

**T.C.
POLİS AKADEMİSİ
GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
SUÇ ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI**

**CEZA MUHAKEMESİNDE DELİLLERİN
TOPLANMASI**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Veysel DİNLER**

**Danışman
Prof. Dr. Vahit BIÇAK**

ANKARA – 2009

T.C.
POLİS AKADEMİSİ BAŞKANLIĞI
GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlardan her seferinde yollama yaparak yararlandığımı belirtir; bunu şerefimle beyan ederim.

Enstitü veya başka herhangi bir mercii tarafından belli bir zamana bağlı kalmaksızın, tezimle ilgili bu beyana aykırı bir durumun tespit edilmesi durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlâkî ve hukukî sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

02.03.2009

Veysel DİNLER

ÖZET

Dinler, Veysel, (2009), Ceza Muhakemesinde Delillerin Toplanması, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Vahit Bıçak, 127 + IX sayfa.

Deliller, ceza muhakemesinin işlemesini sağlayan en önemli araçlardan biridir. Bu tezde, Türk ceza muhakemesinde delillerin toplanması konusu ele alınmıştır. Konu delillerin toplanması ile sınırlandırılmış ve bu konudaki aksaklıklar tespit edilerek, bunlara çözüm önerileri sunulmuştur.

2005 yılında 5271 sayılı CMK'nin yürürlüğe girmesiyle birlikte, ceza muhakemesindeki delil sistemine önemli yenilikler getirilmiştir. Bilimsel ve teknik gelişmelere bağlı olarak, vücuttan örnek alınması, moleküler genetik inceleme, iletişimin dinlenmesi, teknik araçlarla izleme ve gizli soruşturmacının görevlendirilmesi gibi birçok delil toplama yöntemi kanuna alınmıştır. Ayrıca bazı özel kanunlarda yer alan delil toplama yöntemlerine CMK'de yer verilerek, delil toplama kuralları tek bir metinde toplanmıştır. Birçok konuda yönetmelik çıkarılması öngörülerek, delil toplama kurallarının işlerliği sağlanmıştır. Bu yönde Cumhuriyet savcısının görevi daha da etkinleştirilerek, savcıların sanık haklarının korunmasında ve âdil muhakemesinin yapılabilmesinde etkinlikleri artırılmıştır.

İddianamenin iadesi kurumunun kabulüyle, delillerin kural olarak soruşturma aşamasında, soruşturma organı tarafından en kısa zamanda ve sıcağı sıcağına toplanması ve muhakeme sürecinin daha hızlı ve sağlıklı işlemesi amaçlanmıştır. Ayrıca duruşmada doğrudan soru yöneltmenin kabul edilmesiyle birlikte delillerin toplanması ve tartışılması daha önemli hale gelmiştir.

CMK ile getirilen bu yeniliklere karşın, bazı başka kanunlarda delil toplama kurallarıyla ilgili hükümlerin bulunması; birçok yeni delil toplama yöntemi kanunda düzenlenirken, "olay yeri inceleme" konusuna yer verilmemesi, bir eksiklik olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca yeni kanun ile getirilen sistemin tam ve sağlıklı işleyebilmesi için, gerek Adliye teşkilatında gerekse kollukta alt yapının tam olarak hazırlanması gerekir.

Anahtar Kelimeler: Delil, Delillerin Toplanması, Delillendirme, Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller, Delil Toplama Kuralları, Delil Hukuku.

ABSTRACT

Dinler, Veysel, (2009), Obtaining Evidence in Turkish Criminal Procedure Law, MA Dissertation, Supervisor: Prof. Dr. Vahit Bıçak, 127 + IX pages.

The evidence, which has been studied in this dissertation, is one of the essential instruments of criminal justice. The issue was limited to obtaining evidence, and the problems concerning to this issue have been specified and some suggestions for these problems have been offered.

Once the law of TCP (The Act of Turkish Criminal Procedure – 2005) 5271 numbered came into use and it provided some novelty to the evidence system in criminal justice. Thanks to the scientific and technical progress, lots of methods of collecting evidence such as biological evidence from living body and molecular genetics examines, recording private communication, observation by technical devices and secret investigation methods have been included in TCP. Some regulations were legislated for rules of evidence collection and they were made effective. The role of the public prosecutors in the criminal investigations became more effective to maintain fair trail and protect the rights of suspect.

The rule of rejecting indictment aims at collecting evidence in the prosecution stage faster and more effectively. And collecting methods of evidence have become more significant by the rule of cross examination.

However, still some evidence rules are existing in the other codes and this violates the unity of evidence rules. And the rule of “crime scene investigation” has not been identified completely in TCP. Despite some novelties brought by TCP, the constructions of prosecution and law enforcement units should be strengthened to apply this law efficiently.

Key Words: Evidence, Obtaining Evidence, Proofing, Criminal Evidence, The Law of Evidence.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM DELİL ve DELİLLENDİRME

1.1. DELİL KAVRAMI	5
1.1.1. Delillerin Çeşitleri	7
1.1.2. Delillerin Özellikleri	10
1.1.3. Delillerin Fonksiyonu	12
1.2. İSPAT ve DELİLLENDİRME	14
1.3. DELİLLENDİRMEDE KULLANILAN YÖNTEMLER	15
1.3.1. Akıl Yürütme	15
1.3.2. Hissî (Duyusal) Yöntemler	19
1.3.2.1. Gözlem	19
1.3.2.2. Tanımlama ve Sınıflandırma	20
1.3.3.3. İlişkilendirme	20
1.3.3.4. Karşılaştırma	21
1.3.3. Matematik	22

1.4. DELİLLENDİRMEDE KULLANILAN MODELLER	23
1.4.1. Betimleme (Tasvir)	23
1.4.2. Kroki ve Şema (İki Boyutlu Modelleme)	24
1.4.3. Sesli ve Görüntülü Modelleme	24
1.4.4. Üç Boyutlu Modelleme ve Yeniden Yapılandırma	25
1.4.5. Yeniden Canlandırma	26
1.5. DELİLLENDİRME KONUSUNUN BİLİMSEL İNCELEMESİ	27
1.5.1. Kriminalistik (Delillendirme Bilimi)	29
<i>1.5.1.1. Parmakizi Bilimi (Daktiloskopi)</i>	31
<i>1.5.1.2. İz Bilimi (Trasoloji)</i>	33
<i>1.5.1.3. Balistik</i>	34
<i>1.5.1.4. Grafoloji</i>	35
1.5.2. Adli Bilimler	36

İKİNCİ BÖLÜM

DELİLLERİN TOPLANMASINA İLİŞKİN NORMATİF KURALLAR

2.1. DELİLLERİN TOPLANMASI GÖREVİ	39
2.1.1. Cumhuriyet Savcısının Görevi	40
2.1.2. Adli Kolluk ve Görevi	43
2.2. SORUŞTURMA AŞAMASINDA DELİL TOPLAMA İŞLEMLERİ	46
2.2.1. İfade ve Bilgi Alma	47
<i>2.2.1.1. İfade Alma</i>	48
<i>2.2.1.2. Bilgi Alma</i>	50
<i>2.2.1.3. İfade Tutanağı</i>	51
<i>2.2.1.4. Yasak Sorgu Yöntemleri</i>	52
2.2.2. Arama ve Elkoyma	54
<i>2.2.2.1. Arama</i>	54
<i>2.2.2.2. Arama İşleminin Özel Şekilleri</i>	57

2.2.2.3. Arama Tutanağı	58
2.2.2.4. Elkoyma	59
2.2.2.5. Elkoymanın Özel Şekilleri	60
2.2.2.6. Elkoyma Tutanağı	61
2.2.3. Beden Muayenesi ve Vücuttan Örnek Alma	62
2.2.3.1. Beden Muayenesi	64
2.2.3.2. Vücuttan Örnek Alma	66
2.2.3.3. Moleküler Genetik İnceleme	67
2.2.4. Ölünün Kimliğini Belirleme ve Otopsi	68
2.2.5. Yer Gösterme, Yüzleştirme ve Teşhis	70
2.2.6. Gizli Soruşturma Tedbirleri	71
2.2.6.1. İletişimin Tespiti, Dinlenmesi ve Kayda Alınması	73
2.2.6.2. Teknik Araçlarla İzleme	75
2.2.6.3. Gizli Soruşturmacı Görevlendirilmesi	76
2.2.7. Tesadüfen Elde Edilen Deliller	78
2.3. KOVUŞTURMA AŞAMASINDA DELİLLERİN TOPLANMASI	80
2.3.1. Keşif	82
2.3.2. Bilirkişi	84
2.3.3. Sorgu	86
2.3.4. Tanıkların Dinlenmesi	87
2.3.1. Doğrudan Soru Yönelme	89

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DELİLLERİN TOPLANMASINA İLİŞKİN TAKTİKLER

3.1. MADDÎ DELİLLERİN TOPLANMASI	91
3.1.1. Olay Yerinin Korunması	92
3.1.1.1. Olay Yerini Koruma Görevi	93
3.1.1.2. Olay Yerini Korumanın Amacı	95
3.1.1.3. Olay Yerinin Korunması İlkesinin İhlali	96

3.1.2. Olay Yeri İncelemesi	97
3.1.2.1. Olay Yeri İncelemede Güvenlik ve Temel İlkeler	100
3.1.2.2. Olay Yerinin Gözlemlenmesi ve Tespiti	101
3.1.2.3. Delillerin Ambalajlanması	103
3.1.2.4. Olay Yeri İnceleme Tutanağı	107
3.2. BELGE DELİLLERİN TOPLANMASI	108
3.3. BEYAN DELİLLERİN TOPLANMASI	110
SONUÇ	113
KAYNAKÇA	117

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.k.	: Adı geçen kaynak
a.g.m.	: Adı geçen makale
AİHK	: Avrupa İnsan Hakları Komisyonu
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerinin Korunmasına İlişkin Sözleşme (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi)
AKY	: Adli Kolluk Yönetmeliği
AÖAY	: Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği
ASBDAHK	: Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Âletler Hakkında Kanun (6136 SK)
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜSBF	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
AYMKD	: Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisi
b.	: Bent
BK	: Bankalar Kanunu (4389 SK)
Bkz./bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
BMY	: Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi, Genetik İncelemeler ve Fizik Kimliğin Tespiti Hakkında Yönetmelik
BY	: Ceza Muhakemesi Kanununa Göre İl Adli Yargı Adâlet Komisyonlarının Birlikli Listelerinin Düzenlenmesi Hakkında Yönetmelik
C.	: Cilt
CD	: Ceza Dairesi
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu (5271 SK)
CMUK	: Ceza Muhakemesi Usulü Kanunu (mülga 1412 SK)

Çev./çev.	: Çeviren/çevirenler
Der.	: Derleyen/derleyenler
dev.	: Devamı (sayfalar)
DMK	: Devlet Memurları Kanunu (657 SK)
DTY	: Polisin Adlî Görevlerinin Yerine Getirilmesinde Delillerin Toplanması, Muhafazası ve İlgili Yerlere Gönderilmesi Hakkında Yönetmelik
E.	: Esas
Ed./ed.	: Editör/Editörler
EGM	: Emniyet Genel Müdürlüğü
EHFD	: Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi
EÖDT	: Emniyet Örgütü Disiplin Tüzüğü
eTCK	: Eski Türk Ceza Kanunu (mülga 765 SK)
ETK	: Emniyet Teşkilatı Kanunu (3201 SK)
f.	: Fıkra
haz.	: Hazırlayan/Hazırlayanlar
HSK	: Hâkimler ve Savcılar Kanunu (2802 SK)
HUMK	: Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu (1086 SK)
Hz.	: Hazırlık
İDY	: Ceza Muhakemesi Kanununda Öngörülen Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Denetlenmesi, Gizli Soruşturmacı ve Teknik Araçlarla İzleme Tedbirlerinin Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik
İHFM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
JTGKYK	: Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu (2803 SK)
K.	: Karar
KK	: Kabahatler Kanunu (5326 SK)
m.	: Madde
MK	: Türk Medeni Kanunu (4721 SK)
mük.	: Mükerrer
No.	: Numara
PVSK	: Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu (2559 SK)
s.	: Sayfa

S.	: Sayı
SEY	: Suç Eşyası Yönetmeliği
SK	: Sayılı Kanun
ss.	: Sayfalar arasında
T.	: Tarih
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TCK	: Türk Ceza Kanunu (5237 SK)
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
t.y.	: Tarihi yok (yayın)
v	: <i>Versus</i> (karşı)
vb	: Ve benzeri
v.d.	: Ve diğer (yazarlar)
vs	: Ve sair
Y.	: Yıl
YCGK	: Yargıtay Ceza Genel Kurulu
YGAİAY	: Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği
YKD	: Yargıtay Kararları Dergisi
y.y.	: Yayıncı yok
y.y.y.	: Yayın yeri yok

GİRİŞ

Ceza muhakemesi hukuku, ceza kanunu ve diğer kanunlar tarafından suç kabul edilen bir eylemin işlenip işlenmediğini, işlenmişse, kim tarafından ve hangi koşullarda işlendiğini belirlemek ve bunun yaptırımının ne olacağına çözüm getirmek amacıyla, iddia-savunma-muhakeme niteliğindeki bir dizi faaliyetten oluşan süreci belirleyen kurallar sistemidir.¹ Suç oluşturan bir fiilin işlenip işlenmediği şüphesi ile işlemeye başlayan muhakeme hukuku kuralları, suçun kim tarafından ve nasıl işlendiğinin araştırılması ile devam ederek, ceza hukukunun uygulanmasını sağlamaktadır.

Ceza hukuku kurallarının hayata geçirilmesi, ceza muhakemesi aktörlerinin karşılaştığı, geçmişte olup biterek tarihe mal olmuş olay ya da olayların, onu temsil eden parçalar aracılığıyla bugün ortaya konması; yani maddî gerçeğin² açığa çıkarılmasıyla mümkün olabilir. Nitekim ceza muhakemesinin amacı, maddî gerçeğin araştırılarak, hiçbir şüpheye yer bırakmayacak şekilde ortaya çıkarılmasını sağlamaktır.³ Maddî gerçeği ortaya çıkaracak araçlar ise, hiç kuşkusuz delillerdir. Geçmişte meydana gelen bir olayın, nedenini ve nasıldığını ortaya koyabilmek için işin esasına ilişkin geçerli kanıtların tespit edilerek, ispata gidilmesi gerekir.⁴

Deliller, ceza muhakemesinin temelini oluşturmakla birlikte, delillerin toplanması konusu, delillerle ilgili diğer hususlara göre, gerek Ceza Muhakemesi Kanununda⁵ gerekse doktrinde pek fazla ilgi gösterilen konulardan biri olmamıştır. Delillerin nasıl toplanacağına, daha doğrusu nasıl toplanamayacağına dair en önemli hukukî düzenleme, 1412 sayılı eski CMUK'ta 1992 yılında yapılan değişiklikler ile "yasak sorgu yöntemleri"nin kabul edilmesi olmuştur. 2004 tarih ve 5271 sayılı yeni CMK'ye küçük farklılıklar ile aynen geçen bu kurallar, beyan delillerin toplanmasında kullanılması yasak olan yöntemleri konu etmektedir. Günümüzde

---

¹ Parlar Ali v.d., (2008), *Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller Çapraz Sorgu ve İspat*, Ankara: (y.y.), s. 1; Turhan Faruk, (2006), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Ankara: Asil Yayınevi, s. 1.

² Feyzioğlu Metin, (1996), *Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanıklık*, Ankara: US-A Yayıncılık, s. 7; Feyzioğlu Metin, (2002), *Ceza Muhakemesinde Vicdânî Kanaat*, Ankara: Yetkin Yayınları, s. 72.

³ YCGK, E. 1993/6-79, K. 1993/108, T. 19.04.1993, (YKD, C. 19, S. 10, Ekim 1993, s. 1565).

⁴ Öztürk Bahri ve Erdem Mustafa Ruhan, (2006), *Uygulamalı Ceza Muhakemesi*, 10. baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi, s. 357-358; Parlar v.d., a.g.e., s. 1.

⁵ *Resmî Gazete*, Tarih: 17 Aralık 2004, Sayı: 25673, Tertip: 5, Cilt: 44 (Kabul Tarihi: 4 Aralık 2004, değişiklik yapan kanunlar, 2005 tarihli 5353 SK; 2006 tarihli 5560 SK ve 2008 tarihli 5728 SK).

ceza muhakemesinde vicdânî delil sisteminden bilimsel delil sistemine geçilmek üzere olduğu, maddî delillerin ceza muhakemesinde ispat aracı olarak diğer delillere göre daha üstün bir nitelik kazandığından söz edilmekle birlikte,⁶ yeni CMK’de delillerin toplanması konusu yeterli hukukî düzenlemeye ulaşamamıştır.

1412 sayılı eski CMUK’tan farklı olarak 5271 sayılı yeni CMK’de, adli bilimcilerin “biyolojik delillerin toplanması” olarak ele aldıkları “vücuttan örnek alınması”na dair bazı konularla ilgili hukukî düzenlemeye gidilmiştir. Ancak “otopsi” konusunu düzenleyen maddelerden farklı olarak bu konunun teknik yönlerine hemen hemen hiç yer verilmemiştir. Bilimsel delil aşamasına geçilmekte olduğu dile getirilse de hukukî düzenlemelerin teknik gelişmeleri yakalayamadığı açıktır. 2004 yılında yeni CMK’nin hazırlanması sürecinde, maddî (eşya) delillerin toplanmasıyla ilgili teknik gelişmeler kısmen ihmal edilmiştir. Özellikle “olay yeri inceleme” kavramına kanunda yer verilmemesiyle, önemli bir fırsat kaçırılmıştır.

Bu çalışma, ceza muhakemesinde delillerin toplanması konusunu irdelemek ve bu alandaki hukukî sorunların tespitiyle birlikte çözüm önerileri ortaya koymayı amaçlamaktadır. Buradaki temel iddia, ceza muhakemesi hukukunu oluşturan kuralların, delilleri bilimsel yöntemler ile ortaya koymayı amaçlayan bilimsel disiplinlerde yaşanan gelişmeleri tam olarak kapsamadığı, özellikle maddî delillerin toplanması ve değerlendirilmesi konusunda hukukî boşluğun var olduğudur. Bu sebeple delillerin toplanması konusu etraflıca incelenmeli, eksikliklerin tespitiyle birlikte çözüm önerileri ileri sürülmelidir. Çalışmamız, ceza muhakemesinde delillerin toplanmasına neden ihtiyaç duyulduğunu, delillerin soruşturma ve kovuşturma aşamalarında nasıl toplandığını, bu konudaki normatif kurallar ile uygulamada karşılaşılabilecek aksaklıkları ortaya koymayı ve bu aksaklıklara ilişkin çözüm önerileri öne sürmeyi amaçlamıştır.

---

⁶ Bu konudaki tartışmalar için bkz. Kunter Nurullah ve Yenisey Feridun, (2002), *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, C.I (Ceza Muhakemesinin Genel Hükümleri), 12. baskı, İstanbul: Beta Yayınları, s. 536–537; Şafak Ali, (1996a), “Polis Teknolojisi ve İsbat Hukukunda Yeri”, *Avrupa Birliği Sürecinde Türk Polisi*, Ankara: EGM Basımevi, Uluslar arası Sempozyum: 16–18 Ekim 1996 Ankara, s. 287; Selçuk Sami, (1977), “Kanıtların Toplanmasında Yasallık, Dürüstlük ve Total Ceza Adâleti”, *Yargıtay Dergisi*, C. 3, S. 2, 1977, s. 57; Öztürk ve Erdem, a.g.e., s. 357; Feyzioğlu, (2002), s. 51–52.

Çalışmamızın kapsamı, ceza muhakemesinde delillerin toplanması konusu ile sınırlıdır. Türkiye’de halen yürürlükte olan 5271 sayılı CMK ile diğer kanunlarda yer alan delillere ilişkin hükümler ile yönetmelikler inceleme konusu yapılmıştır. Diğer yandan ceza muhakemesinde delillere neden ihtiyaç duyulduğundan söz edilirken, delillendirme (kanıtlama – ispat) kavramının üzerinde durulmuştur. Ceza muhakemesinde delillerin toplanması sadece hukuk biliminin konusu olmayıp, delillendirmeyi konu edinen, alt disiplinlere sahip olan birçok fen bilimiyle de yakından ilgili bir konudur. Binaenaleyh hukukî metinlerin normatif yorumuyla yetinilmeyerek, özellikle kriminalistik (delillendirme) bilimi uygulamalarına da yer verilecektir. Diğer yandan başka bir çalışmanın konusu olması ve ayrıca bir yüksek lisans tezinin sınırlarını hacimsel olarak aşacak olması sebebiyle, “hukuka aykırı deliller” konusuna yeri geldikçe değinilmiş, ancak müstakil bir bölüm ayrılmamıştır. Yine aynı sebeplerle, CMK’nin beşinci kitabını oluşturan özel muhakeme usulleri konusuna hiç girilmemiş; tezin konusu genel ceza muhakemesinde delillerin toplanması ile sınırlandırılmıştır.

“Ceza muhakemesinde delillerin toplanması” öncelikle hukukî bir mesele olduğundan, yöntem olarak doküman incelemesi ve normatif yorumlama yöntemi kullanılmış; konuyla ilgili literatüre geniş yer verilmiştir. Ayrıca yeri geldikçe 5271 sayılı CMK ile 1412 sayılı eski CMUK’un karşılaştırması yapılmıştır. Böylelikle doküman incelemesi ve normatif yorum yöntemleri yanında, mukayeseye de yer verilmiştir. Çalışmada genel olarak kavram birliğine dikkat edilmiştir. Buna yardımcı olması amacıyla, temel bazı kavramların parantez içinde ve *eğik* olarak İngilizce ve Arapça, kimi zaman Latince karşılıklarına yer verilmiştir. Asıl metinde yer alması gerekmeyen bazı tartışmalara gidilmesi nedeniyle ve yeri geldikçe mahkeme kararlarına referans verilmesi sebebiyle dipnot ile kaynak gösterme yöntemi tercih edilmiştir.

Bu doğrultuda çalışmanın birinci bölümünde, konunun daha iyi ortaya konulabilmesi için öncelikle ceza muhakemesinde delil ve delillendirme kavramı incelenmiştir. Ayrı başlıklar altında delil çeşitleri, delillerin özellikleri ve delillerin fonksiyonu ele alınarak, delillerle ilgili teorik çerçeveye bir giriş oluşturulmuştur. Bu bölümde, ispat ve delillendirme kavramlarının analizi yapılarak; sırasıyla delillendirmede kullanılan akıl yürütme, hissî ile delillendirmede kullanılan

modellere yer verilmiştir. Son olarak delillendirme bilimleri; kriminalistik ve kriminalistikin alt disiplinleri ile diğer adli bilimlerden bahsedilmiştir.

İkinci bölümün başlığı, “Delillerin Toplanmasına İlişkin Normatif Kurallar”dır. Bu bölümde, soruşturma aşamasının başlaması ve Cumhuriyet savcısı ile adli kolluğun delil toplama görevi anlatılmıştır. Soruşturma ve kovuşturma aşamasında delillerin toplanması ayrı başlıklar halinde incelenmiş; bu başlıklar altında delil toplama işlemleri konu edilmiştir.

Üçüncü bölüm “Delillerin Toplanmasına İlişkin Taktikler” başlığını taşır. Bu bölümde, maddi, belge ve beyan delillerin toplanmasında kullanılan taktikler ayrı başlıklar altında ele alınmıştır. Maddi delillerin toplanması bahsinde, olay yerinin korunması ve olay yeri niceleme konuları derinlemesine incelenmiştir.

Son olarak ise, ceza muhakemesinde delillerin toplanmasına ilişkin genel bir değerlendirmede bulunulmuştur. Mevcut sistemdeki aksaklıklardan söz edilerek, bunlara çözüm önerileri sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

DELİL ve DELİLLENDİRME

1.1. DELİL KAVRAMI

Ceza muhakemesinin temel amacı, muhakeme konusu olan mevcut olayda maddî gerçeğin araştırılarak, hiçbir kuşkuya yer vermeyecek şekilde ortaya çıkarılmasını temin etmektir. Maddî gerçek ise, ancak akla uygun ve gerçekçi deliller vasıtasıyla ortaya çıkarılabilir.⁷

Delil (*evidence*), Arapça kökenli bir kelimedir ve “yol gösteren, kılavuz, belge, şahit” anlamına gelir.⁸ *TDK Türkçe Sözlükte*, delil sözcüğünün üç anlamına yer verilir. Bunlar, “insanı aradığı gerçeğe ulaştırabilecek iz, kanıt, emare”, hukukta “kanıt”, eski dilde ise “kılavuz, rehber”dir.⁹ Şafak delili, “bir yol gösteren, isbatlayıcı kanıt, bir hukukî ihtilafı isbata yarayan bilgi ve bulgular” olarak tanımlar.¹⁰ *Arkadaş Türkçe Sözlükte* delil kelimesinin beş ayrı anlamı yer alır. İlk anlamıyla delil, “aranılan gerçeğe ulaştırabilen iz” olarak tanımlanır. Delilin eş anlamlıları olarak yeni dilde “kanıt”, eski dilde ise “emare” sözcükleri gösterilir.¹¹

CMK’de delilin ne olduğu tanımlanmamıştır. CMK’nin çıkarılmasını öngördüğü yönetmeliklerde de delillerin elde edilmesi, aranması ve el koyulmasından söz edilmekle birlikte, bir tanımlama yapılmamıştır. 1983 tarihli Polisin Adli Görevlerinin Yerine Getirilmesinde Delillerin Toplanması, Muhafazası ve İlgili Yerlere Gönderilmesi Hakkında Yönetmelik¹² (bundan sonra Delil Toplama Yönetmeliği – DTY) delilin ne olduğuna açıklama getiren tek normatif

⁷ Parlar v.d., a.g.e., s. 1.

⁸ Ferit Develioğlu, (2003), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 20. baskı, Ankara: Aydın Kitabevi, s. 172. Delil kelimesinin çoğulu “delâil, edile”dir. “Beyyine” ve “bürhân” delil ile eş anlama gelen kelimelerdir. Bkz. a.g.e., s. 172.

⁹ *TDK Türkçe Sözlük*, (2002), 9. baskı, Ankara: TTK Basımevi, s. 547.

¹⁰ Şafak Ali, (1996b), *Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü*, 2. baskı, İstanbul: Temel Yayınları, s. 99.

¹¹ Püsküllüoğlu Ali, (2004), *Arkadaş Türkçe Sözlük*, 8. baskı, Ankara: Arkadaş Yayınevi, s. 263. Aynı sözlükte “kanıt” sözcüğünün genel anlamı “bir şeyin doğruluğu, gerçekliği konusunda inandırıcı belge” olarak yer almıştır. Kanıt sözcüğünün mantık ve felsefe bilimlerindeki anlamlarının yanında hukuk bilimindeki anlamı “anlaşmazlık konusu olan bir sorunda yargıcın kanıtlarını oluşturan, inandırıcı şey” olarak tanımlanmıştır. Bkz. a.g.k., s. 528.

¹² *Resmî Gazete*, Tarih: 17 Şubat 1983, Sayı: 17962.

düzenlemedir. Bu yönetmeliğin 3. maddesinde delil, “meydana gelen bir suçun aydınlatılması ve suç sanıklarının tespitine yarayan her türlü ispat vasıtası” olarak tanımlanmıştır.

Muhakeme hukuku açısından delil, uyuşmazlık konusu olayın gerçekleşip gerçekleşmediği konusunda hâkimde bir kanı oluşturmaya yarayan kanıtlama aracıdır.¹³ Ceza muhakemesi hukukunda delil; bir fiilin gerçekleşip gerçekleşmediği; gerçekleşti ise sanığın kimliği, suçun manevi unsurları gibi tartışmalı noktalarını ispatlamak için kullanılan vasıtalarlardır.¹⁴ Bu sayılan maddî ceza hukuku konuları dışında, tanıklıktan çekinme hakkı, yaş küçüklüğü gibi usule ilişkin konulardaki uyuşmazlıkların çözümünde de yine temel araçlar delillerdir.¹⁵ Delillerin konusu uyuşmazlık konusu olay ya da ilişkidir. Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanununun¹⁶ (HUMK) 76. maddesine göre, hukuk kuralları delillerin konusu olamaz ve hâkimin hukuk kurallarını görevi gereği uygulaması (*iura novit curia*) gerekmektedir.¹⁷

Bazı yazarlar, delillerin ancak hâkim tarafından delil olduğuna kanaat getirilen şeyler olduğu, dolayısıyla hâkimi bu kanaate götüren şeylerin ise, “delil araçları” şeklinde tanımlanması gerektiğini ileri sürmektedir.¹⁸ Kanımızca, kastedilen durumu “ispat araçları” olarak nitelendirmek mümkündür. Keza birçok yazar ceza muhakemesi ile ilgili kitaplarda “ispat araçları: deliller” şeklinde, ispat aracı ve delil kelimelerine aynı başlık altında yer vermektedir.¹⁹ Ancak “delil araçları” tanımlamasının çok da gerekli olduğu kanısında değiliz. Aynı şekilde soruşturma aşamasında elde edilen nesne ve kaynakların, ancak mahkeme önünde olayın canlandırılmasında kullandıklarında delil olarak nitelendirilebileceği, bu sebeple soruşturma evresinde suçla ilgili olarak elde edilen belge, beyan ve belirtilerin “şüphe sebepleri” olarak nitelendirilmesi gerektiği görüşünde olan bazı yazarlar söz konusudur.²⁰ 1412 sayılı CMUK’ta böyle bir ayrıma gidilmemiş olmakla birlikte,

¹³ Tutumlu Mehmet Akif, (2007), *Medeni Muhakeme Hukukunda Delillerin İleri Sürülmesi*, 4. baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi, s. 27.

¹⁴ Şafak Ali ve Bıçak Vahit, (2005), *Ceza Muhakemesi Hukuku ve Polis*, 6. baskı, Ankara: Roma Yayınları, s. 277; Parlar v.d., a.g.e., s. 10.

¹⁵ Şafak ve Bıçak, a.g.e., s. 277.

¹⁶ *Resmî Gazete*, Tarih: 1 Temmuz 1927, Sayı: 622, Tertip: 3, Cilt: 8, Sayfa: 760.

¹⁷ Tutumlu, a.g.e., s. 27.

¹⁸ Feyzioğlu, (2002), s. 141.

¹⁹ Ceza muhakemesi ile ilgili birçok eserde deliller ispat araçları olarak tanımlanmış, hatta aynı başlıkta “ispat araçları: deliller” şeklinde kullanılmıştır. Bkz. Turhan, (2006), s. 152; Öztürk ve Erdem, a.g.e., s. 358.

²⁰ Kuntay ve Yenisey, (2002), s. 540.

5271 sayılı CMK’de bu görüşe uygun olarak, yer yer “kuvvetli şüphe sebeplerinin varlığı” tabiri kullanılmıştır. Bazı koruma tedbirlerinin uygulanmasında kuvvetli şüphe sebeplerinin varlığı öngörülmüştür.²¹

Kriminalistik bilimcisi olan yazarlarca, suç soruşturması sırasında elde edilen materyallerin “bulgu” olarak nitelendirilmesi gerektiği, delilin ancak değerlendirme sonrası ispat aracı olarak kullanılan bulgular olduğu ileri sürülmektedir.²² 1982 Anayasasının²³ 38. maddesinin (6) fıkrasında “kanuna aykırı bulgular delil olarak değerlendirilemez” lafzı, bulgu-delil tefrikine gidildiğini desteklemektedir.

Kuşkusuz bu tanımlamalarda bazı haklılıklar söz konusudur.²⁴ Ancak aynı kavramlar için farklı yazarlarca farklı terimler kullanılması kavram kargaşasına neden olmaktadır. “Delil” kelimesinin genel kabul gören bir terim olması ve ayrıca CMK’de sadece delil kelimesi yer alması sebebiyle, bu çalışmada da “delil” kelimesinin kullanılması tercih edilmiştir.²⁵

1.1.1. Delillerin Çeşitleri

Ceza muhakemesinde delillerle ilgili kanuni bir tasnif bulunmamakla birlikte, deliller doktrinde çeşitli şekillerde tasnif edilir. Anayasanın 138. maddesinde hâkimlerin “Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak” karar vereceği hüküm altına alınmıştır. Anayasada vicdânî delil sisteminin kabul edilmesi ile “yasalara ve

---

²¹ Centel Nur ve Zafer Hamide, (2008), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 5. baskı, İstanbul: Beta Yayınları, s. 213.

²² Karakuş Oğuz v.d., (2005), *Olay Yeri Güvenliği ve Olay Yerinin Korunması*, Ankara: (y.y.), s. 16; Bayer Metin, (2003), *Olay Yeri İnceleme: Kriminal Laboratuvar Analizleri*, Ankara: Songür Yayıncılık, s. 27.

²³ *Resmî Gazete*, Tarih: 9 Kasım 1982, Sayı: 17863 (mük.), Tertip: 5, Cilt: 22, Sayfa: 3.

²⁴ Değerlendirme için bkz. Centel ve Zafer, a.g.e., s. 213.

²⁵ Bu tercihimizi TCK’nin “Suç delillerini yok etme, gizleme veya değiştirme” başlığını taşıyan 281. maddesindeki düzenleme desteklemektedir. Mezkûr maddeye göre, gerçeğin meydana çıkmasını engellemek amacıyla, bir suçun delillerini yok eden, silen, gizleyen, değiştiren veya bozan kişi cezalandırılır. Bu durumda delil/delil aracı, delil/bulgu ayırımına gitmek, bu suçu işlenemez bir suç kılmaktadır. Eğer delil, ceza hâkiminin önüne gelmiş ve değerlendirmeye alındıktan sonra delil niteliği kazanmış araç ya da bulgular ise, hiç kimsenin hâkimin değerlendirmeye aldığı ve hükme esas aldığı delilleri yok etme, gizleme veya değiştirme imkânı olamaz. Dolayısıyla burada delil olarak edilen, henüz hâkim değerlendirmesine tabi olmamış olan ve mahkemeye değerlendirilmesi amacıyla sunulacak olan veriler, ispat araçlarıdır. Aynı şekilde CMK’nin 160. maddesinde Cumhuriyet savcısına şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplama görevi verilmiştir. Burada da kastedilen, muhakeme konusu suçun ispatını sağlamak amacıyla ileri sürülecek olan araçlar ve verilerdir. Bu durumda delil, muhakkak hâkimin değerlendirmesinden geçmiş ve kabul edilmiş araçlar olarak kabul edilmemektedir.

hukuka” uygun her şeyin delil olarak değerlendirmeye alınabileceği sonucu ortaya çıktığından, ayrıca delillerin kanuni tasnifi yapılmamıştır.

Delillerin tasnifi, bu konuda yapılan akademik çalışmalarda ve uygulamada oldukça önemli kolaylıklar sağlamaktadır. Bu ayrımların pratikte hüküm verecek, yani delilleri değerlendirecek hâkimler ile delilleri toplamak ve ileri sürmekle görevli olanlar için yararı bulunmaktadır. Delillerin çeşitli şekilde tasnifinin yapılması mümkün olsa da bu çalışmada delillerin kaynak, ispat gücü ve içerik bakımından olmak üzere üç tür tasnifine yer verilecektir.

“Kaynakları bakımından deliller”, delillerin elde edildiği kaynakların tasnifiyle belirlenmektedir. Deliller temelde kişi (insan) kaynaklı deliller ve nesne kaynaklı (maddî) deliller olmak üzere iki kısımda değerlendirilmektedir.²⁶ İnsan kaynaklı delilleri, tanık, sanık ve diğer kişilerin beyanları oluşturur. Nesne kaynaklı deliller ise, her türlü belgeler ile beyanlar dışında kalan nesnelere dir.²⁷

Kaynakları bakımından delillerin tasnifi, tabii olduğu delil toplama kuralları bakımından önem taşır. Bununla birlikte delillerin kaynakları bakımından tasnifinde bazı güçlükler söz konusudur. Kişi (insan) kaynaklı deliller sadece beyan delilleri midir, yoksa yine kaynağı insan olan parmakizi, vücut parçaları vb insan kaynaklı delil kabul etmek mümkün müdür? Bu sebeple kaynakları bakımından delillerin ayrımında bu sorunun giderilmesi gerekmektedir.

“İspat güçleri bakımından deliller”, doğrudan deliller/dolaylı deliller ve tek başına yeterli deliller/tamamlayıcıya ihtiyaç duyan deliller olmak üzere farklı gruplara ayrılmaktadır.²⁸ Doğrudan deliller, uyuşmazlık konusu olayı direkt olarak aydınlatan; dolaylı deliller ise uyuşmazlık konusunun doğrudan aydınlatılmasını sağlamamakla birlikte, buna katkı sağlayan delillerdir. Bir adam öldürme olayında tanığın “ben sanığı maktûlü öldürürken gördüm” şeklindeki beyanı doğrudan delile; “sanığı cinayet işlenen evin önünde elinde kanlı bir bıçak ile gördüm” demesi ise dolaylı delile örnektir.²⁹ Kimi zaman bir bulgu ya da veri, doğrudan delil ya da tek başına yeterli delil olsa da hüküm verilebilmesi için başka delillerle desteklenmesi

---

²⁶ Centel ve Zafer, a.g.e., s. 216.

²⁷ Parlar v.d., a.g.e., s. 11.

²⁸ Şafak ve Bıçak, a.g.e., s. 286 ve dev.

²⁹ Bu örnekler için bkz. a.g.e., s. 286–287.

gerekebilir.³⁰ Örneğin sanığın kolluğa verdiği ifade tamamlayıcı delillere ihtiyaç duyan bir delildir. Yargıtay bir davada, “hiçbir yan delille desteklenip doğrulanmayan, baskıya dayalı olduğu bildirilerek sonradan geri alınan hazırlık soruşturmasındaki ikrara dayanılarak mahkûmiyet kararı verilemez” kararına varmıştır.³¹

Delillerin ispat gücü bakımından, dolaylı/doğrudan ve tek başına yeterli/tamamlayıcıya ihtiyacı olarak tasnifi pratikte önem taşımaktadır. Kanımızca bu konuda daha sade bir tasnife gitmek daha yararlı olacaktır. Doğrudan ve tek başına yeterli delilleri “birincil deliller” (*primary evidence*); dolaylı ve tamamlayıcıya ihtiyacı olan delilleri de “ikincil deliller” (*secondary evidence*) şeklinde adlandırmak daha yerinde olacaktır.

“İçerik bakımından deliller”, kaba bir tasnifle beyan deliller (*testimonial evidence*) ve maddî deliller (*real evidence*) şeklinde tasnif edilmektedir.³² Bununla birlikte, delilleri içerik bakımından üçe ayırmak ve belge delilleri (*documentary evidence*) de ayrı bir kategoride yer vermek daha yaygın bir yaklaşımdır.³³ Beyanların içeriği sanık ve tanık gibi kişiler tarafından söylenen sözlerdir. Belge deliller ise, resmi ya da özel belge niteliği taşıyan her türlü evrak ile yazı, ses ve görüntü kayıtlarından oluşmaktadır. Belge ve beyan dışında kalan diğer nesne ve belirtiler, “maddî delil” ya da “belirti” olarak adlandırılmaktadır. Kunter/Yenisey, Öztürk/Erdem ve Centel/Zafer “belirti”³⁴ kelimesini tercih ederken, Şafak/Bıçak “maddî delil” tabirini kullanmaktadır.³⁵ Delillerin toplanması konusunu işleyen teknik çalışmalarda³⁶ da “maddî delil” tabirinin tercih edilmesi nedeniyle, bu çalışmada “maddî delil” tabiri kullanılacaktır.

---

³⁰ A.g.e., s. 288.

³¹ YCGK, E. 1990/1–139, K. 1990/163, T. 04.06.1990, (YKD, C. 16, S. 10, Ekim 1990, s. 1547).

³² Fisher Barry A. J., (2004), *Techniques of Crime Scene Investigation*, 7th Edition, USA: CRC Press, s. 1.

³³ Dennis Ian H., (1999), *The Law of Evidence*, London: Sweet and Maxwell, s. 369 ve dev.; Kunter ve Yenisey, (2002), s. 564 ve dev.; Şafak ve Bıçak, a.g.e., s. 290.

³⁴ Kunter ve Yenisey, (2002) , s. 585–586; Öztürk ve Erdem, a.g.e., s. 378; Centel ve Zafer, a.g.e., s. 362; Turhan, (2006), s. 176.

³⁵ Şafak ve Bıçak, a.g.e., s. 313.

³⁶ Kaygısız Mustafa v.d., (2002), *Olay Yeri İnceleme Hizmetiçi Eğitim Kaynak Kitabı*, Ankara: EGM Basımevi, s. 10; Kaygısız Mustafa, (2004), *Adli Bilimler*, Ankara: Polis Akademisi Başkanlığı Yayınları, s. 9. Ayrıca bkz. Lee Henry C. v.d., (2005), *Henry Lee's Crime Scene Handbook*, 2nd Edition, Barcelona: Elsevier Academic Press, s. 67; Horswell John (Ed.), (2004), *The Practice of Crime Scene Investigation*, USA: CRC Press, s. 4.

1.1.2. Delillerin Özellikleri

Ceza muhakemesinde hakim olan vicdânî delil sisteminde, bir suçun aydınlatılmasında her şey delil olarak kullanılabilir. Bir şeyi delil olarak değerlendirmek tamamen hâkimin kanaatine bağlıdır.³⁷ Ancak bu hâkimin bir şeyi delil olarak değerlendirmede sınırsız bir yetkiye sahip olduğu anlamına gelmez. Zira bir şeyin delil olarak kabul edilebilmesi için bazı özelliklere sahip olması gerekir.³⁸ Nitekim YCGK bir kararında, “Gerçek; akla uygun ve realist, olayın bütünü veya bir parçasını temsil eden kanıtlardan veya kanıtların bütün olarak değerlendirilmesinden ortaya çıkarılmalıdır. Yoksa bir takım varsayımlara dayanılarak sonuca ulaşılması, Ceza Muhakemesinin amacına kesinlikle aykırıdır” sonucuna varmıştır.³⁹ Böylelikle Yargıtay delillerin sahip olması gereken özelliklerin çerçevesini çizmiştir.

Ceza muhakemesinde öne sürülen delillerin, muhakeme konusu olayla ilgili (*relevance*) bir hususu ispat etmesi ya da çürütmesi gerekmektedir. Olayın herhangi bir boyutuyla ilgisi olmayan bir delilin, muhakemede yer bulması söz konusu değildir. Olayın bir kısmını veya tamamını yansıtan ve birbirini tamamlayan şeyler delil olarak kabul edilmektedir.⁴⁰ Yargıtay bir kararında “herkeste bulunması mümkün olan dürbün, sanığın atılı suçu işlediğinin kesin kanıtı olamaz” diyerek, suça özgü bir anlam taşımayan şeylerin delil olamayacağını ortaya koymuştur.⁴¹ Delillerin maddî gerçeğin ortaya çıkarılmasına fayda sağlaması ve ispat edici nitelikte olmaları aynı zamanda kanuni bir zorunluluktur. CMK’nin 206. maddesinin (2) fıkrasının (b) bendinde “delil ile ispat edilmek istenilen olayın karara etkisi yoksa” red olunacağı hükme bağlanmıştır. 1412 sayılı CMUK’ta “Delillerin ikamesi ve reddi” başlığını taşıyan 238. maddenin (c) ve (d) fıkralarında da aynı hususa yer verilmiştir. Buna göre; delil ile ispat edilmek istenilen vakıanın karara tesiri yoksa veya sanık lehine evvelce sabit olmuş bir duruma ilişkin olursa ve delil hiçbir suretle maksada elverişli değilse reddedilir.

---

³⁷ Ceza muhakemesindeki delil serbestisinin karşısında medeni hukukta kesin (kanuni) deliller söz konusudur. Kesin deliller hukukî uyumsuzluğu çözmek açısından çok etkilidir. Bir uyumsuzluğun kesin delil ile ispatlanması durumunda hâkimin burada herhangi bir takdiri söz konusu değildir. Tutumlu, a.g.e., s. 28.

³⁸ Turhan, (2006), s. 155.

³⁹ YCGK, E. 1993/6-79, K. 1993/108, T. 19.04.1993, (YKD, C. 19, S. 10, Ekim 1993, s. 1565).

⁴⁰ Şafak ve Bıçak, a.g.e., s. 279-280; Feyzioğlu, (2002), s. 141.

⁴¹ YCGK, E. 1990/9-156, K. 1990/188, T. 25.6.1990, (YKD, C. 16, S. 11, Kasım 1990, s. 1706).

Delillerin mantığa uygun (*reasonable*) ve güvenilir bir kaynaktan elde ediliyor olması (*reliability*) gerekir. Gerçeği tam olarak yansıtmayan şeylerin yanı sıra dedikodu, safsata, falcı veya medyum kehaneti gibi, akla ve mantığa aykırı veriler delil olamaz. Sadece duyu ile elde edilen bir sonuç tesadüfen olarak doğru olabilir, ancak hukuk bakımından ancak belli bir mantık silsilesi ile ulaşılabilen bir sonuç anlam taşıyabilir.⁴² Ayrıca temeli olmayan, kaynağı belirsiz bir verinin delil olma özelliği yoktur. Bununla birlikte delillerin içeriğinin de güvenilir olması gerekir. Örneğin muhakemenin farklı aşamalarında, birbiriyle çelişkili beyanda bulunan tanığın beyanı güvenilir kabul edilemez.⁴³

Delillerin bir diğer özelliği müşterekliğidir. Müştereklik, bir ceza davasında öne sürülen delillerin, muhakemenin bütün taraflarınca bilinmesi ve tartışılabilmesidir. Davaya bakan hâkimin özel yoldan, kişisel olarak edindiği ve mahkeme önüne getirilmeyen bir veri delil olarak kabul edilemez.⁴⁴ CMK'nin 217. maddesinin (1) fıkrasında “hâkim, kararını ancak duruşmaya getirilmiş ve huzurunda tartışılmış delillere dayandırabilir. Bu deliller hâkimin vicdânî kanaatiyle serbestçe takdir edilir” denilerek; ancak davanın bütün taraflarınca bilinen verilerin delil olarak kabul edileceği ortaya konmuştur. Aksi halde tarafların bilmediği bir delile itiraz etmeleri ve etkin savunma yapmaları mümkün olamaz.

Ceza muhakemesi ceza-adâlet sisteminin çalışmasını, adâletin tecelli etmesini sağlayan bir mekanizmadır. Dolayısıyla böyle bir mekanizmada hukuk dışı bir eyleme yer yoktur. Delillerin toplanması, ileri sürülmesi ve takdir edilmesi aşamalarında mutlaka hukukî usulün (*procedure*) yerine getirilmesi gerekmektedir.⁴⁵ Anayasanın 38. maddesinin (6) fıkrasında, “Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular, delil olarak kabul edilemez” denilmektedir. CMK'nin 206. maddesinin (2) fıkrasının [a] bendinde, Anayasaya uygun bir düzenlemeye yer verilmiştir. Bununla birlikte, CMK'nin 217. maddesinin (2) fıkrasında “yüklenen suç, hukuka uygun bir şekilde elde edilmiş her türlü delille ispat edilebilir” denilerek; ceza muhakemesi hukukunda delillerle ilgili genel karakter ortaya konulmuştur. Burada delillerin niteliği veya niceliği yönünde bir sınırlama getirilmezken; delilin muteber olması

---

⁴² Hırş Ernest E., (2005), *Pratik Hukukta Metot*, 4. baskı, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, s. 83.

⁴³ Şafak ve Bıçak, a.g.e., s. 281.

⁴⁴ A.g.e., s. 281–282.

⁴⁵ Öztürk ve Erdem, a.g.e., s. 453–454.

için hukuka uygun şekilde elde edilmesi bağlayıcı bir hüküm olarak ortaya çıkar. Bu durum CMK'nin "ifade alma ve sorguda yasak usuller" başlığını taşıyan 148. maddesinin (3) fıkrasında da açıkça belirtilmiş ve yasak usullerle elde edilen delillerin ne suretle olursa olsun değerlendirmeye alınmayacağı kesin hükme bağlanmıştır. 1412 sayılı CMUK'ta delillerin hukuka uygun olması zorunluluğu, hukuka uygun olmayanların değerlendirme dışı bırakılmasıyla sağlanmak istenmiştir. Yasak sorgu yöntemlerini düzenlediği 135/A maddesinde ve delillerin değerlendirilmesinin düzenlediği 254/2. maddede, hukuka aykırı yollarla elde edilen delillerin değerlendirme dışı kalacağı yer almaktaydı.⁴⁶

1.1.3. Delillerin Fonksiyonu

Deliller öncelikle suç sayılan bir fiil sonrası Adliye'ye ulaşan davanın sağlıklı bir şekilde muhakeme edilmesi ve adâletin doğru tecelli etmesini sağlar. Bununla birlikte deliller ceza muhakemesinde çok önemli işlevlere sahiptir ve ispat hukukuna ilişkin ilkelerin işlemesi delillerle doğrudan ilgilidir.

Ceza muhakemesinde delillerin öncelikli fonksiyonu, maddî gerçeğin ortaya çıkarılmasını (*factfinding*) sağlamaktır. Medeni muhakeme hukukundan farklı olarak, ceza muhakemesinde hukukî uyumsuzluğun yanında maddî gerçeklik yani geçmişte olmuş bir olayla ilgilidir.⁴⁷ CMK'nin 160. maddesinin (2) fıkrasında Cumhuriyet savcısının, maddî gerçeğin araştırılması ve âdil bir muhakeme için delilleri toplayarak muhafaza altına almakla yükümlü olduğu hükmüne yer verilerek, delillerin toplanmasının temel amacı ortaya konmuştur.

Deliller, ceza muhakemesi hukukunun temel ilkelerinden olan masumiyet karinesinin⁴⁸ işlemesini sağlar. Anayasanın 38. maddesinin 4. fıkrasında "Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz" denilerek, masumiyetin esas olduğu (masumluk karinesi) anayasal güvenceye alınmıştır. Öyle ki; bir kimse suç işlediği yönünde ikrarda bulunsa dahi, elde edilen diğer deliller kişinin bu suçu

---

⁴⁶ Bıçak Vahit, (1996), *Improperly Obtained Evidence (A Comparison of Turkish and English Laws)*, Ankara: (y.y.), s. 76–77.

⁴⁷ Parlar v.d., a.g.e., s. 2.

⁴⁸ "Masumiyet Karinesi" tabiri yerine "suçsuzluk karinesi" tabirinin kullanılması gerektiği, esasında suçsuzluğun bir karine değil bir varsayım olduğu yönünde bir değerlendirme için bkz. Feyzioğlu Metin, (1999), "Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi", *AÜHFD*, C. 48, S. 1–4, s. 137, 157.

işlediğine dair vicdânî kanaati oluşturmuyorsa, kişi suçu işlemiş sayılmaz. Ceza muhakemesinin amacı, suçlu oluşturmak değil, gerçek suçluyu bulmaktır.⁴⁹ Böylelikle deliller insan hak ve onurunun korunması gibi işlevi yerine getirmektedir.⁵⁰

Deliller, savunma hakkının tam bir şekilde işlemesi için de önemlidir. Savunma hakkını kullanacak olan sanığın, kendi lehinde her türlü delili ileri sürebilme hakkı vardır. Bununla birlikte, iddia makamının da sadece sanık aleyhinde olan delilleri değil, aynı zamanda sanık lehine olan delilleri de toplaması ve iddianamesinde yer vermesi gerekmektedir. Nitekim CMK'nin 160. maddesinin (2) fıkrasında, Cumhuriyet savcısına şüphelinin lehine ve aleyhine olan delillerin toplanması görevi verilmiştir.

Delillerin, “şüpheden sanık yararlanır” (*in dubio pro reo*) ilkesinin işlemesi bakımından da önemli bir fonksiyonu vardır. Delillerin özelliklerinden biri, yeterli ve ikna edebilir olmasıdır. Eğer deliller bu özelliğe sahip değil, yani sanığın cezalandırılmasına yetecek kadar kuvvetli değil ise, bu durumda sanığın cezalandırılmaması gerekir.⁵¹ Yargıtay bir kararında, “Çelişkilerin giderilmesi için yapılan yüzleştirmede, tanık ...'in sövme duymadığını belirterek diğer tanıklarla aynı doğrultuda anlatımda bulunması karşısında, iddiadan başka kanıtlar gösterilmeden... hükümlülük kararı verilmesi”nin bozmayı gerektirdiği sonucuna varmıştır.⁵² Medeni hukukun aksine, ceza muhakemesinde, ispat yükü sorunu yoktur.⁵³ Nitekim sanığa susma hakkını tanıyan bir hukuk sisteminde ispat yükünün yeri bulunmamaktadır.⁵⁴

---

⁴⁹ Badem Uğur, (2004), *Olay Yeri Koruma İnceleme ve Delil Toplama Yöntemleri*, 2. baskı, Ankara: (y.y.), s. 12.

⁵⁰ Dennis, a.g.e., s. 27-28.

⁵¹ Feyzioğlu, (2002), s. 192-194.

⁵² Yargıtay 4. CD, E. 1992/4420, K. 1992/5029, T. 1.7.1992, (YKD, C. 19, S. 6, Haziran 1993, s. 940). Aynı davada sanık üzerine atılı başka bir suçla ilgili olarak, “bu eylemin sanık tarafından işlendiğinin yasaya uygun olarak yürütülen duruşma sonucu saptandığı, bütün kanıtlarla aşamalarda ileri sürülen iddia ve savunmaların temyiz denetimini sağlayacak biçimde ve eksiksiz sergilendiği, özleri değiştirilmeksizin tartışıldığı, vicdânî kanının kesin, tutarlı ve çelişmeyen verilere dayandırıldığı” için sanığa atılı yaralama suçunun onanmasına karar verilmiştir. Bkz. a.g.k., s. 940-941.

⁵³ Medeni hukukta kişinin (davacı ya da davalı) kendi iddiasının doğruluğuna hâkimi inandırmak amacıyla delil gösterme ödevine, “delil gösterme yükü” denir. Türk Medeni Kanununun (MK) 6. maddesine göre, kanunda aksi bir hüküm bulunmadıkça, tarafların hakkını dayandırdığı olguların varlığını ispatlama yükümlülüğü bulunur. Tutumlu, a.g.e., s. 29-30.

⁵⁴ Öztürk ve Erdem, a.g.e., s. 356.

İspat yükü iddia makamındadır.⁵⁵ Bir olgunun ispatlanamaması, onun tersinin kabul edilmesi için yeterli bir neden olarak kabul edilmemektedir.⁵⁶

1.2. İSPAT ve DELİLLENDİRME

İspat, Arapça kökenli bir kelime olup “bir şeyin gerçek yönünü ortaya çıkarma” anlamına gelir.⁵⁷ İspat kelimesinin öz Türkçe karşılığı olan “kanıtlamak” kelimesi *Arkadaş Türkçe Sözlükte*, “bir şeyin doğruluğunu, gerçekliğini, gerçek yönünü, olabilirliğini, yapılabirliğini kanıtla, belgeyle ya da eylemle ortaya koymak” olarak tanımlanır.⁵⁸ Ceza muhakemesinde, muhakeme konusu fiilin fail tarafından işlenip işlenmediği konusunda hukuka uygun vasıtalarla muhakeme makamının tam bir kanaate ulaşmasını temin işine, ispat denilmektedir.⁵⁹

Muhakeme makamının vicdanında muhakeme konusu olaydaki maddî gerçek hakkında kanaat oluşması, muhakeme makamına sunulan deliller vasıtasıyla olmaktadır. Nitekim 1982 Anayasasının 141. maddesinin (3) fıkrası, her türlü mahkeme kararının gerekçeli olma zorunluluğunu getirmiştir. CMK'nin 230. maddesinin (2) fıkrasında, gerekçede delillerin değerlendirilmesi ve tartışılması, hükme esas alınan ve reddedilen delillerin belirtilmesi ve hukuka aykırı elde edilen delillerin açıkça gösterilmesi gerektiği yer almaktadır. Muhakeme sonunda bir hükme varacak ve bunu gerekçelendirecek olan ceza hâkimi, gerekçesini deliller vasıtasıyla ortaya koyacaktır.⁶⁰

Muhakeme sonucu ceza hâkiminde oluşan vicdanî kanaati gerekçelendirirken delillere başvurmasını “delillendirme” olarak tanımlamaktayız. Bu terimi tercih etmemizin en önemli nedeni, ispatın mutlak bir anlam taşımasıdır. Ceza hâkimi geçmişte yaşanmış olayla ilgili şüpheleri, bugün mevcut olan delillere dayanarak yenebilir. Bu durumda şüphe artık yerini, bir belirliliğe bırakır. Binaenaleyh ceza muhakemesinde deliller hiçbir zaman mutlak bir belirliliği sağlamayabilir. Delillerin taraflara gösterdiği ihtimal (olasılıktır) dir ve ihtimal belli bir dereceye varınca

---

⁵⁵ Feyzioğlu, (1999), s. 149.

⁵⁶ Centel ve Zafer, a.g.e., s. 689. Ceza muhakemesinde ispat yükünün daralma eğiliminde olduğu yönünde bir değerlendirme için bkz. a.g.e., s. 159.

⁵⁷ Püsküllüoğlu, a.g.k., s. 500.

⁵⁸ A.g.k., s. 528.

⁵⁹ Öztürk ve Erdem, a.g.e., s. 356.

⁶⁰ A.g.e., s. 357.

vicdanî kanaat oluşur.⁶¹ Ceza muhakemesinde muhakeme konusu geçmişte yaşanan bir olay olduğundan, olayı tüm ayrıntılarıyla açığa çıkarmak, en ince ayrıntısına kadar ortaya koyabilmek her zaman mümkün değildir. Ceza muhakemesinde ispatın “mutlak” değil, “nispi” nitelikte⁶² olması sebebiyle bu çalışmada, “ispat” kelimesi yerine “delillendirme” kelimesi tercih edilmiştir.

1.3. DELİLLENDİRMEDE KULLANILAN YÖNTEMLER

Yöntem, bir hedefe varmak için takip edilecek yol anlamına gelir.⁶³ Delillendirme yapılabilmesi için belli bir yolun takip edilmesi, yani belirli yöntemlerin kullanılması gerekir. Ceza muhakemesinde, delillendirme yapılırken bazı yöntemlere başvurulur ve bu yöntemler belli bir mantık silsilesinde yerine getirilir.⁶⁴

1.3.1. Akıl Yürütme

Hukuk normları yorumlanırken ve uygulanırken esas itibariyle mantık kuralları uygulanır.⁶⁵ Mantık Arapça söylemek, konuşmak, dile getirmek anlamına gelen “ntk” (nutk, nutuk) kelimesinden türemiştir. Batı dillerindeki karşılığı olan *logic* kelimesi ise eski Yunanca “logos” kelimesinden türemiştir ve “akıl, düşünme, yasa, düzen, ilke, söz” anlamlarına gelir.⁶⁶ İkinci anlamıyla mantık, doğru ve düzgün düşünme formlarını inceleyen bilim dalıdır.⁶⁷

⁶¹ Kunter ve Yenisey, (2002) , s. 537.

⁶² A.g.e., s. 537. Suç fiili, belli bir zaman dilimi içinde gerçekleşir. Yunanlı düşünür Herakleitos’un “her şey akar hiçbir şey kalıcı değildir o yüzden aynı dereye iki kez girmek mümkün değildir; çünkü dereye bir kez daha girdiğimde hem ben hem de dere değişmiştir” sözü, bir zamanın yeniden yaşanamayacağını ve zamanın daima bir ilerleme içinde olduğunu özetidir. Ayrıntı için, *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, (2008), “Heraclitus, <http://plato.stanford.edu/entries/heraclitus/>, (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2008). Geçmişte belli bir zaman aralığında gerçekleşen bir eylemi bütün ayrıntılarıyla yeniden yaşamak mümkün olmadığı için, delillendirme bir kesinliğe değil, ihtimale işaret eder.

⁶³ Karayalçın Yaşar, (2001), *Hukukta Öğretim-Kaynaklar-Metod Problem Çözme*, 6. baskı, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, s. 93. Yöntem kelimesi yerine kimi zaman Fransızcadan geçmiş olan “metot” kelimesi de kullanılmaktadır. Metot, Yunanca “tutulacak yol” anlamına gelen *methodos* kelimesinden gelir. Bkz. a.g.e., s. 93.

⁶⁴ Kazakistan El-Farabi Milli Devlet Üniversitesi, (1996), *Kriminalistik*, (Haz. Komisyon, Çev. Komisyon), Ankara: YEPA Yayınları, s. 6 (bundan sonra *Kriminalistik*).

⁶⁵ Karayalçın, a.g.e., s. 98.

⁶⁶ Özlem Doğan, (2004), *Mantık*, İstanbul: 7. baskı, İnkılâp Kitabevi, s. 27.

⁶⁷ Çüçen A. Kadir, (2006), *Mantık*, 4. baskı, Bursa: Asa Kitabevi, s.15.

Bir şeyin delil olarak kabul edilmesi akıl yürütme yoluyla gerçekleşir. Ayrıca tecrübe kurallarından faydalanılarak boşluklar doldurulur.⁶⁸ Delillerin toplanmasında, ceza hâkiminin akıl yürüterek bir sonuca varmasını sağlayacak hususların, dikkate alınması gerekir.

Akıl yürütme, en az iki düşünce arasında bu düşüncelerden birini diğerinin kanıtlayıcı olarak ele alıp bir sonuca varmaktır. Başka bir deyişle, akıl yürütme, ispat (veya kanıtlama) denen bir düşünme işlemidir.⁶⁹ Bir yargı bildiren; doğru ya da yanlış olarak nitelendirilebilen cümlelere mantıkta “önerme” denir. Akıl yürütmede gerekçe durumundaki önermelere “öncül” (*mukaddem/mukaddime*); ispatlanan önermeye ise “sonuç” denir. Akıl yürütme ise, öncül veya öncüllerin sonucu ispatlayıp ispatlamadıklarını denetlemektir.⁷⁰ Akıl yürütme, tümdengelim, tümevarım ve analogi (benzetme) olmak üzere üç türdür.

Tümdengelim (*deduction, talil, istintâc*), öncüllerin doğru kabul edilmesi durumunda, sonucun bu öncüllerden zorunlu olarak çıktığı; yani geçerli olan akıl yürütme şeklidir.⁷¹ **Kıyas** (*sylogism, tasım*), ispatlayan en az bir öncülden yola çıkarak, bir sonuca (ispatlanana) varma işidir.⁷² Kıyas, tümdengelimin en mükemmel şekli kabul edildiği için klasik mantık akıl yürütme yolu olarak kıyası esas alır.⁷³ Basit veya kesin kıyas (*sylogism, kıyas-ı iktiranî*), iki öncül ile bir sonuçtan oluşan tümdengelimdir. Çok öncülle yapılan kıyasa ise zincirleme kıyas (*polysylogism*) denir.⁷⁴

Hukuk kurallarının tümü şart (koşul) ve sonuç olmak üzere iki kısımdan oluşur. Eğer şart gerçekleşirse, sonuç uygulanır.⁷⁵ Dava konusu bir olayda, hukuk kuralında aranan unsur ve şartlar var olmadıkça; hukuk kuralındaki hüküm mevcut olaya uygulanamaz.⁷⁶ Dolayısıyla bir ceza davasında öncelikle, ceza normunda var olan unsur ve şartların mevcut olayda gerçekleşip gerçekleşmediğinin tespit edilmesi gerekir. Ceza muhakemesinin amacı, ceza kanunuyla getirilen yasak eylemlerin

---

⁶⁸ Feyzioğlu, (2002), s. 141.

⁶⁹ Özlem, a.g.e., s. 30.

⁷⁰ A.g.e., s. 30–31.

⁷¹ A.g.e., s. 38.

⁷² A.g.e., s. 179; Çüçen, a.g.e., s. 75–76.

⁷³ Öner Necati, (1991), *Klasik Mantık*, 6. baskı, Ankara: AÜ İlahiyat Fakültesi Yayınları, s. 104.

⁷⁴ Özlem, a.g.e., s. 191 ve dev; Çüçen, a.g.e., s. 81; Öner, (1991), s. 141.

⁷⁵ Hırş, (2005), s. 87.

⁷⁶ A.g.e., s. 13.

işlenip işlenmediğini; işlendi ise kim tarafından, nerede, ne zaman, nasıl ve neden işlendiğini cevaplayarak, ceza normunda düzenlenen müeyyidenin hayat bulmasını sağlamaktır. Ceza muhakemesinin bu fonksiyonu mantık dili ile şu şekilde ifade edilir:

- (1) “A” suçunu işleyen kişi “B” cezası ile cezalandırılır
- (2) “C” de “A” suçunu işlemiştir

(Sonuç) “C” de “B” cezası ile cezalandırılır.

Yukarıda (1) numaralı önerme ceza kanununda yazılı olan ve daima geçerli bir (ceza normu)⁷⁷ önermedir. İşte ceza muhakemesinin amacı, sonucun zorunlu olarak çıkmasını, yani geçerli bir akıl yürütmeyi sağlayacak olan (2) numaralı önermeyi ortaya koymak ve her iki önerme ile birlikte geçerli bir sonuca ulaşmaktır. Başka bir deyişle ceza muhakemesi, geçerli akıl yürütmede bulunmaktır.

Suç, hukuka aykırı, kusurlu, kanunda yazılı tipe uygun ve karşılığında kanunlarda ceza öngörülen eylemdir.⁷⁸ Suçun meydana geldiğinin ve kim tarafından işlendiğinin tespiti (2 numaralı önermenin öne sürülmesi), sonuca ulaşmak için şarttır. Akıl yürütmeyi yapan kişinin, yani hüküm veren ceza hâkiminin geçerli bir sonuca varmasını (*istidlal*) sağlayan şey doğru olan bir ikinci önermedir. İşte deliller, doğru olan ikinci önermenin öne sürülmesini, böylelikle ceza hâkiminin doğru bir sonuca ulaşmasını sağlayan temel araçlardır.⁷⁹

Tümevarım (*induction, istikra*), “bir bütünün parçalarına dayanarak o bütün hakkında hüküm vermektir.”⁸⁰ Bir bütünü oluşturan parçaların hepsi incelenerek sonuca varılmasına tam tümevarım denir. Örneğin haftanın günlerini gözlemleyerek, bir günün 24 saat olduğu sonucuna varmak bu şekildedir.⁸¹ Eksik tümevarımda ise sonuç, öncüllerde bildirilen ifadeyi aşan genel bir niteliğe sahiptir. Sonuç,

---

⁷⁷ Ayrıntı için bkz. Hafızoğulları Zeki, (1996), *Ceza Normu: Normatif Bir Yapı Olarak Ceza Hukuku Düzeni*, 2. baskı, Ankara: US-A Yayıncılık, s. 59–60.

⁷⁸ Şafak Ali, (2005), *Ceza Hukuku: Genel ve Özel Hükümler*, Ankara: (y.y.), s. 24; Centel Nur, (2002), *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, 2. baskı, İstanbul: Beta Yayınları, s. 161.

⁷⁹ Benzer ifadeler için bkz. Feyzioğlu, (1996), s. 8.

⁸⁰ Öner, a.g.e., s. 174.

⁸¹ A.g.e., s. 174–175.

öncüllerden zorunlu olarak çıkmaz. Ancak deney ve gözlem yoluyla genellemeye gidilerek sonuca varılır.⁸² Örnek:

- (1) “A”nın parmakizi “B”nin parmakizine benzemez.
- (2) “A”nın parmakizi “C”nin parmakizine de benzemez.
- (3) “A”nın parmakizi “D”nin parmakizine de benzemez.
- ...
- (n) “A”nın parmakizi “n. kişi”nin parmakizine de benzemez.

(Sonuç) “A”nın parmakizi hiç kimsenin parmakizine benzemez.

Suç soruşturmalarında parmakizinin delil olarak kullanılması, tümevarım yöntemiyle mümkün olur. Zira bir kimsenin parmakizinin sadece kendisine mahsus olduğu ve kimsenin parmakizine benzemediği,⁸³ zaman içinde gözlem yoluyla elde edilmiş bir bilgidir. Bu bilginin elde edilmesi amacıyla yapılan deney ve gözlem varılan sonuca dayanak teşkil eder, ancak önermelerin zorunlu bir sonucu olarak ortaya çıkmaz.

Bir suç yerinde elde edilen iz ve emarenin delil olarak değerlendirilmesine cevaz veren “değişim prensibi” (*Exchange Principle*) esas itibarıyla tümevarım yoluyla akıl yürütmedir. Değişim prensibine göre, birbirine temas eden yüzeylerde, her bir düzey diğer yüzey/yüzeylere kendinden parça iletir.⁸⁴ Başka bir ifadeyle “her temas bir iz bırakır”. Dolayısıyla bir suçun işlendiği yerde elde edilen harici izler, buraya suçu işleyen kişi/kişiler tarafından taşınmıştır. Bu ilke mantık diliyle şöyle ifade edilebilir:

- (1) Her temas bir iz bırakır.
- (2) “A” yerinde “B” suçu işlenmiştir.
- (3) “A” yerinde “C” izi elde edilmiştir.
- (4) “C” izi “D” şahsına aittir.
- (5) “D” şahsı “A” yerine temas etmiştir.

(Sonuç) “D” şahsı “B” suçunu işlemiş olabilir.

⁸² Özlem, a.g.e., s. 40–42.

⁸³ Ahmet Söylemez, (1982), *Kriminalistik ve Suç Yeri İncelemesi*, İstanbul: Haşmet Matbaası, s. 30.

⁸⁴ Lee v.d., a.g.e., s. 115.

Analoji (*analogy, benzetme, temsil*), iki şey arasındaki benzerliğe dayanarak, birisi hakkında verilen hükmü, diğeri hakkında da vermektir.⁸⁵ Analoji yönteminde sonuç, bir zorunluluk değil, “ihtimal”dir.⁸⁶ Ceza muhakemesinde temel amaç, maddî gerçeğin şüpheyeye yer bırakmayacak şekilde ortaya konmasıdır. Bu sebeple, delillendirme yapılırken tümevarım ve analojiye şüpheyeye yaklaşılmalıdır.

1.3.2. Hissi (Duyusal) Yöntemler

Hukukî bir uyuşmazlığın çözümü öncelikle olayın doğru anlaşılmasına ve sorunun net olarak meydana çıkarılmasına bağlıdır.⁸⁷ Bu sebeple muhakeme konusu olayın ve delillerin öncelikle çok iyi gözlenmesi ve tanımlanması gerekir. Sınıflandırma, ilişkilendirme ve karşılaştırma delillendirmede kullanılan diğeri yöntemlerdir.

1.3.2.1. Gözlem

Gözlem (*observation, müşahade*) bir olayın, bir gerçeğin ya da bir nesnenin özelliklerini anlamak amacıyla, özenli ve planlı bir şekilde ele alınıp, gözletilip, incelenmesidir.⁸⁸ Delillerin toplanabilmesi için uygulanabilecek duyusal yöntemlerin başında gözlem gelir. Bir suç yerinde yapılan gözlem ile öncelikle suça tanık olan kimselerin tespit edilmesi amaçlanır.⁸⁹

Gözlemin amacı bir ortamı ayrıntılı olarak tanımaktır. Gözlem sürecinde her şeyin ayrıntılı olarak öğrenilmesi mümkün olmadığından, gözlemin kapsamının iyi belirlenmesi gerekir.⁹⁰ Gözlem yoluyla inceleme ve araştırma öncesi ön bilgiler toplanır ve delillendirmede kullanılacak yöntem belirlenir. Delillendirmede kullanılan en önemli model olan betimleme (tasvir), esas olarak gözlemlenen durumun anlatılmasıdır.⁹¹

---

⁸⁵ Öner, a.g.e., s. 172–173.

⁸⁶ Çüçen, a.g.e., s. 19.

⁸⁷ Hirş, (2005), s. 7.

⁸⁸ Püsküllüoğlu, a.g.k., s. 418.

⁸⁹ Söylemez, a.g.e., s. 15.

⁹⁰ Yıldırım Ali ve Şimşek Hasan, (2005), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 5. baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi, s. 175.

⁹¹ *Kriminalistik*, s. 216.

1.3.2.2. Tanımlama ve Sınıflandırma

Tanımlama (*definition, tarif, had*) esas olarak “bir kavramı, bir sözcüğü, eksiksiz bir biçimde, başlıca öğelerini belirterek açıklamak, anlaşılır duruma getirmektir”. İkinci anlamıyla tanımlamak, “bir şeyi, özel ve değişmez niteliklerini belirterek tanıtmak, bilinir kılmaktır”.⁹² Suç sonrasında elde edilen delillerin ve suç yerinin nitel ve nicel özelliklerinin belirlenmesi, yani olay yerinin ve suç delillerinin tanımlanması, delillerin toplanmasında önemli bir yöntemdir.⁹³

Delillerin tanımlanmasında, öncelikle niteliklerinin belirlenmesi gerekir. Elde edilen bulgunun, ne olduğu, türü, rengi, kokusu ve diğer özelliklerinin ayrıntılı bir şekilde açıklanır. Diğer yandan bulgunun eni, boyu, derinliği, uzunluğu, ağırlığı, uzay konumu gibi özellikleri ortaya konur.⁹⁴

Sınıflandırma (*classification, tasnif*) olguları sistematik bir biçimde sıraya koymaktır.⁹⁵ Tanımlaması yapılan bulguların, ortak ve farklı özelliklerine göre ayrılması, sınıflandırmadır. Sınıflandırma delillerin nasıl toplanacağını, muhafaza edileceğinin ve ne tür bir analize tabi tutulacağını belirlenmesi bakımından önemlidir.⁹⁶

1.3.2.3. İlişkilendirme

İlişkilendirme (irtibatlandırma) farklı olgular arasında bağlantı kurmak ve bu olgular arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmadır. Ceza muhakemesinin amacı, esas itibariyle suç süjeleri arasında bağlantıyı ortaya çıkararak, suçun kim tarafından ve nasıl işlendiğini net olarak ortaya koymaktır. Dava konusu bir olayda maddî gerçeği ortaya çıkarmak amacıyla olayla ilgisi bulunan olgular arasında illiyet bağı kurularak bulguların ilişkilendirilmesi, delillendirmede kullanılacak önemli bir yöntemdir. Böylelikle olayla ilgili tekil (müfret) bulgulardan hareketle bütünsel bir sonuca varılabilir.⁹⁷

---

⁹² Püsküllüoğlu, a.g.k., s. 938.

⁹³ Kingston Charles R., (1965), “Applications of Probability Theory in Criminalistics”, *Journal of the American Statistical Association*, Vol. 60, No. 309, s. 71.

⁹⁴ *Kriminalistik*, s. 8.

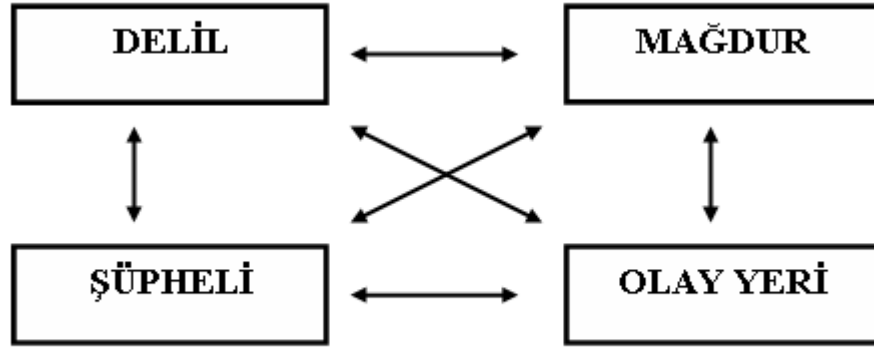
⁹⁵ Püsküllüoğlu, a.g.k., s. 862.

⁹⁶ Lee v.d., a.g.e., s. 272.

⁹⁷ A.g.e., s. 114–115.

İlişkilendirme teorisi (*linkage theory*), suç yeri, mağdur, şüpheli ve deliller arasındaki çok yönlü ilişkiyi tespit edip, açıklamayı amaçlar. Bu unsurlar arasındaki bağlantının kurulması ile delillendirmenin en önemli aşaması tamamlanmaktadır. Nitekim ilişkilendirme yöntemiyle aynı zamanda şüpheli ve tanık beyanlarının doğruluğu saptanır. Örneğin, olay yeri ile şüpheli arasında yapılan ilişkilendirme, olay yerine hiç gitmediğini söyleyen şüphelinin beyanını çürütmek için önemlidir.⁹⁸

İlişkilendirmenin yapılacağı temel nokta, olay yeridir. Olay yeri suçun işlendiği yer olduğundan, suç ile ilgisi şüphe götürmezdir. Aynı şekilde mağdurun da suçla ilgisine şüphe bulunmadığından, ilişkilendirmeye olay yeri ve mağdurdan başlanmalıdır. Olay yeri-şüpheli, mağdur-şüpheli arasındaki ilişkilendirmeler olayın aydınlatılmasında yeterli olmakla birlikte, bütün unsurların birbirleriyle ilişkilendirilmesi, delillendirmeyi kuşku bırakmayacak şekilde kuvvetlendirmektedir. (Şekil 1).⁹⁹

Şekil 1: Dört Yönlü İlişkilendirme Teorisi (*Four-way Linkage Theory*).

(Kaynak: Lee/Palmbach/Miller, (2005), s. 114.)

1.3.2.4. Karşılaştırma

Karşılaştırma (*mukayese, comparision*), kişi ya da nesnelerin benzer ve ayrı yanlarını ortaya çıkarmak üzere yan yana getirip incelemektir.¹⁰⁰ Karşılaştırma yöntemiyle

⁹⁸ A.g.e., s. 114.

⁹⁹ A.g.e., s. 114–115.

¹⁰⁰ Püsküllüoğlu, a.g.k., s. 545.

delillerin benzer ve farklı yönlerin tespit edilerek, delillerin ayıklaması sağlanır. Bir suç soruşturmasında çok sayıda tanık, şüpheli olabileceği gibi, suç yerinden çok sayıda maddî delil de elde edilebilir. Elde edilen beyanlar birbirine karşıt veya çelişkili olabilir. İşte karşılaştırma, delillerin yan yana getirilerek aralarındaki benzer ve çelişkili yönleri belirlemeyi sağlayan bir yöntemdir. Böylelikle deliller yan yana konur ve birbirlerini tamamlayıp tamamlamadıklarına göre değerlendirilir.¹⁰¹ Olay yerinden elde edilen parmakizi ile şüpheli bir kişiden alınan parmakizinin karşılaştırılmasıyla, ya bu şüpheli üzerindeki zan devam eder yahut zan ortadan kalkar ve şüphelilik hali sona erer.

Maddî delillerin toplanmasında karşılaştırma, delillerin gruplandırılması ve ayıklanması amacıyla da kullanılır. Örneğin bir trafik kazasının incelenmesi sırasında, kazadan önce meydana gelen lastik izlerine rastlanabilir. Burada yeni izler ile eski izler karşılaştırılarak, delil olabilecek izlerin toplanması, diğerlerinin ayıklanması gerekir.

1.3.3. Matematik

Delillendirme yapılırken, özellikle maddî delillerin toplanmasında ölçme, hesaplama ve geometri gibi matematik yöntemler sıkça kullanılır.¹⁰² Suçun işlendiği yerin olduğu gibi tespit edilmesinde, delillerin boyutlarının belirlenmesinde ve delillerin konumlandırılmasında matematik yöntemler önemlidir.

Ölçme, bir şeyin en, boy, derinlik, süre, hız, sıcaklık gibi niceliklerini kendi cinsinden seçilmiş bir birimle karşılaştırarak, kaç birim geldiğini belirlemektir.¹⁰³ Delillerin toplanması esnasında boyutlarının ve diğer niceliklerinin tespit edilmesi, delillerin değerlendirilmesi aşamasında önemlidir. Delillerin konumlarının tespitinde ölçme ve hesaplama işlemlerinin yanında geometriden de yararlanır. Özellikle ateşli silahların kullanıldığı olaylarda, hedefteki tahribatın açılarının ölçülmesiyle, ateş edilen yerin tespit edilmesi, geometri sayesinde.¹⁰⁴

---

¹⁰¹ Feyzioğlu, (2002), s. 141.

¹⁰² *Kriminalistik*, s. 8.

¹⁰³ Püsküllüoğlu, a.g.k., s. 747.

¹⁰⁴ Lee v.d., a.g.e., s. 310.

1.4. DELİLLENDİRMEDE KULLANILAN MODELLER

Modellendirme (*modeling*), herhangi bir nesnenin ya da durumun daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla bir benzerinin yapılmasıdır.¹⁰⁵ Ceza muhakemesinde delillendirme yapılırken, bazı modellendirmeler kullanılır. Böylelikle suç işlendikten sonra, hemen olay yerine gitme imkânı olmayan ceza hâkiminin, olayın üzerinden uzun süre geçmiş olmasına rağmen olayın meydana geliş şeklini anlaması ve suça ilişkin unsurları daha iyi kavraması sağlanır.¹⁰⁶

1.4.1. Betimleme (Tasvir)

Delillendirmede en çok kullanılan model betimlemedir. Betimlemek (*to describe*), bir olayın, bir konunun veya eşyanın kendine mahsus yönlerini, gözönünde canlanacak biçimde, söz ve yazı ile anlatmaktır.¹⁰⁷ Olayın nasıl meydana geldiğini anlatan sanık ve tanığın beyanları yahut kolluğun olay yerinde yaptığı incelemelerin tutanağa aktarılması betimlemeye örnektir.

Betimleme sözlü veya yazılı olarak yapılabilir. Soruşturma sırasında veya duruşma anında tanıklar tarafından yapılan betimlemeler, tutanağa aktarılarak yazılı hale getirilir. Olay yerine ilişkin inceleme yapan kolluğun veya otopsiye katılan adli hekimin betimlemeleri ise doğrudan yazılı şekildedir.

Betimleme modeli, olayın yerini ve meydana geliş şeklinin ayrıntılı bir şekilde aktarılması için kullanılır. Olayın nasıl meydana geldiği betimlenirken, kronolojik anlatım önemlidir.¹⁰⁸ Olay yeri betimlenirken ise, merkezden dış çevreye doğru bir sıra izlenmelidir.¹⁰⁹ Böylelikle muhakeme yapan makamın olaya ait parçaları sırasıyla izleyerek, bir sonuca varması daha da kolaylaşır.

Betimleme modeli kullanılırken, üç önemli hususa dikkat edilmesi gerekir. Bunlar, 1- tümlük, 2- kısalık ve 3- açıklıktır.¹¹⁰ Tümlük, olay ve buna uygulanacak hukuk kurallarının eksiksiz olarak incelenmesi ve olayın bir bütünlük içinde ortaya konmasıdır. Kısalık, tümlük ilkesini feda etmeden, boş ayrıntılardan kaçınarak, olayı

---

¹⁰⁵ *Kriminalistik*, s. 8.

¹⁰⁶ A.g.e., s. 8.

¹⁰⁷ Püsküllüoğlu, a.g.k., s. 155.

¹⁰⁸ Azak Ünal, (1994), *Soruşturma ve Yazışma Teknikleri*, 2. baskı, Ankara: (y.y.), s. 128 ve dev.

¹⁰⁹ Bayer, a.g.e., s. 65.

¹¹⁰ Hirş, (2005), s. 77.

öz bir biçimde aktarmaktır. Açıklık ise, uyuşmazlık konusu olay ile doğrudan ilgisi olmayan teori ve ihtilafların uzun uzadıya tartışılmaksızın net ve anlaşılır şekilde anlatılmasıdır.¹¹¹ Bununla birlikte özellikle tutanak düzenlenirken, imla kurallarına uyulması, kullanılan tabirlerin özenle seçilmesi gerekmektedir. Ceza-adâlet sisteminde çok önemli işlevi olan tutanakların alelade bir dille yazılması beklenemez. Bu sebeple, uygulamacıların tutanaklarda kullandıkları dile dikkat etmeleri gerekir.¹¹²

1.4.2. Kroki ve Şema (İki Boyutlu Modelleme)

Olaya ilişkin bilgilerin plan, kroki ve şema gibi grafiklerle anlatılması; olayın yeniden canlandırılması ve maddî gerçeğin ortaya çıkarılması açısından önemlidir. Olay yerine ilk giden kolluk görevlilerinin, olay yerine ilişkin bilgileri krokide anlatmaları, olayın oluş şeklini ortaya çıkarmakta önemli faydalar sağlar.¹¹³ Örneğin bir ateşli silahın kullanıldığı ölüm olayında; bunun intihar mı, cinayet mi olduğunun belirlenmesi gerekir. Ölen kişinin pozisyonu, ateşli silahın ve mermi kovanlarının yerleri, olayın niteliği hakkında en önemli ipuçlarını verir.¹¹⁴ Bu sebeple olay yerinde bulunan nesnelere arasındaki mesafenin ölçülmesi ve ölçümlerin krokide belirtilmesi şarttır.¹¹⁵

Olayı çözümlerken akla gelen ihtimalleri bir şemada saptamak ve bunlara somut bir biçimde yer vermek, sonuca varmayı kolaylaştırır. Özellikle iki ve daha fazla kişinin yer aldığı karmaşık olaylarda, kişilerin olaydaki rollerini açık bir şekilde tespit edebilmek için şemaya başvurmak, çoğu zaman zorunlu olmaktadır.¹¹⁶

1.4.3. Sesli ve Görüntülü Modelleme

Olay yerinin ve olaya ilişkin diğer bilgilerin olduğu gibi tespit edilmesinde ve bunun korunmasında kullanılan en önemli araçlar, fotoğraf ile hareketli görüntü (*video*) ve

---

¹¹¹ A.g.e., s. 77–78.

¹¹² Şahin Eyüp, (2002), “Adalet Açılan Kapıda Tutanağın Dili”, *Polis Dergisi*, S. 32, s. 18–19.

¹¹³ Bayer, a.g.e., s. 52.

¹¹⁴ A.g.e., s. 50.

¹¹⁵ Ayrıntı için bkz. Kaygısız v.d., a.g.e., s. 75-77.

¹¹⁶ Hirş, (2005), s. 30.

ses kayıtlarıdır. Kolluğun bir suçu bastırmaya yönelik yaptığı operasyonda veya suç sonrası delil araştırması sırasında ses ve görüntü kaydı yapılabilir.¹¹⁷

Daha önce de belirtildiği gibi, ceza hâkiminin suç sonrası hemen olay yerine gitmesi ve suça ilişkin bulgulara doğrudan ulaşması mümkün değildir. Nitekim CMK'nin 22. maddesinin [h] bendine göre; hâkim, “aynı davada tanık veya bilirkişi sıfatıyla dinlenmişse” hâkimlik görevini yapamaz. Dolayısıyla olaya tanık olma imkânı bulunmayan olan ceza hâkimi, olayın üzerinden uzun süre geçmiş olmasına karşın, bu modelleme sayesinde, sanki olay yerine gitmiş ve delillere bizzat ulaşmış gibi doyurucu bilgiye ulaşma imkânına kavuşacaktır.

Ses ve görüntü ile modelleme, sadece maddî delillerin toplanmasına yönelik değildir. CMK'nin “ifade ve sorgunun tarzı” başlığını taşıyan 147. maddesinin (1) fıkrasının [h] bendinde “ifade ve sorgu işlemlerinin kaydında, teknik imkânlardan yararlanılır” denilerek, beyan delillerin toplanmasında da video ve ses kayıtlarının kullanılmasına izin verilmektedir. CMK'nin 52. maddesinin (3) fıkrasında, tanıkların dinlenmesi sırasında görüntü ve ses kayıtlarının alınabileceği düzenlenmiştir. Mağdur çocuklar ile duruşmaya getirilmesi mümkün olmayan ve tanıklığı maddî gerçeğin ortaya çıkarılması açısından zorunlu olan kişilerin, tanıklığı durumunda ses ve görüntü kaydının yapılması zorunludur.

Ses ve görüntü ile modellemede, beyanların ve olayın yerinde elde edilen delillerin olduğu gibi tespit edilmesi mümkündür. Muhakeme aşamasında, delillere yönelik itirazların ve şüphelerin giderilmesinde, bu tür modellemeler çok önemli bir fonksiyona sahiptir. Ayrıca gözlem yoluyla yapılan araştırmada, insan gözünden kaçması söz konusu olabilecek ayrıntıların tespit edilmesi ve kayda alınması mümkündür.¹¹⁸

1.4.4. Üç Boyutlu Modelleme ve Yeniden Yapılandırma

Üç boyutlu (*three dimensions*) modellendirme, işlenmiş bir suç sonrası, suçun işlenişiyle ilgili daha net bilgi elde etmek üzere, olay yerini ve olay yerindeki

---

¹¹⁷ *Kriminalistik*, s. 81.

¹¹⁸ Kaygısız v.d., a.g.e., s. 73.

bulguları yansıtan modeller oluşturmaktır.¹¹⁹ Olay yerinden alçı ile ayakkabı izi çıkarmak¹²⁰ üç boyutlu modellendirmeye örnektir.

Yeniden yapılandırma (*restoration*), bir suç sonrası elde edilen ancak olumsuz koşullar nedeniyle değişikliğe uğramış olan bulgunun, çeşitli bilimsel yöntemler kullanılarak eski haline kavuşturulmasıdır. Yeniden yapılandırma, özellikle kimliği tespit edilemeyen iskelet bulgularında, antropolojik yöntemler kullanılarak kafatasının yeniden yüzlendirmesinde kullanılmaktadır.¹²¹ Bununla birlikte, kırılmış, bozulmuş veya şekli değişmiş fiziksel bulgular, bilgisayar teknolojisi de kullanılarak eski şekline kavuşturulabilmektedir. Porselen, cam gibi kolay kırılan maddelerin, parçalarının birleştirilerek, bütün bulguya ulaşılması da yeniden yapılandırma modeli içindedir.¹²² Metal yüzeyler üzerinde değiştirilen seri numaralarının aşındırılarak, gerçek seri numaralarına ulaşılması¹²³ da yeniden yapılandırma modeli kabul edilebilir.

1.4.5. Yeniden Canlandırma

Deliller bugün ortada bulunan ve geçmişe ışık tutan şeylerdir. Delillerin onu kullanacak ve ondan yararlanacak olanlara olay anını yaşatması gerekir.¹²⁴ Yeniden canlandırma (*reconstruction*)¹²⁵, olay yerinde elde edilen delillerin laboratuvar analizi, delillerin olay yerindeki durumları ve konumları ile diğer delillerin değerlendirilmesiyle birlikte olayın meydana geliş şeklini ortaya koymaktır.¹²⁶ Yeniden yapılandırma, deneysel birikim ve tecrübenin yanı sıra kriminalistik bilimi ile diğer bilimsel ilkeleri takip ederek, akıl yürütme yoluyla yapılmaktadır.¹²⁷

Yeniden canlandırma manken, maket gibi üç boyutlu modellerin yanı sıra, günümüzde bilgisayar programlarıyla da yapılabilmektedir. Yeniden canlandırma

¹¹⁹ *Kriminalistik*, s. 8.

¹²⁰ Bükler Hasan, (2002a), “Gözden Kaçırılan Deliller Ayakkabı İzleri”, *İpucu Dergisi*, Y. 1, S. 1, s. 46.

¹²¹ Tuğ Ayşim v.d., (2002a), “Adli Antropoloji”, İsmail Hamit Hancı (Der.), *Adli Tıp ve Adli Bilimler*, Ankara: Seçkin Yayınevi, s. 654.

¹²² Lee v.d., a.g.e., s. 300–301.

¹²³ Yüksel Cem (ed.), (2001), *KPL Adli Servisler El Kitabı*, Ankara: EGM KPL Dairesi Başkanlığı Yayını, s. 61–62.

¹²⁴ Şafak ve Bıçak, a.g.e., s. 278.

¹²⁵ *Reconstruction* kavramı bazı eserlerde “suçun yeniden şekillendirilmesi” şeklinde çevrilmiştir. Bkz. Yükseloğlu E. Hülya v.d., (2008), “Olay Yeri İncelemesi ve Türkiye’deki Uygulamalar”, *Polis Bilimleri Dergisi*, C. 10, S. 1, s. 65.

¹²⁶ Lee v.d., a.g.e., s. 271.

¹²⁷ A.g.e., s. 272.

yeniden yapılandırma gibi doğrudan delil değildir. Ancak olayın meydana geliş şeklini bilimsel verilere dayanarak ortaya koyması bakımından ceza hâkimine fikir veren bir özelliğe sahiptir. Geçmişte yaşanan bir olay yap-boz resmi olarak kabul edilirse, ceza muhakemesi faaliyeti resmin parçalarını –delillerini– bir araya getirerek, resmi yeniden oluşturma işidir.¹²⁸

1.5. DELİLLENDİRME KONUSUNUN BİLİMSEL İNCELEMESİ

Kolluk, suçların önlenmesi ve aydınlatılması için bilimsel ve teknolojik gelişmeleri takip etmektedir. Suçların önlenmesiyle ilgili yöntemler çoğu kez kolluk tarafından geliştirilir. Suçların aydınlatılmasında ise, kolluk, bilim dünyasının destek ve önerilerine daha çok ihtiyaç duyar.¹²⁹ Delillendirme yapılabilmesi amacıyla suçun aydınlatılmasında bilime duyulan ihtiyaç, delillerin toplanması ve değerlendirilmesi aşamasında ortaya çıkar.

“Hukuka uygun olarak elde edilmiş olmak koşuluyla her şeyin delil olarak kabul edilebilmesi” normatif bir düzenlemedir. Bu düzenlemenin uygulanabilmesi, bilim sayesinde. Örneğin, CMK’nin 78. maddesi, moleküler genetik incelemeler konusunu düzenlemektedir. Burada moleküler genetik incelemelerin hangi durumlarda yapılabileceği ve örneklerin kullanılmasının sınırları gösterilmektedir. Mezkûr maddede biyolojik örneklerin nasıl oluyor da bir şeyin ispatını sağlıyor olduğuna, biyolojik delilin nasıl toplanacağı ve nasıl analiz edileceğine dair bir hüküm yer almamaktadır. Nitekim bu sayılanlar hukukun değil, biyolojinin ilgi alanındadır ve bu soruların cevabını biyoloji bilimi verebilir. Hukukun burada iki işlevi bulunmaktadır. Birincisi, fen bilimleri tarafından geliştirilen delil toplama tekniklerinin, insan hak ve özgürlüklerini ihlal etmeyecek şekilde kanunda düzenlenmesi, böylelikle bilimsel bir teknik olsa bile hiçbir uygulamanın insan hak ve özgürlüklerini ihlal etmemesini sağlamaktır. İkincisi ise, bilimsel ispatı hukukî ihtilafa uygulamaktır. Hukukun rolü, biyoloji bilimi tarafından geliştirilen moleküler

---

¹²⁸ Centel ve Zafer, a.g.e., s. 211.

¹²⁹ Yükseloğlu v.d., a.g.m., s. 62.

genetik inceleme yoluyla % 99,9'a varan kesinlik derecesine ulaşan bilimsel ispatın, ceza ve hukuk davalarında nasıl kullanılabileceğini belirlemektir.¹³⁰

Beyan deliller, çoğu zaman doğrudan suçun kim tarafından ve nasıl işlendiğini doğrudan açığa çıkarır. Ancak beyan delillerin ifade veren yahut şüpheli/sanık tarafından soruşturma veya kovuşturmanın herhangi bir aşamasında geri alınması, inkâr edilmesi veya önceki beyan ile çelişmesi söz konusu olabilir. Bununla birlikte bilimsel bir delil, dünyanın her yerinde değişmez ve objektif bir nitelik taşır. Nitekim YCGK verdiği bir kararda “Kaldı ki, fenni kanıtlarla çelişen ve hiçbir yan kanıtla doğrulanmayan soyut ikrarın mahkûmiyet kararına dayanak yapılması kabul edilemez” sonucuna varmıştır.¹³¹ Burada Yargıtay soyut ikrarı yeterli görmeyerek, fenni (bilimsel) delillerin önemine işaret etmektedir. İşte bilimin rolü, delillendirme yapabilmek amacıyla teknik yöntemler geliştirerek, hukukun hayata geçirilmesine yardımcı olarak burada ortaya çıkmaktadır.

“Suç”u inceleme ve araştırma konusu yapan bilim dallarını temelde üç gruba ayırmak mümkündür. Bunlar, suç ve cezaya ilişkin normatif kuralları inceleyen hukuk (ceza ve ceza muhakemesi hukuku); suçun nedenlerini inceleyen sosyal bilimler (kriminoloji, sosyoloji, psikoloji) ile işlenmiş olan bir suç fiilini araştırarak suçun aydınlatılmasına yönelik çalışmaları kapsayan fen bilimleridir. Adlî bilimler, tıp, fen ve sosyal bilimler alanlarındaki bilgilerin adâletin hizmetine sunulması, hukuka uygulanmasıdır.¹³²

Adlî bilimler¹³³ (*forensic*) adı verilen ve suç fiilini aydınlatmak amacı taşıyan bilim dalları da yine iki ana grupta değerlendirilebilir. Kriminalistik¹³⁴ (*forensic*

---

¹³⁰ Bu sentez için bkz. Gülsoy Tefik ve Ahmet Nezih Kök, (2005), “Tıbbî Müdahale Yoluyla Delil Elde Etme”, *EHFED*, C. IX, S. 1–2, s. 1; Şafak, (1996a), s. 288; Hancı İsmail Hamit, (2002a), “Adlî Tıp ve Adlî Bilimler”, İsmail Hamit Hancı (Der.), *Adlî Tıp ve Adlî Bilimler*, Ankara: Seçkin Yayınevi, s. 9; Öztürk Cemal, (2006), *Ceza Muhakemesinde İz Bilimi Kriminalistik Gerçeği*, Ankara: Seçkin Yayınevi, s. 28; Açıkgöz Nihal ve Hancı İsmail Hamit, (2002), “Adlî Biyoloji”, İsmail Hamit Hancı (Der.), *Adlî Tıp ve Adlî Bilimler*, Ankara: Seçkin Yayınevi, s. 577.

¹³¹ YCGK, E. 1991/1-301, K. 1991/334, T. 2.12.1991, (YKD, C. 18, S. 7, Temmuz 1992, s. 1111).

¹³² Hancı, (2002a), s. 9; Öztürk C., a.g.e., s. 28.

¹³³ “Adlî bilimler” kavramını İngilizce “*forensic*” kavramının karşılığı olarak Türkçede kullanılmaya başlamış ve bugün genel kabul görmüştür.

¹³⁴ İngilizcedeki “*forensic science*” tabiri, dar manada Türkçedeki kriminalistik biliminin karşılığıdır. “*Forensic*” ise, İngilizcede suçu aydınlatmaya yardımcı bilim dallarının tamlamasında kullanılan ve bu bilim dallarına “adlî” sıfatı kazandıran bir tamlayan (*signifier*)’dır. Örnek: *forensic medicine*= Adlî tıp; *forensic biology*= adlî biyoloji; *forensic entomology*= adlî böcek bilimi vs. Ülgür, kriminalistik kelimesinin de yabancı kökenli bir kelime olması sebebiyle doğrudan “forensic” kelimesini kullanmayı önermektedir. Bkz. Ülgür İlyas, (1996), “‘Forensic’ Biliminin Suç Soruşturmasında

science) bilimi ve alt disiplinleri sadece suç aydınlatma ve delillendirme amacı taşıyan bilim dalıdır. Bu bilim ve alt disiplinleri, sadece suçları araştırmak üzere ortaya çıkmış ve bu yönde gelişme göstermiştir. Diğer yandan suçu aydınlatmak gibi özel bir amaçla ortaya çıkmış olmamakla birlikte, bazı bilim dallarının delillendirme ve kriminalistik bilimine katkı amacıyla geliştirilen alt disiplinleri bulunmaktadır.¹³⁵

Kriminalistik ile diğer fen bilimlerinin farkı, incelemeyi konu edindikleri alanın belirlenmesiyle daha iyi anlaşılabilir. Bilimin inceleme konusu olan maddî deliller, 1- “münferit tespit edici özelliklere sahip olanlar”, 2- “yalnızca sınıfsal özelliğe sahip olanlar”, şeklinde tasnif edilebilir.¹³⁶ Birinci grup deliller, parmakizi, ayak izleri, mermi kovani, yazı örneği gibi, doğrudan bir faille ya da suç âleti ile irtibatı sağlamaya (kimliklendirme) yöneliktir. İkinci grup deliller ise, örneğin, toprak, elyaf, boya vb doğrudan fail ya da suç âleti ile ilişkilendirmeyi sağlamayan, ancak sınıflandırılabilmesi nedeniyle araştırmacıyı şüpheli bir kişiye ya da suç âletine götürebilen delillerdir. İşte kriminalistik biliminin uğraşı konusu, birinci grup delillerdir. Adli biyoloji ile adli diş hekimliği dışında, diğer bilim dalları ise, ikinci grup delilleri inceleme konusu yapmakta ve kriminalistik bilimine yardımcı olmaktadır.

1.5.1. Kriminalistik (Delillendirme Bilimi)

Kriminalistik, “suça ilişkin izlerin oluşum yasalarını, izlerin toplanması ve izlerden yararlanması kurallarını inceleyen, suçun kriterleri ve nitelikleri üzerinde genellemeler yapan, teknik, taktik ve metodik araştırma biçimleri ve yaklaşımlarını esas alarak suçun açığa çıkarılmasını sağlayan bir bilim dalıdır.”¹³⁷ Daha öz bir tanımlamayla, bilimsel ve teknik yöntem ve araçların yardımı ile suçu aydınlatma ve suçluyu bulma tekniğine kriminalistik denir.¹³⁸

Kullanımı ve Muhtemel Problemler”, *Avrupa Birliği Sürecinde Türk Polisi*, Ankara: EGM Basımevi, Uluslararası Sempozyum: 16–18 Ekim 1996 Ankara, s. 229.

¹³⁵ Genel bir değerlendirme için bkz. Alsan Selçuk (der.), (2001), “Yeni Adli Tıp”, *Bilim ve Teknik*, Şubat 2001, s. 48–53.

¹³⁶ Kaygusuz Ziyaettin, (2002a), “Bireysel Tanımlayıcı İzlerin Özellikleri ve Suçu Aydınlatmadaki Önemi”, *Polis Dergisi*, S. 30, s. 146.

¹³⁷ *Kriminalistik*, s. 1.

¹³⁸ Söylemez, a.g.e., s. 10.

Kriminalistik terimi, ilk kez, 19. yüzyılda, Avusturyalı bilim adamı Hans Gross tarafından, suçların açığa çıkarılmasını sağlayan bilimi tanımlamak için kullanılmıştır.¹³⁹ Kriminalistik kelimesi Türkçeye doğrudan alınmıştır. Suçun sosyolojik yönünü inceleyen ve sosyolojinin bir alt disiplini olan kriminoloji bilimi ile sık sık karıştırılmaktadır.¹⁴⁰ Bu sebeple kriminalistik kelimesi yerine “iz bilimi” tabiri önerilmektedir.¹⁴¹ “İz bilimi” tabiri, kriminalistik kelimesinin öngördüğü anlamı tam olarak karşılamadığından, ayrıca genel kabul görmesi ve yerleşik olması nedeniyle, bu çalışmada “kriminalistik” terimi kullanılmıştır.

Tanımından da anlaşılacağı üzere, kriminalistik sadece suçların aydınlatılması, yani suçla ilgili maddî gerçeği ortaya çıkarma amacıyla ortaya çıkmış bir bilimdir. Kriminalistiğin kendine özgü teknikleri olmakla beraber, suçların aydınlatılmasında başka bilim dalları tarafından geliştirilen teknikler de kullanılmaktadır.¹⁴²

Kriminalistik çalışmaları dünyada ilk olarak 19. yüzyılın sonlarında Fransa’da Alphonse Bertillon tarafından yapılan antropometri (vücut organlarının ölçümü ve tasviri) uygulamaları ve adlî fotoğrafın kullanımı ile başlamıştır.¹⁴³ 1880 yılında Henry Faulds tarafından parmakizinin değişmezlik özelliğinin açıklanmasıyla, antropometri çalışmaları yerini parmakizine bırakmıştır.¹⁴⁴

Türkiye’de 1899 yılında, Türk Polis Teşkilatı tarafından “Bertillon’un Antropometrisi” kullanılmaya başlanmıştır. 1910 yılında ise Yusuf Cemil Bey tarafından “Parmakizi Dairesi” kurulmuştur. 1938 yılından itibaren Polis Enstitüsü’nde Kriminalistik dersleri okutulmaya başlanmıştır.¹⁴⁵

Günümüzde kriminalistik çalışmaları ve teknikleri parmakizinin çok ötesine geçmiştir. Kriminalistik laboratuvarlarında çok çeşitli kimyasal ve biyolojik işlemler ile bilgisayar verileri inceleme konusu yapılmaktadır.¹⁴⁶ Diğer yandan adlî bilimlerin,

---

¹³⁹ *Kriminalistik*, s. 1.

¹⁴⁰ Tuğ Aysım v.d., (2002b), “Kriminalistik Kriminoloji Değildir”, *Ankara Barosu Dergisi*, S. 2.

¹⁴¹ Öztürk C., a.g.e., s. 26.

¹⁴² *Kriminalistik*, s. 8–9.

¹⁴³ Wingate Anne, (1992), *Scene of the Crime: A Writer’s Guide to Crime-Scene Investigations*, Ohio: Writer’s Digest Books, s. 96.

¹⁴⁴ Söylemez, a.g.e., s. 11.

¹⁴⁵ A.g.e., s. 12.

¹⁴⁶ Türkiyede kriminalistik laboratuvarlarının çalışma alanlarıyla ilgili geniş bilgi için bkz. Koroğlu Hasan, (2001), *Türk Mahkemelerinde Bilirkişilik ve Bilirkişi Kurumları*, Ankara: Seçkin Yayınevi, s.

delil toplama ve değerlendirmeye ilgili geliştirdiği teknikler sadece maddî delillere ilişkin değildir. Geliştirilen kriminal sorgulama teknikleri ile beyan delillerin, etkin ve güvenilir bir şekilde elde edilmesi sağlanmaktadır. Ayrıca belge delillerin etkin ve güvenli elde edilmesiyle ilgili çalışmalar yapılmaktadır. Sadece kriminalistik biliminin inceleme konusu ise parmakizi, balistik, iz incelemeler ve grafoloji olarak devam etmektedir.

1.5.1.1. Parmakizi Bilimi (Daktiloskopi)

Parmakizi, insanların el parmaklarının en u boğumun (*distal phalanx*) iç yüzeyindeki deride, girinti ve çıkıntılardan müteşekkil, *papila* adı verilen oluşumlardır. Delil olarak parmakizi ise, *papila* gözeneklerinden yüzeylere bulaşan vücut sıvısının (ter) yüzeyde bırakmış olduğu lekelerdir.¹⁴⁷

Daktiloskopi ya da parmakizi bilimi üzerindeki çalışmalar 19. yüzyılın sonlarından itibaren yoğunluk kazanmıştır. Herman Welcker, Johannes E. Purkinje, William Herschel, Henry Faulds ve Francis Galton tarafından parmakizi ile ilgili çok sayıda deney yapılmıştır. Parmakizi, son olarak Galton tarafından 1892 yılında sistematik hale getirilmiştir.¹⁴⁸

Parmakizi üzerine yapılan deneysel çalışmalar neticesinde, üç temel özellik keşfedilmiştir:¹⁴⁹ 1- Benzemezlik, 2- Değişmezlik, 3- Tasnif edilebilirlik. Öncelikle, binlerce insana ait parmakizi karşılaştırılmış ve izlerin birbirinden farklı olduğu gözlenmiştir. Aynı DNA özelliğine sahip tek yumurta ikizlerinin; hatta insanların bir parmakizinin diğer parmağının izinden çok farklı olduğu tespit edilmiştir. Galton'un yaptığı hesaplamalara göre, iki insanın parmakizlerinin birbiriyle aynı olma ihtimali 1/64 milyardır.¹⁵⁰ Bu durumda nüfusu 6 milyarı geçen dünyada, iki kişinin parmakizinin birebir aynı olma ihtimali, yok denecek kadar azdır.

---

155 ve dev.; Esen Kasım, (1997), “Kriminal Polis Laboratuvarlarının Tarihçesi, alışma Yöntemleri ve Alanları”, *Türk İdare Dergisi*, S. 417, s. 173 ve dev; Öztürk C., a.g.e., s. 95–104.

¹⁴⁷ Kök Ahmet Nezih, (2003), “Parmak İzlerinin Delil Olarak Kullanılması”, *EHFD*, C. VII, S. 3–4, s. 5. Gebeliğin altıncı ayında anne rahmindeki (*intrauterina*) ceninde oluşmaya başlayan parmakizleri doğumdan sonra da ölüme dek varlığını sürdürmektedir. Bkz. a.g.m., s. 5.

¹⁴⁸ Wingate, a.g.e., s. 94–95; Bayer, a.g.e., s. 3–6.

¹⁴⁹ Korhan Ertuğrul, (1967), *Kriminalistik Parmak İzleri ve Henry – Galton Tam Tasnifi*, Ankara: Kardeş Matbaası, s. 2–5; Öksüz Arif, (1986), *Kişilerin Kimliğini Tespit Etmede Polise Yardımcı Olan İmza ve Parmak İzinin Tetkiki ve Parmak İzinin Tasnifi*, Ankara: Kısmet Matbaası, s. 51–53.

¹⁵⁰ Kök, a.g.m., s. 6.

Parmakizinin ikinci önemli özelliği ise değişmez olmasıdır. Edmond Locard ve Witkowski'nin yaptığı deneysel çalışmalarda, üzerinden uzun zaman geçse de (yaş ilerlemesi) parmakizinin değişmediğini keşfetmiştir. Hatta parmak uçlarının çeşitli yöntemlerle aşındırılması, kesilmesi, asit dökülmesi vb durumlarda dahi, parmakizinin değişmediği ya da iyileşince eski halini aldığı gözlemlenmiştir.¹⁵¹

Son olarak, parmakizini oluşturan çizgilerin üzerinde birbirine benzer bazı özellikler olduğu; yani parmakizlerinin tasnif edilebilir olduğu belirlenmiştir.¹⁵² Böylelikle farklı kaynaktan alınan iki parmakizinin birbirleriyle karşılaştırılabilir ve neticede izlerin benzer özellikler taşıyıp taşımadığının belirlenebilir olduğu anlaşılmıştır. Bu tecrübenin kazanılmasıyla birlikte, parmakizi tasnif sistemleri geliştirilmiştir.¹⁵³ Özellikle bu son özellik keşfedildikten sonra parmakizi, ceza yargılanmasında güvenilir bir delil olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Daktiloskopi, yüzeylerde oluşan görünür ya da görünmez (*latent*) parmakizinin ortaya çıkarılması, bunların laboratuara nakledilmesi ve arşiv kayıtlarıyla karşılaştırılmasını konu etmektedir. Günümüzde çok farklı yüzeylerdeki parmakizi kimyasal ve elektronik araçlarla elde edilebilmektedir.¹⁵⁴ Elde edilen izler, milyonlarca parmakizinin bulunduğu bilgisayar arşivlerinde, otomatik olarak karşılaştırılabilmektedir.¹⁵⁵

İnsanların avuç içlerinin üst derisinde de parmak uçlarındakine benzer izler mevcuttur. Bu izlere “avuç içi” denir. Parmakizinde olduğu gibi, avuç izlerinin de başka örneklerle karşılaştırılabilmesine imkân tanıyan bir tasnif sistemi geliştirilmiştir.¹⁵⁶ Avuç izleri ve ayak parmakizleri de daktiloskopinin inceleme alanındadır. Daktiloskopi, doğrudan suç işleyen ya da suça iştirak eden kişilerin belirlenmesini sağladığından, kriminalistikin en önemli dalıdır.

---

¹⁵¹ Söylemez, a.g.e., s. 27.

¹⁵² A.g.e., s. 26.

¹⁵³ Parmakizi tasnifleriyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Göl Ahmet, (t.y.), *Tek Parmak İzi Tasnif Sistemi*, Ankara: EGM Kriminal Polis Laboratuvarları Dairesi Başkanlığı Yayını, Yayın No: 11; Göl Ahmet, (t.y.), *On Parmak İzi Tasnif Sistemi*, Ankara: EGM Kriminal Polis Laboratuvarları Dairesi Başkanlığı Yayını, Yayın No: 12.

¹⁵⁴ Lee v.d., a.g.e., s. 135 ve dev.

¹⁵⁵ Wingate, (1992), s. 98 ve dev. AFIS (*the Automated Fingerprint Identification System – Otomatik Parmakizi Teşhis Sistemi*) milyonlarca parmakizini depolayıp, aynı anda binlercesini karşılaştırabilen bir sistemdir.

¹⁵⁶ Çetin M. Salih, (2004), “El İzleri (Avuç İzleri)”, *İpucu Dergisi*, Y. 2, S. 2, s. 60–61.

1.5.1.2. İz Bilimi (Trasoloji)

İz bilimi, nesnelerin birbiriyle sürtünme, çarpma, vurma, baskı veya başka bir yoldan temasları sonucu oluşan belirtileri (*toolmark*) inceleme konusu yapan kriminalistik disiplindir.¹⁵⁷ İz biliminin inceleme konusu, parmakizi, avuç izleri gibi daktiloskopinin; diş izleri gibi adli dişhekimliğinin inceleme alanı dışında kalan diğer mekanik izlerdir. Bunlar daha çok ayakkabı izleri, tekerlek izleri ve diğer suç âleti izleridir.¹⁵⁸

İz bilimi, Edmond Locard tarafından geliştirilen ve “her temas bir iz bırakır” sözleriyle bilinen değişim teorisinin (*Exchange Theory*) ortaya çıkışıyla birlikte gelişmeye başlamıştır. Bu teoriye göre, evrende birbirine temas eden iki veya daha fazla nesne, karşılıklı olarak birbiri üzerinde değişikliğe neden olur ve kendisinden iz bırakır. Suçun işlenmesinde kullanılan âlet de temas ettiği diğer eşya üzerinde izler bırakır.¹⁵⁹

İz biliminin gelişmesinde etkili olan diğer bir ilke de değişim prensibinden türetilen ve “eskime ilkesi” olarak adlandırabilecek ilkedir. Eskime ilkesi, aynı kimyasal ve fiziksel özelliklere de sahip olsa iki eşyanın aynı süre içerisinde farklı koşullara maruz kaldığında, bu eşya üzerinde oluşacak değişimlerin farklı olacağı; dolayısıyla her eşyanın kendine özgü izlere sahip olacağı düşüncesidir.¹⁶⁰ Böylelikle aynı fabrikada aynı model ve desende üretilen eşyanın, belli bir kullanımdan sonra, aynı seride üretilenlerden farklı izler bırakması beklenmektedir.¹⁶¹

İz bilimi, ayakkabı, tekerlek, tornavida, makas, keski vb âletlerin, temas ettiği yüzeydeki izlerin fotoğraflama veya kalıba alma gibi yöntemlerle suç yerinden alınarak, bu izlerin suçta kullanıldığından şüphe duyulan eşyanın benzer yüzeylerde bıraktıkları izlerin karşılaştırılması ve benzer yönlerinin ortaya çıkarılmasını sağlamaktadır.¹⁶² Bu işlevi itibarıyla iz bilimi, doğrudan suç faillerini ve iştirakçilerini değil, suçta kullanılan eşyayı belirlemeye yöneliktir.

---

¹⁵⁷ Öztürk C., a.g.e., s. 39.

¹⁵⁸ Büker, (2002a), s. 45; Bayer, a.g.e., s. 173.

¹⁵⁹ Lee v.d., a.g.e., s. 115–117.

¹⁶⁰ *Kriminalistik*, s. 96–97.

¹⁶¹ Büker, (2002a), s. 45.

¹⁶² Öztürk C., a.g.e., s. 134.

1.5.1.3. Balistik

Balistik (*ballistics*), ateşli silahlarda mermilerin itme kuvvetini, havadaki hareketini ve çarpma etkisini inceler.¹⁶³ Balistiğin inceleme alanını, silahların özellikleri, yasal durumları, çalışma yeteneklerinin belirlenmesi, silah mühimmatının silahlarla ilişkilendirilmesi, atış yerinin ve açısının tespit edilmesi gibi konular oluşturur.¹⁶⁴

Balistiğin delillendirme bakımından yerine getirdiği en önemli işlev silah ile silah mühimmatının karşılaştırılmasıdır (*striation matching*). Ateşli silahlar, ateşleme esnasında mermiler (kovan ve mermi çekirdeği) üzerinde öznel karakterler bırakır. Bir silahtan yapılan bütün atışlarda, mühimmat üzerinde öznel (kişilerdeki parmakizi gibi) karakteri olan izler (*individual characteristics*) bırakır.¹⁶⁵ Balistik, bu izlerin tespitini ve karşılaştırmasını; böylelikle suç yerinde elde edilen silah mühimmatının hangi silaha ait olduğunun belirlenmesini sağlar.¹⁶⁶ Son yıllarda, silahlar ile mühimmat arasında izlerden yola çıkarak eşleştirme yapmaya yönelik bir teknoloji geliştirilmiştir. IBIS (*Integrated Ballistics Identification System – Entegre Balistik Teşhis Sistemi*) gibi, programlar sayesinde, ateşli silah ve mermi görüntülerinin saklanması ve otomatik olarak karşılaştırılması mümkün olmuştur.¹⁶⁷

Balistiğin diğer inceleme konusu atış yönü, açısı ile atış mesafesinin tespitidir. Atışın yapıldığı yer, mermi çekirdeğinin hedefte yaptığı açılarının hesaplanması ile belirlenmektedir.¹⁶⁸ Atış mesafelerinin tespiti ise, hedefteki tahribat ve barut atıklarının kimyasal ve fiziksel yöntemlerle analiz edilmesiyle yapılmaktadır.¹⁶⁹

Balistik, bulgular arasındaki ilişkilendirme ile suç yerinin, atış mesafesinin ve suç aletlerinin belirlenmesi bakımından önemlidir. Doğrudan suç faili ve iştirakçilerin belirlenmesini sağlamamakla birlikte; atış yerinin ve mesafesinin tespiti, suçtaki kast unsurunun ve tasarlama olup olmadığının belirlenmesi bakımından önemlidir.

---

¹⁶³ Çebi İsmail, (2004), “Ateşli Silahla İşlenmiş Olaylarda Atış Orijini Tespiti”, *İpucu Dergisi*, Y. 2, S. 2, s. 19.

¹⁶⁴ Öztürk C., a.g.e., s. 106.

¹⁶⁵ Heard Brian J., (1997), *Handbook of Firearms and Ballistics*, Chichester: John Wiley and Sons Ltd., s. 124.

¹⁶⁶ Hannby James E., (2001), “Ateşli Silah Kimliğinin Belirlenmesine Yönelik Çalışmaların Tarihi Gelişimi”, (çev. Eyüp Buldukoğlu), *Polis Dergisi*, Y. 7, S. 26, s. 21.

¹⁶⁷ A.g.m., s. 21.

¹⁶⁸ Heard, a.g.e., s. 149–157; Çebi, a.g.m., s. 20.

¹⁶⁹ A.g.e., s. 162 ve dev.

1.5.1.4. Grafoloji

Kriminalistiğin diğere bir alt disiplini de grafolojidir. Grafoloji (*graphology*) yazının, hız, meyil, genel ahenk, fulaj izi ve grafometrik değere içeren özellikleri inceleyen bir disiplindir.¹⁷⁰ Belgeler üzerinde temelde iki tür incelemeden söz etmek mümkündür. Birincisi delil olarak elde edilen belge üzerinde sahtecilik olup olmadığının; diğere ise belge üzerindeki yazı ve imzanın kime ait olduğunun belirlenmesidir.¹⁷¹

Grafolojinin temel inceleme alanı, nüfus cüzdanı, sürücü belgesi, diploma, tapu, pasaport gibi resmi; ticari sözleşme, senet gibi özel belgeler ile fotoğraf gibi diğere belgeler üzerinde ekleme, silme, lekeleme, yıpratma gibi sahtecilik uygulaması yapılıp yapılmadığının belirlenmesidir.¹⁷² Ayrıca kâğıtlar, mühürler ve damgalar, paralar üzerinde inceleme yaparak, sahte olup olmadıklarını belirlemek, yazıların ve damgaların kaynağının tespit edilmesi de bu kapsamdadır.¹⁷³ Sahtecilik incelemeleri çeşitli ışık kaynakları ve filtrelerin kullanıldığı cihazlar ile kimyasal analizler yoluyla yapılmaktadır.¹⁷⁴

Grafolojinin diğere inceleme konusu, bir belgedeki imza ve yazının kime ait olduğunun belirlenmesidir. Bu tür incelemeler kişilerin yazı ve imza karakterlerinin kendine has oldukları, bunların değışmez ve başkaları tarafından taklit edilemez olduğuna varsayımına dayanmaktadır.¹⁷⁵ İnceleme konusu yazı ve imza üzerinde öncelikle karakter belirlemeleri ve kodlamalar yapılarak, bu kodlar şüphelilerin yazıları ile karşılaştırılmaktadır.¹⁷⁶ Belgelerin yazıldığı yazı mürekkebinin kimyasal bileşiminin incelenmesi, bilinen ve şüpheli belgelerin aynı kalem tarafından hazırlanıp hazırlanmadığını doğrulayabilir.¹⁷⁷

---

¹⁷⁰ Bilge Yaşar, (2002), *Adli Bilimler Sözlüğü*, Ankara: Palme Yayıncılık, s. 107.

¹⁷¹ *Kriminalistik*, s. 137.

¹⁷² Söylemez, a.g.e., s. 110.

¹⁷³ Kaygısız, (2004), s. 174.

¹⁷⁴ Öztürk C., a.g.e., s. 158–159.

¹⁷⁵ *Kriminalistik*, s. 138.

¹⁷⁶ Kaygısız, (2004), s. 174.

¹⁷⁷ Çalı Hasan Hüseyin, (2003), “Boya ve Mürekkep Analizi”, *Çağın polisi Dergisi*, C. 2, S. 20, s. 61.

1.5.2. Adlî Bilimler

Kriminalistik biliminin yanı sıra fen bilimlerinin çoğunun adlî olayların çözümüne katkı sağlamayı amaçlayan alt disiplinleri bulunmaktadır. **Adlî bilimler** olarak adlandırılan bu disiplinler, esas itibariyle ait oldukları bilimlere ait teknikler kullanmaktadırlar. Bununla birlikte, bu disiplinlerin gelişmesindeki temel amaç, adlî olayların çözümüne katkı sağlamaktır.¹⁷⁸

Biyoloji, hiç kuşkusuz, ceza muhakemesine konu olan suçların çözümüne katkı sağlayan en önemli bilimdir. Suç yerinde ve suçla ilgisi olduğundan şüphe duyulan kişiler üzerinde kan, meni, tükürük, kusmuk, bağlam, sümük, cerahat, vajinal akıntı, mekonyum, süt, gözyaşı, idrar, gaita, kemik gibi canlılara ait biyolojik atıkların bulunma ihtimali vardır. **Adlî biyoloji** (*forensic biology*), DNA (deoksiribo nükleik asit) analizinin yapılarak; mağdur ve failin kimliklerinin %99,9 doğruluk oranıyla tespit edilmesini sağlar.¹⁷⁹ Böylelikle adlî biyoloji, parmakizini inceleme konusu yapan daktiloskopi ile birlikte doğrudan şüphelinin kimliklendirilmesini (kimliğini tespiti) sağlayan çok önemli bir disiplin olarak ortaya çıkar.

Doğrudan mağdur ya da şüphelilerin kimliklendirilmesini amaçlayan diğer bir disiplin de adlî odontoloji (diş hekimliği)'dir. **Adlî diş hekimliği** (*forensic odontology*) iki tür kimliklendirmeyi sağlar. Birinci türde, diş konsültasyonları ve diş restorasyonu kayıtları ile şüpheli örneklerin karşılaştırmasıyla yapılan ceset kimliklendirmeleridir.¹⁸⁰ Başka bir deyişle, kimliği belirlenemeyen bir ceset bulunduğu ya da birçok kişinin bir arada kimliği belirlenemeyecek şekilde öldüğü durumlarda; kişilerin mevcut diş kayıt örnekleri sayesinde, cesetleri kimliklendirmek mümkündür. İkinci tür kimliklendirme ise ısırık izlerinden suç

¹⁷⁸ Gülsoy ve Kök, a.g.m., s. 1.

¹⁷⁹ Açıkgöz ve Hancı, a.g.m., s. 577. DNA analizi sonuçlarının % 94 ila % 99,99 arasında bir kesinlikle sonuçlanması, hâkimin bilirkişi raporuna bağlı olmadığını düzenleyen HUMK'nun 286. maddesini tartışılır hale getirmiştir. Hâkimin vicdânî kanaatine doğrudan etkisi açısından DNA analizlerinin değerlendirilmesi için bkz. Erten Rifat v.d., (1996), "Gen (DNA) Testinin İspat Hukuku Açısından Değerlendirilmesi", *AÜHFD*, C. 45, S. 1, s. 585-586. Bilimsel deliller ve isbatın, ceza muhakemesi hukukunda vicdânî delil sistemine etkisi ve hâkimin takdir yetkisi hakkında bir tartışma için bkz. Şafak, (1996a), s. 287-288.

¹⁸⁰ Yaşar Z. Füsün v.d., (2002), "Dişlerin İncelenmesinin Adlî Yönden Önemi (Adlî Odontoloji)", İsmail Hamit Hancı (Der.), *Adlî Tıp ve Adlî Bilimler*, Ankara: Seçkin Yayınevi, s. 214 ve dev.; Afşin Hüseyin ve Günçe M. Elif, (2002), "Adlî Diş Hekimliği Açısından Olay Yeri İncelemesi", *Adlî Tıp Dergisi*, C. 16, S. 2-4, s. 94.

failinin tespitidir. Nitekim öldürme, yaralama, yağma, eziyet vb suçlarda, failin mağdur ya da maktûlün bedeni üzerinde ısırık izi bırakması mümkündür. Bu yöntem insanların diş yapılarının, dolayısıyla nesnelere üzerine bıraktıkları ısırık izlerinin birbirinden farklı olduğu varsayımına dayanmaktadır. Kimliklendirme ise, nesnelere üzerindeki ısırık izlerinden elde edilen kalıp veya fotoğrafların, şüphelinin diş kalıplarıyla karşılaştırması ve eşleştirmesiyle yapılmaktadır.¹⁸¹

Adli tıp (*forensic medicine*), “tıbbî bilgilerin bu bilgilerle aydınlatılması kabil olduğu hallerde hukuk ve suç olaylarına tatbikidir”.¹⁸² Otopsi yapmak, ölüm sebeplerini ve zamanını saptamak, adli bir olaya ait insan vücudu üzerindeki darp izlerini tespit etmek ve cinsel saldırılarda delil saptamak adli tıp disiplininin görevidir.¹⁸³ Muhakeme konusuyla ilgili ceset iskelet haline geldiğinde kimliklendirmeye ilişkin sorunların çözümü **adli antropolojinin** konusuna girmektedir.¹⁸⁴ Adli tıp, doğrudan suç failinin kimliklendirilmesini sağlamamakla birlikte, suçun işleniş şekli (*modus operandi*) hakkında önemli bilgiler vermektedir. Tıbbî bir diğer alt disiplini olan **adli psikiyatri**, suç işleyen ve suça maruz kalanın akıl hastalığı, algılama yeteneği, tahrik gibi ceza hukuku sorunlarının çözümünü sağlamaktadır.¹⁸⁵

Suç yerinde bulunabilecek boya ve lif kalıntılarının incelenmesi¹⁸⁶, kundaklama olaylarında hızlandırıcı kimyasalların belirlenmesi¹⁸⁷, ateşli silah olaylarında suçla ilgisi olan kimselerin ateş edip etmediklerinin belirlenmesi (barut testi)¹⁸⁸, uyuşturucu¹⁸⁹ ve toksikolojik maddelerin incelenmesi¹⁹⁰, cam bulguların

¹⁸¹ Yaşar v.d., a.g.m., s. 225–226; Afşin ve Günçe, a.g.m., s. 100.

¹⁸² Tunalı İbrahim, (2001), *Adli Tıp*, 4. baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi, s. 21.

¹⁸³ Hancı, (2002a), s. 9.

¹⁸⁴ Tuğ v.d., (2002a), s. 647.

¹⁸⁵ Hancı İsmail Hamit, (2002b), “Adli Psikiyatri”, İsmail Hamit Hancı (Der.), *Adli Tıp ve Adli Bilimler*, Ankara: Seçkin Yayınevi, s. 507 ve dev.; Kendi Özer v.d., (1998), “İki Antisosyal Kişilik Bozukluğu Vakasının Adli Tıp Yönünden Değerlendirilmesi”, *AÜHFD*, C. 47, S. 1-4, eserin geneli.

¹⁸⁶ Büker Hasan, (2002b), “Faili Meçhul Trafik Kazaları Olay Yerinde Bulgular”, *Adli Bilimler Dergisi*, C. 1, S.1, s. 40; Öztürk, C., a.g.e., s. 170–171.

¹⁸⁷ Özkara Erdem v.d., (2002), “Kundakçılık”, İsmail Hamit Hancı (Der.), *Adli Tıp ve Adli Bilimler*, Ankara: Seçkin Yayınevi, s. 453; Akkaplan Sedef, (2002), “Yangın ve Kundaklama Olayları”, *Adli Bilimler Dergisi*, C. 1, S. 1, s. 31; Alkış Saadet, (2002), “Otomobil Yangınlarının İncelenmesi”, *Adli Bilimler Dergisi*, C. 1, S. 2, s. 74.

¹⁸⁸ Goho Alexandra, (2004), “Forensic on Trial: Chemical Matching of Bullets Comes Under Fire”, *Science News*, Vol. 165, (March), s. 202.

¹⁸⁹ Öztürk C., a.g.e., s. 165.

¹⁹⁰ Tuğ Ayşim v.d., (2002c), “Adli Toksikoloji”, İsmail Hamit Hancı (Der.), *Adli Tıp ve Adli Bilimler*, Ankara: Seçkin Yayınevi, s. 559.

değerlendirilmesi¹⁹¹ kimyasal yöntemlerle yapılmaktadır. Kimyanın bu disiplinine **adlî kimya** (*forensic chemistry*) adı verilir.¹⁹²

Esas itibarıyla biyolojinin alt disiplini olan **adlî böcek bilimi** (*forensic entomology*) cesetlerden elde edilen böcek bulguların larvaların yaşlarının tespitiyle, cesedin ölüm zamanının tespitini konu etmektedir.¹⁹³ **Adlî polen bilimi** (*forensic palynology*), suç yerinde veya suç eşyasında elde edilen polenlerin kaynağının tespitiyle, mekân-eşya ilişkilendirmesini sağlayan bir disiplindir.¹⁹⁴

Bu sayılanlardan başka, ceza muhakemesine konu olan olayların aydınlatılmasına yardımcı çok sayıda disiplinden söz edilebilir. **Adlî meteoroloji** (*forensic meteorology*)¹⁹⁵, **adlî otomotiv**¹⁹⁶, **adlî jeoloji**¹⁹⁷ (*forensic geology*), **adlî jeofizik**¹⁹⁸ (*forensic geophysics*), **adlî tekstil bilimi**¹⁹⁹ (*forensic textile*), **adlî bilgisayar mühendisliği** (*forensic computer*)²⁰⁰ gibi disiplinler ceza muhakemesine konu olan olaylarda maddî gerçeğin araştırılmasında fayda sağlamaktadır. Nitekim ceza muhakemesindeki delil serbestîsi ilkesi, mantığa uygun olması ve dava konusu olayın aydınlatılmasına fayda sağlaması koşuluyla her türlü bulgunun delil olarak kullanılabilmesine cevaz vermektedir.²⁰¹

¹⁹¹ Üner H. Bülent ve Aşıcıoğlu, (1998), “Fiziksel Delil Olarak Cam”, *İHF*, C. LVI, S. 1–4, s. 283.

¹⁹² Ayrıntı için bkz. Akabş Osman, (1994), “Kriminal Laboratuvar Kimya Bölümü Pratik Uygulamaları”, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi – YÖK Tez No: 38051*, İstanbul Üniversitesi Adlî Tıp Enstitüsü.

¹⁹³ Açıkgöz Nihal v.d., (2002a), “Adlî Olaylarda Böceklerden Nasıl Yararlanılır?”, *AÜHFD*, C. 51, S. 3, s. 117.

¹⁹⁴ Doğan Cahit v.d., (2004), “Biyokriminal Palinoloji”, *İpucu Dergisi*, Y. 2, S. 2, s. 13 ve dev.

¹⁹⁵ Balseven v.d., (2002), “Adlî Meteoroloji”, *Adlî Tıp Dergisi*, C. 16, S. 1, s. 70–73.

¹⁹⁶ Hancı İsmail Hamit, (2002c), “Adlî Otomotiv”, İsmail Hamit Hancı (Der.), *Adlî Tıp ve Adlî Bilimler*, Ankara: Seçkin Yayınevi, s. 167 ve dev.

¹⁹⁷ Cengiz Salih ve Karaca Ali Cengiz, (2002), “Adlî Laboratuvar ve Toprak Analizi”, *İpucu Dergisi*, Y. 1, S. 1, s. 6 ve dev.

¹⁹⁸ Dinler Veysel v.d., (2007), “Doğal Afetlerde Kurbanların Yerlerinin Tespiti ve Kimliklendirme”, *Adlî Bilimler Dergisi*, C. 6, S. 2, s. 50–57.

¹⁹⁹ Karakuş Oğuz v.d., (2008), “Adlî Tekstil”, *Adlî Bilimler Dergisi*, C. 7, S. 2, s. 40–41; İşbilen Ayşe ve Dinler Veysel, (2004), “Tekstil Yüzeylerin ve Aksesuarlarının Adlî Olayların Çözümünde Kullanılması”, 3. *Anadolu Adlî Bilimler Kongresi*, Eskişehir, Osmangazi Üniversitesi, 7–9 Ekim 2004, (poster çalışması).

²⁰⁰ Aktepe Basri, (2004), “Emniyet Personelinin Bilgisayar ve Bilgisayar İntitli Suçlarla Mücadelede Dikkat Etmesi Gereken Hususlar (Adlî Tıp Esaslarına Uygun Olarak Delillendirme)”, *Çağın Polisi Dergisi*, C. 3, S. 35, s. 29 ve dev.

²⁰¹ Adlî bilimlerin geliştirdikleri paradigmalardan sorgulanması gerektiği konusunda bkz. Ülgür, (1996), s. 230 ve dev.

İKİNCİ BÖLÜM

DELİLLERİN TOPLANMASINA İLİŞKİN

NORMATİF KURALLAR

2.1. DELİLLERİN TOPLANMASI GÖREVİ

Ceza muhakemesi hukukunda delillerin toplanması süreci, suçun öğrenilmesinden itibaren başlar. Suçun öğrenilmesi, ihbar veya şikâyet sonucu ya da soruşturma makamı ve görevlilerinin suça tesadüf etmesi ile gerçekleşir. İhbar ve şikâyet ile ilgili hükümler CMK'nin 158. ve 159. maddelerinde düzenlenmiştir.²⁰² Her ne surette olursa olsun suçun öğrenilmesi, suç soruşturmasının başlaması, yani delil toplama işleminin başlangıcıdır.

Suç soruşturmasının başlamasında, ilk aşama şüphedir. Soruşturmanın başlaması için yeterli olan şüphe, basit şüphedir (*mere suspicion, instinct*). Bir suçun meydana geldiğinin ihbar edilmesi veya bu yönde bir şikâyet dilekçesi, yani suçun öğrenilmesi soruşturmanın başlangıcı için yeterli olan basit şüpheyi oluşturur.²⁰³

Basit şüphe soruşturma başlatılması için yeterli olmakla birlikte, şüpheliye karşı, arama, elkoyma, yakalama ve ifade alma gibi koruma tedbirlerine başvurabilmek için makul şüphe²⁰⁴ (*probable cause*); iletişimin dinlenmesi, teknik araçlarla izleme gibi daha ileri düzey koruma tedbirlerine başvurabilmek için kuvvetli şüphe²⁰⁵ (*great suspicion*) olması gerekmektedir. Nitekim şüphe aynı

---

²⁰² İhbar hakkında ayrıntı için bkz. Öztürk ve Erdem, a.g.e., s. 632–634.

²⁰³ **Basit Şüphe:** Soruşturmanın başlatılabilmesi için gerekli görülen şüphedir. Gerçek olma ihtimali az da olsa, doğru olma ihtimali görülen, her türlü basit bilgi, duyum, belirti ve emare basit şüphenin oluşumu için yeterlidir. Eryılmaz M. Bedri, (2003), “Suç Araştırmasına Yön Veren Şüphe Kavramı”, *Organize Suçlarla Mücadele ve Polis*, (Ed.) Aytekin Geleri ve H. Hüseyin Çevik, Ankara: Seçkin Yayınevi, s. 222–223.

²⁰⁴ **Makul şüphe:** Basit şüpheyi oluşturan koşulların önyargısız değerlendirilmesi ve yapılan ön araştırmalar sonucunda, bazı somut sonuçlara ulaşılmasıdır. Bkz. a.g.e. s. 224–225.

²⁰⁵ **Kuvvetli şüphe:** Bir kişinin suçu işlediği yönünde, kolluğun mesleki tecrübesinden yararlanarak ve yaptığı ön araştırmalar neticesi, % 70-80'e varan bir ihtimalle kanaat oluşturmasını sağlayacak, bilgi ve belgeye ulaşmasıdır. Bkz. a.g.e., s. 227.

zamanda, kişilerin hak ve özgürlüklerini kısıtlayabilecek keyfi uygulamalardan onları korumak için hukuk sisteminde geliştirilen bir süzgeç niteliğindedir.²⁰⁶

Kovuşturma aşamasının başlayabilmesi için, soruşturmanın tamamlanması; bu aşamada ise Cumhuriyet savcısının iddianame hazırlaması gerekir. Savcının iddianame hazırlayarak kamu davası açabilmesi için yeterli şüphe (*enough suspicion*) gerekir ki; bu savcı tarafından elde edilen delillerin şüpheliyi mahkûm ettireceğine dair (kesine yakın bir) kanaat uyandırdığı bir şüphe derecesidir.²⁰⁷

Ceza muhakemesinde delillerin toplanması ve değerlendirilmesi serbestlik ilkesine dayanmakla birlikte, delil toplama yöntem ve işlemlerinin sınırsızlığından söz edilemez. Delillerin toplanmasında sınır, başta özel hayatın gizliliği olmak üzere temel hak ve özgürlüklerin korunmasıdır.²⁰⁸ Toplumsal bir olgu olan suçla mücadelenin etkili yöntemlerle, fakat dürüstçe yapılması gerekmektedir. Bu sebeple delillerin toplanması hem kanunlara uygun hem de everensel ahlâk değerleriyle uyumlu olmalıdır.²⁰⁹ Maddî gerçeğin ortaya çıkarılması kadar, bu sürecin sağlıklı bir şekilde işlemesi de önemli bir konudur.²¹⁰

Delil elde etmek amacıyla yapılan arama, elkoyma ve yakalama gibi koruma tedbirleri ve araştırma işlemleri, esas itibariyle özel hayatın gizli alanına girmeyi ve buraya müdahale etmeyi gerektirmektedir. Bu nedenle temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması ancak kanun ile yapılabilir. Esasında hak ve özgürlüklere müdahale teşkil eden koruma tedbirleri de “hâkim kararı” ile uygulanabilir. Delil toplamak ve bunları koruma altına almak amacıyla uygulanan tedbirler belli şartlara bağlanarak, kamu görevlilerinin delil toplama yetkisine bir sınırlama getirilmektedir.²¹¹

2.1.1. Cumhuriyet Savcısının Görevi

Bir suçun meydana geldiği yönünde ihbar yapılması ya da suç işlendiğine dair bir şüphe elde edilmesi durumunda Cumhuriyet savcısı CMK'nin 160. maddesinin (1) fıkrasına göre, işin gerçeğini araştırmak ve kamu davası açılıp açılmamasına karar

---

²⁰⁶ A.g.e., s. 221.

²⁰⁷ A.g.e., s. 231.

²⁰⁸ Kuntey ve Yenisey, (2003), s. 811.

²⁰⁹ Selçuk, (1977), s. 51.

²¹⁰ Gülsoy ve Kök, a.g.m., s. 1.

²¹¹ Kuntey ve Yenisey, (2003), s. 813.

vermekle görevlidir. Aynı maddenin (2) fıkrasında Cumhuriyet savcısı, maddî gerçeğin araştırılması ve âdil bir muhakemenin yapılabilmesi için, emrindeki adli kolluk görevlileri marifetiyle, şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplayarak muhafaza altına almakla ve şüphelinin haklarını korumakla yükümlü kılınmıştır.

Burada iki temel amacı taşıyan, iki ayrı yükümlülüğün söz edilmektedir. Birinci yükümlülük suçla ilgisi olan şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplamak ve muhafaza altına almaktır. İkinci yükümlülük ise şüphelinin haklarını korumaktır. İki temel amaca gelince, birincisi maddî gerçeğin araştırılması, ikincisi ise, âdil muhakemenin yapılmasını sağlamaktır.

Suç öğrenen Cumhuriyet savcısının öncelikli görevi, suçun gerçekleşip gerçekleşmediğini belirlemektir. Suçun işlendiği yönünde yeterli şüpheye ulaşan savcı, şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplamakla yükümlüdür. Araştırma mecburiyeti ilkesi hukuk devleti olmanın gereklerinden biridir.²¹² Daha önce de belirtildiği gibi, ceza muhakemesinin amacı meydana gelen bir suçta suçlu bulup cezalandırmak değil, gerçek suçluyu ortaya çıkarmaktır. Gerek maddî gerçeğin ortaya çıkarılması, gerekse muhakemenin âdil olabilmesi için sadece şüpheli aleyhinde olan delillerin değil, aynı zamanda şüphelinin lehine olan delillerin de toplanması gerekir. Bu düzenleme, savcının bir taraf olmadığını ifade eder.²¹³

Cumhuriyet savcısının bir diğer yükümlülüğü, şüphelinin haklarının korunmasıdır. Şüpheli (ve sanık) hakları CMK'nin 147. maddesinde düzenlenmiştir. Burada temel olarak ve istisnasız bir şekilde suç isnadını öğrenme hakkı, müdâfii yardımından yararlanma hakkı (ücretli/ücretsiz), susma hakkı, lehine olan delilleri ileri sürme hakkı ve istisnasız olarak yakınlara haber verme hakkına yer verilmiştir. Bu maddede sayılan haklar, aynı zamanda AİHS'nin 6. maddesinde yer alan âdil yargılanma ilkesinin unsurlarıdır.²¹⁴

Maddî gerçeğin araştırılması, akla ve mantığa uygun olan ve olayın bütünü temsil eden delillerin değerlendirilmesi yoluyla yapılır.²¹⁵ Maddî gerçeğin araştırılmasında iki temel ilkedен söze etmek gerekir. Öncelikle ulaşılmak istenen

---

²¹² Özbek Veli Özer, (2005), *CMK İzmir Şerhi: Yeni Ceza Muhakemesi Kanununun Anlamı*, Ankara: Seçkin Yayınevi, s. 687.

²¹³ A.g.e., s. 687.

²¹⁴ Centel ve Zafer, a.g.e., s. 149.

²¹⁵ Öztürk ve Erdem, a.g.e., s. 186.

gerçekliğe kesin bulgular yoluyla ulaşmalıdır. Ceza muhakemesinde bir takım varsayımlara dayanılarak sonuca gidilemez. İkinci olarak maddî gerçeğin araştırılmasında belli sınırlar söz konusudur. Nitekim ceza muhakemesinin amacı, her ne suretle olursa olsun maddî gerçeğe ulaşmak değildir. Maddî gerçek, dürüstlük ilkesine ve hukuk devletinin gereklerine uygun bir süreç sonucu ortaya çıkarılmalıdır.²¹⁶ Maddî gerçeğin araştırılmasının iki sınırı; sanık hakları ve delil yasaklarıdır.²¹⁷

Âdil yargıla(n)ma (dürüst işlem – *fair trail*), muhakeme işleminin savunmayı kısıtlamaya yönelik yollara sapsaksızın, iddia ve savunma faaliyetlerinin gereği gibi yapılmasına engel olmayacak şekilde, “silahların eşitliği” ilkesine bağlı kalınarak yürütülmesidir.²¹⁸ Âdil yargılanma ilkesi birçok uluslararası sözleşmede ayrıntılı bir şekilde yer almıştır. 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin²¹⁹ 8., 9., 10. ve 11. maddelerinde âdil yargılanma hakkına ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir. 1976 tarihli BM Siyasi ve Medeni Haklar Sözleşmesinin²²⁰ 14. maddesi “Âdil Yargılanma” başlığını taşır ve bu madde çok ayrıntılı düzenlemeler içerir. Aynı şekilde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin²²¹ (AİHS) 6. maddesi “Âdil Muhakeme” başlığını taşır ve bu hak çok ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Üç fıkradan oluşan bu maddenin, 1. fıkrasında mahkemeye ilişkin hususlara; 2. fıkrasında da masumiyet karinesine yer verilmiştir. Maddenin son fıkrasında ise, isnadı öğrenme hakkı, etkili savunma hakkı, ücretsiz müdâfii hakkı, ücretsiz tercüman hakkı ile iddia tanıklarının sorguya çekmek veya çektirmek, savunma tanıklarının da iddia tanıklarıyla aynı koşullar altında çağırılmasının ve dinlenmesinin sağlanmasını isteme hakkı düzenlenmiştir.²²² 1982 Anayasasının “Hak arama hürriyeti” başlığını taşıyan 36. maddesine, 2001 tarih ve 4709 SK ile âdil yargılanma ilkesi eklenmiştir. Ancak

²¹⁶ Kuyucu Abdullah, (2006), “Türkiye’de Savcılık (Savcılığın Ceza Adâlet Sistemindeki Rolü ve Örgütlenmesi)”, *Bir Adli Organ Olarak Savcılık*, Ankara: TBB Yayını, Sempozyum 7–9 Temmuz 2006 Ankara, s. 144.

²¹⁷ Öztürk ve Erdem, a.g.e., s. 186–187.

²¹⁸ A.g.e., s. 174–175.

²¹⁹ *Resmi Gazete*, Tarih: 27 Mayıs 1949, Sayı: 7217.

²²⁰ Siyasi ve Medeni Haklar Sözleşmesi, BM Genel Kurulu'nun 16 Aralık 1966 tarihli ve 2200 A (XXI) sayılı kararıyla kabul edilmiş ve imzaya, onaya ve katılmaya açılmıştır. Sözleşmenin yürürlüğe giriş tarihi: 23 Mart 1976. <http://www.belgenet.com/arsiv/bm/bmsiyasihak.html>, (Erişim Tarihi: 15 Haziran 2008).

²²¹ *Resmi Gazete*, Tarih: 19 Mart 1954, Sayı: 8662.

²²² Ayrıntı için bkz. Gölcüklü A. Feyyaz ve Gözübüyük A. Şeref, (2002), *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İnceleme ve Muhakeme Yöntemi*, 3. baskı, Ankara: Turhan Kitabevi, s. 265 ve dev.

Anayasada âdil yargılanma hakkı denilerek yetinilmiş, AİHS’nde olduğu gibi ayrıntıya gidilmemiştir.

Özet olarak, suçu öğrenen bir Cumhuriyet savcısının görevi, maddî gerçeğin araştırılmasına başlamaktır. Bu doğrultuda âdil yargılanmayı sağlamak amacıyla şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri birlikte toplamak durumundadır. Savcı delil toplama işlemlerini emrindeki adlî kolluk görevlileri vasıtasıyla yapacaktır.

2.1.2. Adlî Kolluk ve Görevi

Yeni ceza reformuyla birlikte, ceza muhakemesi soruşturma ve kovuşturma olmak üzere iki temel safhaya ayrılmıştır. Karar verme ve uygulama açısından kolluğun etkin olduğu önsoruşturma safhası kaldırılmıştır. Soruşturmanın başı olan Cumhuriyet savcısının, soruşturmayı tümüyle sağlıklı bir şekilde yürütecek ve suça dair bütün delilleri toplayarak, şüphelileri yakalayacak bir kolluk gücü bulunmamaktadır. Türkiye’de Adlîye Teşkilatına bağlı, müstakil bir kolluk biriminin (Adlî kolluk) olmayışı nedeniyle, adlî işlemlerin tesisi amacıyla ihtiyaç duyulan kolluk gücü genel kolluktan karşılanmaktadır.²²³

Adlî kolluk ile ilgili esaslar, 2005 tarihli Adlî Kolluk Yönetmeliğinin²²⁴ (AKY) 5. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, Cumhuriyet savcıları tarafından, adlî görevlere ilişkin emir ve talimatlar, öncelikle adlî kolluk sorumlularına veya adlî kolluk görevi ifa eden diğer birim âmirlerine verilmektedir. Cumhuriyet savcılarınca, adlî görevler ile ilgili emir ve talimatlar zorunluluk bulunmadıkça, kolluk birimlerinin aralarındaki işbölümü ile kolluk teşkilâtlarının görev ve yetki alanları gözetilir. Adlî kolluk görevlilerine, adlî görevi bulunmayan üstleri tarafından, yürütülen soruşturma ile ilgili emir ve talimat verilemez. Bununla birlikte adlî kolluk, bağlı bulunduğu kolluk teşkilâtının bir parçası olup, öncelikli görevi, karşılaştığı suçun işlenmesini önlemektir. Adlî görevlerin haricindeki görevlerinde üstlerinin emrindedir. Bu görevliler, kadrolarında yer aldıkları birimlere

²²³ Tartışma için bkz. Öztürk Bahri, (2006), “Adlî Bir Organ Olarak Savcılık”, *Bir Adlî Organ Olarak Savcılık*, Ankara: TBB Yayını, Sempozyum 7-9 Temmuz 2006 Ankara, s. 157.

²²⁴ *Resmî Gazete*, Tarih: 1 Haziran 2005, Sayı: 25832.

mevzuatla verilmiş ve adlî görev kapsamı dışında kalan diğer görev ve hizmetleri de yerine getirir. Özlük hakları, bağlı oldukları teşkilât tarafından yürütülür.²²⁵

AKY'nin 7. maddesinde "Diğer kolluk birimlerinin adlî kolluk görevi" düzenlenmiştir. CMK'nin 165. ve PVSK'nun Ek-4. maddesine paralel olarak, gerektiğinde veya Cumhuriyet savcısının talebi hâlinde, diğer kolluk birimleri de adlî kolluk görevini yerine getirmekle yükümlü olduğu hükme bağlanmıştır. Bu durumda, kolluk görevlileri hakkında, adlî görevleri dolayısıyla Ceza Muhakemesi Kanunu hükümleri uygulanır.²²⁶

CMK'nin 167. maddesinde adlî kolluk görevlilerinin nitelikleri ve bunların hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimi, diğer hizmet birimleri ile ilişkileri, değerlendirme raporlarının düzenlenmesi, uzmanlık dallarına göre hangi bölümlerde çalıştırılacakları ve diğer hususlarının Adalet ve İçişleri Bakanlıklarınca müşterek olarak çıkarılacak yönetmelikte belirleneceği hükme bağlanmıştır.

Bu doğrultuda çıkarılan AKY'nin 6. maddesinde ayrıntılı bir biçimde düzenlenmiştir. Buna göre, Cumhuriyet savcısı tarafından Adlî görevlere ilişkin verilen emirler Adlî kolluk tarafından gecikmeksizin yerine getirilir (AKY, m. 6/1 f.). Adlî kolluk görevlileri, bir suçla ilgili olarak kendilerine yapılan ihbar veya şikâyetleri; el koydukları olayları, yakalanan kişiler ile uygulanan tedbirleri derhâl Cumhuriyet savcısına bildirir ve savcının emri doğrultusunda işin aydınlatılması için gerekli soruşturma işlemlerine başlar (AKY, m. 6/2 f.).

Suçüstü hâli ile gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde, Cumhuriyet savcısına erişilemiyorsa veya olay genişliği itibarıyla Cumhuriyet savcısının iş gücünü aşıyorsa, sulh ceza hâkimi de bütün soruşturma işlemlerini yapabilir. Bu durumda adlî kolluk görevlileri, sulh ceza hâkimi tarafından emredilen tedbirleri alır ve araştırmaları yerine getirir (AKY, m. 6/5 f.).

Adlî kolluk görevlileri, maddî gerçeğin araştırılması ve âdil bir muhakemenin yapılabilmesi için, Cumhuriyet savcısının emirleri doğrultusunda şüphelinin lehine veya aleyhine olan tüm delilleri, kanunda ön görülen koşullara uyarak toplamak, muhafaza altına almak ve bunları bir fezleke ile Cumhuriyet savcısına sunmakla

²²⁵ Adlî kolluğun statüsüyle ilgili geniş bir değerlendirme için bkz. Özbek, a.g.e., s. 712 ve dev.

²²⁶ A.g.e., s. 718.

yükümlüdür. Hukuka aykırı delil elde edildiğinin tespiti hâlinde, fezlekedede bu hususa da yer verilir (AKY, m. 6/6 f.).

Olay yerinde görevine ait işlemlere başlayan adlî kolluk görevlisi, bunların yapılmasına engel olan veya yetkisi içinde aldığı tedbirlere aykırı davranan kişileri, işlemler sonuçlanıncaya kadar önce sözlü olarak ikaz eder; uyulmaması hâlinde zor kullanarak olay yerinden uzaklaştırır. İlgilinin ısrarı hâlinde yakalama işlemi uygulanır (AKY, m. 6/7 f.).

AKY'nin 8. maddesinde adlî kolluk görevlilerinin nitelikleri belirlenmiştir. Buna göre adlî kolluk görevlileri, kolluk görevlilerinin ilgili mevzuatına göre taşınması gerekli olan niteliklere sahip olmak durumundadır. Adlî kolluğun yüklendiği görevlerin gerektirdiği bilgi ve vasıfları taşınması sağlanır. Bu doğrultuda, adlî kolluğun hizmet öncesi ve hizmeti içi eğitim alması gerekmektedir.²²⁷ AKY'nin 9. maddesine göre adlî kolluk, hizmet öncesinde ve hizmet içi eğitime alınarak, görevini en iyi yapacak şekilde yetiştirilir. 10. maddeye göre, adlî kolluk eğitimini başarı ile bitiren personele, ilgili eğitim birimlerince sertifika verilir. Adlî görevlerde öncelikli olarak sertifikası olan kolluk personeli görevlendirilir.

AKY'nin 12. maddesine göre, adlî kolluk birimlerinde görev yapacak personelin konusunda uzmanlaşması için mümkün olduğunca aynı veya benzer görevlerde çalışması için kendi teşkilâtlarınca gerekli tedbirler alınır. Adlî kolluk görevlileri, yürütülecek soruşturmalarla ilgili olarak, katılacakları meslek içi kurslar sonunda belirli branşlarda ihtisaslaşırlar. Meydana gelen olayın özelliğine göre, kolluk âmiri, soruşturma esnasında ihtiyaç duyduğu konularda ihtisaslaşmış personeli görevlendirerek soruşturmanın daha kapsamlı yapılmasını sağlar.

Türkiye'de polis ve jandarma teşkilatlarında adlî kolluk görevi yapan birimler temelde üç birime ayrılmaktadır. Bunlar soruşturma, araştırma ve delil değerlendirme birimleridir. Polis ve jandarma karakolları, asayiş, kaçakçılık, narkotik, terörle mücadele ve çocuk şubeleri soruşturmacı birimlerdir. Soruşturmacı birimin görevi, suçun öğrenilmesi anında Cumhuriyet savcısına bilgi vermek ve onun talimatları doğrultusunda yakalama, gözaltına alma, bilgi ve ifade alma gibi işlemleri

---

²²⁷ Polisin aldığı eğitim ve içeriği konusunda bir çalışma için bkz. Erkul Hüseyin ve Karakılıç Yusuf, (2002), "Polislik Mesleği ve Polis Eğitimi", *Polis Dergisi*, Y. 8, S. 30, s. 57-62.

yerine getirmektir. Soruşturmayla ilgili bütün işlemler soruşturmacı birim amiri tarafından koordine edilerek, dosya halinde Cumhuriyet başsavcılığına sunulur.

Araştırmacı birimler, olay yerini incelemek ve delilleri toplamakla görevli uzman birimlerdir. Delilleri toplama ve nakletme konusunda verilen uzmanlık kurslarını bitiren kolluk görevlilerinin çalıştığı bu birimler, soruşturması başlanan bir olayda olay yeri incelemesini yapmak, delilleri toplamak ve değerlendirme birimine göndermekle görevlidir.²²⁸

Adli kolluk görevini yapan bir diğer birim, delil değerlendirme birimidir. Bu birimler Kriminal Polis Laboratuvarları ve Jandarma Kriminal Laboratuvarlarıdır.²²⁹ Bu laboratuvarlarda biyoloji, kimya, balistik, grafoloji, ses ve görüntü incelemeleri, parmakizi bölümleri bulunur. Laboratuvara ulaşan delil, niteliğine göre ilgili bölüme gönderilir. Burada gerekli analizler yapıldıktan sonra, hazırlanan uzman (ekspertiz) raporları, delillerin orijinaliyle birlikte değerlendirilmek üzere soruşturma birimlerine gönderilir.

2.2. SORUŞTURMA AŞAMASINDA DELİL TOPLAMA İŞLEMLERİ

CMK'de delillerin toplanması ile ilgili hükümler dağınıktır. Keza ceza muhakemesinde soruşturma aşaması da dağınık bir özelliğe sahiptir; yani işlemlerin öncelik ve sonralık sırası bulunmamaktadır.²³⁰ Bir suçun işlendiğinin öğrenilmesinin ardından yapılması gereken işlemler, genellikle aynı sırada birbirini takip etmektedir. Kimi zaman tanıklar ve olay yerinden elde edilen deliller sayesinde iddianame çok sistemli ve hızlı bir şekilde hazırlanırken; kimi karmaşık olaylarda yeni ortaya çıkan tanık ve sanıklar, sanıklar arası ilişkiler yumağı, saklanan ve geç ulaşılan deliller vb nedenler iddianamenin hazırlanmasını geciktirmektedir. Bu durumda delillerin toplanmasında aynı tip bir işlemi defalarca yapmak gerekebilir. Örneğin ortaya yeni çıkan tanıkların ifadelerinin alınması, onların ifadeleri doğrultusunda arama ve el koyma işlemi veya delil elde etmek amacıyla teknik araçlarla izleme yapılması icap edebilir. Bu nedenle delil toplama işlemlerinde kesin bir sıradan söz etmek çok kolay değildir.

²²⁸ Kaygusuz, (2001), s. 148–149. Ayrıca konunun ayrıntısı için bkz. 1 Ağustos 2008 tarihli *Emniyet Genel Müdürlüğü Olay Yeri İnceleme ve Kimlik Tespit Birimleri Yönetmeliği*.

²²⁹ Ayrıntı için bkz. Köroğlu, a.g.m., s. 183 ve dev; Esen, a.g.m., s. 173 ve dev.

²³⁰ Şafak ve Bıçak, a.g.e., s. 45; Parlar v.d., a.g.e., s. 481.

Bununla birlikte normal seyreden bir soruşturmada işlemler şu şekilde sıralanır: Öncelikle olayın öğrenme şekline göre, suç ihbarı tutanağa alınarak yazılı hale getirilir. Suç tanıklarının bilgisine başvurulur, olayın meydana geldiği yerde arama (olay yeri inceleme) yapılarak elde edilen delillere el konulur. İfadeler ve deliller doğrultusunda suç işlediğinden şüphe duyulan kişi/kişiler yakalanır ve ifadeleri alınır. Karmaşık olmayan olaylarda buraya kadar devam eden delil toplama işlemleri, daha karmaşık olaylarda; şüphelilerin vücut muayenesini veya maktûlün otopsisini yapmayı gerektirebilmektedir. Organize suçlarda ise, durum çok daha değişik seyretmekte, telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin denetlenmesi, gizli soruşturmacının görevlendirilmesi, teknik araçlarla takip gibi özel delil toplama işlemlerine başvurulabilmektedir.

CMK'nin 169. maddesi gereğince soruşturma sırasında yapılan işlemlerin tutanağa bağlanması gerekir. Yapılan işlemler sırasında Cumhuriyet savcısı veya sulh ceza hâkiminin yanında zabıt kâtibi bulunur. Acil durumlarda ise, yemin vermek koşuluyla başka bir kimse de yazıcı olarak görevlendirilebilir (CMK, m. 169/1. f.). Her soruşturma işlemi tutanağa bağlanır ve bu tutanak, adlî kolluk görevlisi, Cumhuriyet savcısı veya sulh ceza hâkimi ile hazır bulunan zabıt kâtibi tarafından imzalanır (CMK, m. 169/2 f.). Müdafî veya vekil sıfatıyla hazır bulunduğu işlemlerle ilgili tutanakta avukatın isim ve imzasına da yer verilir (CMK, m. 169/3. f.). Tutanak, işlemin yapıldığı yeri, zamanı ve işleme katılan veya ilgisi bulunan kimselerin isimlerini içerir (CMK, m. 169/4. f.). İşlemden hazır bulunan ilgililerce onanmak üzere tutanağın kendilerini ilgilendiren kısımları okunur veya okumaları için kendilerine verilir. Bu husus tutanağa yazılarak ilgililere imzalatılır (CMK, m. 169/5. f.). İmzadan kaçınma hâlinde bunun nedenleri tutanağa geçirilir (CMK, m. 169/6. f.).

2.2.1. İfade ve Bilgi Alma

CMK'nin tanımlara yer verdiği 2. maddesinde ifade alma, “şüphelinin kolluk görevlileri veya Cumhuriyet savcısı tarafından soruşturma konusu suçla ilgili olarak dinlenmesi” olarak tanımlanmıştır. “Bilgi alma” tabiri, CMK’de yer almamakla birlikte, 2005 tarihli Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği²³¹ (YGAİAY) içinde düzenlenmiştir. Bahsi geçen yönetmeliğin 4. maddesine göre,

²³¹ Resmi Gazete, Tarih: 1 Haziran 2005, Sayı: 25832.

bilgi alma müşteki ve suçtan zarar gören ile suç işleme şüphesi altında bulunmayan kişilerin dinlenilmesidir. Bu tabir ceza muhakemesi hukukuna 1998 tarihli YGAİAY ile kazandırılmıştır.²³²

2.2.1.1. İfade Alma

CMK'de ifade alma ile ilgili hükümler Genel Hükümler Kitabının Beşinci Kısımını oluşturur. Bu kısımdaki maddelerde ifadesine başvuru olanların nasıl çağrılacağı, gelmemeleri durumunda ne olacağı, şüpheli ve sanığın zorla getirilmesi ile ifade ve sorgunun tarzı ile ifade alma ve sorguda yasak usuller konu edilmektedir.²³³

CMK'nin ifade ve sorgunun tarzını düzenleyen 147. maddesine göre ifadenin alınmasında uyulacak hususlar şu şekilde sıralanır:

- 1- Şüphelinin kimliği saptanır. Şüpheli kimliğine ilişkin soruları doğru olarak cevaplandırmakla yükümlüdür.
- 2- Şüphelinin kendisine yüklenen suç anlatılır.
- 3- Şüpheliye müdafî seçme hakkının bulunduğu ve onun hukukî yardımından yararlanabileceği, müdâfiin ifade veya sorgusunda hazır bulunabileceği bildirilir. Şüphelinin müdafî seçecek durumda olmaması durumunda ve bir müdafî yardımından faydalanmak istediği takdirde, kendisine baro tarafından bir müdafî görevlendirilir.
- 4- İfadesi alınan kişinin yakınlarından istediğine; bu kişi yabancı ise yazılı olarak karşı çıkmaması halinde mensubu olduğu ülkenin konsolosluğuna derhâl bildirilir.
- 5- Şüpheliye yüklenen suç hakkında açıklamada bulunmamasının kanunî hakkı olduğu söylenir.
- 6- Şüpheliye şüpheden kurtulması için somut delillerin toplanmasını isteyebileceği hatırlatılır ve aleyhine var olan şüphe nedenlerini ortadan kaldırmak ve lehine olan hususları ileri sürmek olanağı tanınır.
- 7- İfade verenin kişisel ve ekonomik durumu hakkında bilgi alınır.
- 8- İfade işleminin kaydında, teknik imkânlardan yararlanılır.

---

²³² Şafak ve Bıçak, a.g.e., s. 237.

²³³ Özbek, a.g.e., s. 649.

9- İfade bir tutanağa bağlanır.

İfade işlemine başlandığında öncelikle şüphelinin kimliğinin doğru bir şekilde tespit edilmesi gerekir. Âdil yargılanma ilkesinin tamamlayıcı unsuru olan susma hakkının²³⁴ istisnası olarak, şüpheliye kimliği hakkında doğru bilgi verme yükümlülüğü getirilir. Nitekim bir kimsenin, ifade işlemi esnasında başkasına ait kimliği kullanması, iftira suçunu oluşturur.²³⁵ Öte yandan başkasına ait olmasa dahi ifade işlemi esnasında kimliği hakkında yalan beyanda bulunma 5326 sayılı Kabahatler Kanununun²³⁶ (KK) 40. maddesindeki “kimliğini bildirmeme” kabahatini oluşturmaktadır.²³⁷

İfade, yüzyıllardır ceza muhakemesinde maddî gerçeğe ulaşmanın en önemli aracı olarak kabul görmüştür. İfade maddî gerçeğin açığa çıkarılması ve savunma hakkının kullanılması olmak üzere iki temel hedefe hizmet etmektedir.²³⁸ Bu sebeple CMK’de ifadenin tarzı belirlenirken kişi özgürlüğü ve güvenliğini sağlamak amacıyla ortaya çıkan uluslararası ilkelere yer verilmiş ve ifadesi alınacak kişinin savunma hakkının korunmasına azami gayret gösterilmiştir. Bu sebeple ifade alma işleminin başlangıcında şüpheliye haklarının bildirilmesi ve ifade tutanağında şüpheli haklarının uygulandığının belirtilmesi gerekir.²³⁹ Eğer bir sebeple bunlardan biri uygulanmamışsa, bunun sebebi de mutlaka tutanakta belirtilir. Örneğin ifade alma işleminin başlangıcında şüphelinin istediği yakınına ulaşılamamış olabilir ya da barodan talep edilen müdâfi gelmemiş olabilir. Bu ifadenin başlamasına engel değildir, ancak nedenlerin tutanakta belirtilmesi zorunludur.

İfade alma işlemi, şüpheliden beyan delil elde etme yoludur. İfadenin delil olarak kullanılabilmesi için, bu işlemin kayıt altına alınması şarttır. CMK’nin 147. maddesinin (1-h) bendinde ifadenin kaydında teknik imkânlardan yararlanır denilmiştir. Bu düzenleme kuşkusuz gelişen teknolojiyle birlikte, kollukta ve savcılıkta verilen ifadenin inkâr edilmemesi; aynı zamanda kolluk ve savcının şüpheli haklarına riayet etmesini sağlamak amacıyla getirilen bir düzenlemedir. Kanunda teknik imkânların neler olduğundan söz edilmemekle birlikte, bunların ses

²³⁴ Bkz. CMK m. 147 gerekçesi.

²³⁵ Parlar v.d., a.g.e., s. 61.

²³⁶ *Resmi Gazete*, Tarih: 31 Mart 2005, Sayı: 25772.

²³⁷ Parlar v.d., a.g.e., s. 61.

²³⁸ A.g.e., s. 61-62.

²³⁹ A.g.e., s. 66.

ve görüntü kaydı yapabilen cihazlar olduğu anlaşılmaktadır. Bunun için teknik alt yapının yeterli olması gerekir. Diğer taraftan, ifade işleminin yetkisiz olarak kayıt altına alınması ise, TCK'nin 286. maddesindeki ses ve görüntülerin kayda alınması suçunu oluşturmaktadır.²⁴⁰

Soruşturma aşamasında, beyanlarının alınmasında, şüpheli veya mağdur meramını anlatabilecek ölçüde Türkçe bilmiyorsa, Cumhuriyet savcısı tarafından görevlendirilen tercüman aracılığı ile iddia ve savunmaya ilişkin esaslar tercüme edilir.²⁴¹ Engelli olan sanığa veya mağdura, duruşmadaki iddia ve savunmaya ilişkin esaslı noktalar, anlayabilecekleri biçimde anlatılır (CMK, m. 202).

2.2.1.2. Bilgi Alma

Bilgi alma tabiri CMK'de yer almamaktadır. Bu tabire YGAİAY'nin tanımların düzenlendiği 4. maddesinde yer verilmekte ve “bir suçun tespiti veya aydınlatılmasına yönelik olarak, müşteki ve suçtan zarar gören ile suç işleme şüphesi altında bulunmayan diğer kişilerin dinlenmesini ve tutanağa geçirilmesi” şeklinde tanımlanmaktadır. Adı geçen yönetmelikte “bilgi alma” tanımlanmakla birlikte, başka bir maddede yer verilmemiştir.

Cumhuriyet savcısının görev ve yetkilerini düzenleyen CMK'nin 161. maddesinin (4) fıkrasında, maddî gerçeğin ortaya çıkmasını sağlamak amacıyla savcının bütün kamu görevlilerinden her türlü bilgi isteyebileceği düzenlenmiştir. Buna göre kamu görevlileri, soruşturma kapsamında ihtiyaç duyulan bilgi ve belgeleri, talep eden Cumhuriyet savcısına vakit geçirmeksizin temin etmekle yükümlüdür. Bu maddenin (5) fıkrasında, Cumhuriyet savcılarını tarafından usule uygun şekilde yapılan sözlü veya yazılı istem ve emirlerini yapmakta kötüye kullanma veya ihmalleri görülen kolluk âmir ve memurları hakkında Cumhuriyet savcılarınca doğrudan doğruya soruşturma yapılacağı hükme bağlanmıştır. Nitekim CMK'nin 332. maddesinde suçların soruşturması sırasında Cumhuriyet savcısı, tarafından yazılı olarak istenilen bilgilere on gün içinde cevap verilmesi zorunlu olduğu; eğer bu süre içinde istenen bilgilerin verilmesi imkânsız ise, bunun sebebi ve

---

²⁴⁰ A.g.e., s. 66-67.

²⁴¹ Tezcan Durmuş, (1997), “Avrupa İnsan Hakları Komisyonu ve Mahkemesinde Yapılan Muhakemeler Açısından (Kolluk Soruşturması Kapsamında) Türkiye ile İlgili Gözlemler”, *Polis Dergisi*, Y. 3, S. 13, s. 14.

en geç hangi tarihte cevap verilebileceğinin, aynı süre içinde bildirileceği düzenlenmiştir. Maddenin (2) fıkrasında ise, bilgi istenen yazıda (1) fıkra hükmü ile buna aykırı hareket etmenin Türk Ceza Kanununun 257. maddesine (görevi kötüye kullanma suçu) aykırılık oluşturabileceğinin yazılacağı belirtilmiştir. Bu durumda haklarında kamu davasının açılması, izin veya karar alınmasına bağlı bulunan kişiler hakkında, yasama dokunulmazlığı saklı kalmak üzere, doğrudan soruşturma açılır.²⁴²

Bilgi alma, müşteki ve suçtan zarar gören ile şüpheli olmayan diğer kimselerin suçla ilgili beyanlarının tutanakla tespit edilmesidir. Suça şahit olan kimseler yani tanıklar, kural olarak mahkeme tarafından dinlenir.²⁴³ Bu sebeple tanıkların kolluk ve savcı tarafından dinlenmesini bilgi alma olarak değerlendirmek gerekir. Yukarıda da belirtildiği gibi, bilgi alma sadece yönetmelikte tanımlanmış olmakla birlikte, bilgi alma konusunda ne kanunda ne de yönetmelikte özel bir düzenlemeye gidilmemiştir. Bu sebeple ifadeye ilişkin hükümlerin bilgi alma için de geçerli olduğu ileri sürülebilir. Ayrıca CMK’de eski CMUK’tan farklı olarak mağdur ve şikâyetçi haklarına yer vermiştir. Bilgi alma işlemi ifadeye ilişkin hükümlerin yanı sıra CMK’nin 234. maddesindeki mağdur ve şikâyetçi haklarını da kapsayacak şekilde gerçekleştirilmelidir.²⁴⁴

PVSK’nun 15. maddesinde bilgi almaya yönelik ipuçları bulunmaktadır.²⁴⁵ Mezkûr maddeye göre, “Polis; yaptığı tahkikat esnasında ifadelerine müracaat lazım gelen kimseleri çağırır ve kendilerine lüzumu olan şeyleri sorar”. Kanımızca bilgi alma, bu kanunda belirtilen “lazım gelen soruları sorma” işidir.

2.2.1.3. İfade Tutanağı

İfade ve bilgi alma işlemi bir tutanağa bağlanır. CMK’nin 147. maddesinin (1) fıkrasının [i] bendinde bu tutanakta yer alması gereken hususlar sıralanmıştır. YGAİAY’nin 23. maddesinde kanundaki düzenlemenin aynısına yer verilmiştir. Buna göre ifade tutanağında şu hususların yer alması gerekir:

- 1- İfade alma işleminin yapıldığı yer ve tarih,

²⁴² Konunun ayrıntısı için bkz. Öztürk ve Erdem, a.g.e., s. 639.

²⁴³ Bkz. Kunter ve Yenisey, (2002), s. 567.

²⁴⁴ Mağdur ve şikâyetçi hakları için bkz. Özbek ve Bacaksız, a.g.e., s. 898–899.

²⁴⁵ Bu konu için bkz. Derdiman Ramazan Cengiz, (1995), “Polisin İfade Alma Yetkisi (Kapsamı, Sınırı, Yöntemi ve İlgili Olduğu Yetkiler)”, *Polis Dergisi*, Y. 1, S. 4, s. 16–17.

- 2- İfade alma sırasında hazır bulunan kişilerin isim ve sıfatları ile ifade veren kişinin açık kimliği,
- 3- İfade alma sırasında sanık haklarına (CMK, m. 147/1 a-h bentleri) ilişkin işlemlerin yerine getirilip getirilmediği, bu işlemler yerine getirilmemiş ise nedenleri,
- 4- Tutanak içeriğinin ifade veren ile hazır olan müdâfii tarafından okunduğu ve imzaları,
- 5- Varsa imzadan çekinme hâlinde bunun nedenleri.

İfadenin alındığı yer, tarih ve saat ile ilgili bilgilerin tutanakta yer alması gerekir. İfade alma işleminde hazır bulunanlar; yazan, ifadeyi alan, gözlemci, müdâfii vs. kimliklerine tutanakta yer verilir. Kuşkusuz bu bilgiler, ifade işlemine yapılacak olan itirazlar ve ifadeden elde edilen delillerin güvenilir olup olmadığının tespiti açısından önemlidir. Örneğin ifade tutanağında imzaların bulunmaması, hükmün bozulma sebebidir.²⁴⁶ Eğer imzadan çekinme gibi bir durum söz konusu ise, bunun sebepleri de tutanakta yer almak durumundadır.

Son olarak tutanakta, tutanak içeriğinin ifadeyi veren ve hazır bulunan müdâfii tarafından okunduğunun ve bundan sonra imzalandığının belirtilmesi gerekir. Kişinin ifade verdiği esnada, tutanağa geçirilen bilgilerin neler olduğunu bilmesi, savunma hakkı ve âdil yargılanma ilkesi açısından önemlidir.

2.2.1.4. Yasak Sorgu Yöntemleri

CMK'nin 148. maddesi “İfade alma ve sorguda yasak usuller” başlığını taşır. Yasak sorgu yöntemleri, ifade alma işlemi yoluyla beyanı alınan bir kimsenin, serbest bir irade ile beyanda bulunmasını engelleyen he türlü fizyolojik ve psikolojik etkidir. Bu maddenin (1) ve (2) fıkrasında hangi yöntemlerin şüpheli veya sanık beyanının özgür iradesini engelleyeceği sayılmıştır.

Beyanın delil niteliği kazanabilmesi için özgür irade ürünü olması gerekir. Şayet beyan özgür bir iradenin ürünü değilse, delil olarak kabul edilemez. YCGK verdiği bir kararda, “İkrarın kabule değer olabilmesi için, özgür ve iradi olması koşuldur. Kaldı ki fenni kayıtlarla çelişen ve hiçbir yan kanıtla doğrulanmayan soyut

---

²⁴⁶ Parlar v.d., a.g.e., s. 66.

ikrarın mahkûmiyet kararına dayanak yapılması kabul edilemez” denilerek, özgür beyanını olmazsa olmaz bir koşul olduğu sonucuna varılmıştır.²⁴⁷ CMK’de özgür iradenin ne olduğu tarif edilmemiş, bunun yerine özgür iradeyi ortadan kaldıran hallerden bahsedilmiştir. Şüphelinin veya sanığın beyanının özgür iradesine dayanmasını engelleyici nitelikte kötü davranma, işkence, ilâç verme, yorma, aldatma, cebir veya tehditte bulunma, bazı araçları kullanma gibi bedensel veya ruhsal müdahaleler ile kanuna aykırı bir yarar vaatte bulunma “yasak sorgu yöntemleri” arasında sayılmıştır. Bu sayma sınırlı sayma değil, örnek saymadır. Zira özgür iradeyi engelleyebilecek müdahaleler sınırlı olmayıp, sayılması mümkündür. Bu sebeple kişiyi fiziksel ve ruhsal baskı altına alan bütün durumlar bu maddenin kapsamı içinde kabul edilmelidir.²⁴⁸

“Yasak sorgu yöntemleri” kavramı ceza muhakemesi hukukuna 1992 yılında 3842 SK ile 1412 sayılı CMUK’na 135/a madde olarak eklenmesiyle girmiştir.²⁴⁹ CMK’nin 148. maddesinin (3) fıkrası, (1) ve (2) fıkroda sayılan yasak usullerle elde edilen ifadeler rıza ile verilmiş olsa dahi delil olarak değerlendirilemeyeceğini hüküm altına almaktadır. Bu düzenleme eski CMUK 135/a maddesinin son fıkrasında da yer almaktaydı. YCGK verdiği bir kararda, “yasak sorgu yöntemleriyle toplanan kanıtlarla mahkûmiyet hükmü kurulamaz” sonucuna varmıştır.²⁵⁰

CMK’nin 148. maddesi CMUK’tan farklı olarak, (4) ve (5) fıkroya sahiptir. Maddenin (4) fıkrası; “müdafî hazır bulunmaksızın kollukça alınan ifade, hâkim veya mahkeme huzurunda şüpheli veya sanık tarafından doğrulanmadıkça hükme esas alınmaz” hükmünü getirmektedir. Ayrıca (5) fıkroda, “şüphelinin aynı olayla ilgili olarak yeniden ifadesinin alınması ihtiyacı ortaya çıktığında, bu işlem ancak Cumhuriyet savcısı tarafından yapılabilir” denmektedir. Bu yeni düzenlemeler ile kanun koyucu, şüpheli veya sanık beyanının özgür irade ürünü olmasını ne derece önemseydiğini göstermektedir. Bu düzenleme ile kanun koyucu, şüphelinin savunma

²⁴⁷ YCGK, E. 1991/1-301, K. 1991/334, T. 2.12.1991, (YKD, C. 18, S. 7, Temmuz 1992, s. 1109).

²⁴⁸ Şafak ve Bıçak, a.g.e., s. 291–292.

²⁴⁹ Bu hüküm Alman Ceza Usul Kanunu’nun 136/a maddesinden esinlenilerek CMUK’ta 135/a maddesi olarak düzenlenmiştir, bkz. Soyaslan Doğan, (2003), “Hukuka Aykırı Deliller”, *EHFD*, C. VII, S. 3–4, s. 21.

²⁵⁰ YCGK, E. 1993/6–192, K. 1993/217, T. 4.10.1993, (YKD, C. 20, S. 3, Mart 1994, s. 451).

hakkına güvence getirmiş, ayrıca soruşturmayı kolluğun inisiyatifine bırakmanın doğurabileceği sakıncaları gidermek istemiştir.²⁵¹

2.2.2. Arama ve Elkoyma

İfade ve bilgi alma beyan delillerin elde edilmesine yönelik işlemlerdir. Belge deliller ile maddî delillerin elde edilmesine ve aynı zamanda şüphelinin yakalanabilmesine yönelik en önemli hukukî işlemler arama ve elkoymadır. Arama sonucu elde edilmesi muhtemel delillerin muhafaza altına alınması ya da bunlara elkonulması gerekir. Başka bir deyişle, arama ve elkoyma birlikte anlam taşıdığından, kanunda olduğu gibi, bu çalışmada da aynı başlık altında incelenmesi uygun görülmüştür.

2.2.2.1. Arama

Arama, normal koşullarda beş duyu ile algılanmayan, saklı ve gizli olan nesnelere ortaya çıkarma faaliyetidir.²⁵² CMK’de aramanın tanımı yapılmamıştır. Bununla birlikte CMK’nin 116. maddesine göre yakalanabileceği veya suç delillerinin elde edilebileceği hususunda makul şüphe (*probable cause*) varsa; şüphelinin veya sanığın üstü, eşyası, konutu, işyeri veya ona ait diğer yerler aranabilir. 117. maddeye göre ise, şüphelinin/sanığın yakalanabilmesi veya suç delillerinin elde edilebilmesi amacıyla, diğer bir kişinin de üstü, eşyası, konutu, işyeri veya ona ait diğer yerler aranabilir.

Türk hukukunda arama, adlî arama ve önleme araması olmak üzere ikiye ayrılır. Kolluğun suç işlenmesini önlemek amacıyla mahallin en büyük mülki amirinin yazılı emriyle yaptığı aramaya önleme araması denir.²⁵³ Adlî arama ise, Adlî ve Önleme Aramaları Yönetmeliği’nin²⁵⁴ (AÖAY) 5. maddesinde şu şekilde tanımlanır:

“Adlî arama, bir suç işlemek veya buna iştirak veyahut yataklık etmek makul şüphesi altında bulunan kimsenin, saklananın, şüphelinin, sanığın

²⁵¹ Parlar v.d., a.g.e., s. 74.

²⁵² Şafak ve Bıçak, a.g.e., s. 159.

²⁵³ Ayrıntı için bkz. Öztürk ve Erdem, a.g.e., s. 544–545.

²⁵⁴ *Resmi Gazete*, Tarih: 1 Haziran 2005, Sayı: 25832.

veya hükümlünün yakalanması ve suçun iz, eser, emare veya delillerinin elde edilmesi için bir kimsenin özel hayatının ve aile hayatının gizliliğinin sınırlandırılarak konutunda, işyerinde, kendisine ait diğer yerlerde, üzerinde, özel kâğıtlarında, eşyasında, aracında 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile diğer kanunlara göre yapılan araştırma işlemidir.”

Adlî arama iki amaçla yapılır: 1- Şüphelinin veya sanığın yakalanması, 2- Maddî gerçeği ortaya çıkarmaya yarayacak olan her türlü suç delilinin elde edilmesi. Bu amaçlarla arama şüphelinin üstü, eşyası, konutu, işyeri ve ona ait eklentilerde yapılabilir.

CMK'nin 117. maddesinde, yukarıda sayılan amaçlara ulaşmak üzere, şüpheli ve sanık dışındaki diğer kimselerin de üstü, eşyası, konutu ve işyerinde arama yapılabileceği hükme bağlanmıştır. Ancak bu tür bir aramanın yapılabilmesi için, aranan kişinin veya suçun delillerinin belirtilen yerlerde bulunduğu kabul edilebilmesine olanak sağlayan olayların var olması gerekir. Bu koşul, şüphelinin veya sanığın bulunduğu yerler ile izlendiği sırada girdiği yerler hakkında geçerli değildir. Örneğin suç işleyerek kaçmakta olan bir şüphelinin sıcak takibi esnasında, şüphelinin üçüncü şahısların evine girmesi veya suç eşyasını buralara atması durumunda, yakalamanın ya da delil elde etmenin söz konusu olduğu yerlerde arama yapılabilir.²⁵⁵

CMK'nin 119. maddesi arama kararını (*search warrant*) düzenlemiştir. Arama, kural olarak hâkim kararına bağlıdır. Gecikmesinde sakınca bulunan durumlarda Cumhuriyet savcısının, Cumhuriyet savcısına ulaşamadığı durumlarda kolluk amirinin yazılı emri ile kolluk görevlileri arama yapabilirler. CMK'nin 119. maddesi, 2005 tarih ve 5353 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile değişikliğe uğramıştır. Önceki düzenleme kolluk amirlerine arama kararı verme yetkisi tanımamaktaydı. Özellikle kolluk yetkilileri tarafından eleştirilen bu durum yapılan itirazlar üzerine Revizyon Komisyonu tarafından düzeltilerek, kolluk amirlerinin arama kararı verme yetkisi CMK'ye girmiştir. Bu düzenleme eski CMUK'tan farklı olarak bu yetkiyi bütün kolluk görevlilerine değil, sadece adlî kolluk amirlerine tanımaktadır.²⁵⁶

²⁵⁵ Öztürk ve Erdem, a.g.e., s. 549.

²⁵⁶ A.g.e., s. 551.

Kolluk amirlerinin arama kararı verebilmesi için iki şartın gerçekleşmesi gerekir: 1- Gecikmede sakınca bulunan bir durumun varlığı (hâkim veya savcıdan yazılı emir gelinceye kadar arama işleminin yapılamaz duruma gelecek olması), 2- Cumhuriyet savcısına ulaşılamaması. CMK tarafından kolluk amirlerinin arama kararı vermekle yetkilendirilmesi, Anayasanın özel hayatın gizliliğini düzenleyen 20. maddesi ile konut dokunulmazlığını düzenleyen Anayasasının 21. maddesine aykırı değildir.²⁵⁷

Arama kararı veya emrinde; 1- Aramanın nedenini oluşturan fiil, 2- Aranılacak kişi, aramanın yapılacağı konut veya diğer yerin adresi ya da eşya, 3- Karar veya emrin geçerli olacağı zaman süresinin açıkça gösterilmesi gerekir. Arama tutanağında ise, işlemi yapanların açık kimlikleri yazılır. Cumhuriyet savcısı hazır olmaksızın konut, işyeri veya diğer kapalı yerlerde arama yapabilmek için o yer ihtiyar heyetinden veya komşulardan iki kişi bulundurulur. Bu kişilere adlî işlem tanığı denir. Arama sırasında iki değil sadece bir kişinin bulunması, arama işlemini batıl kılar.²⁵⁸ Ancak YCGK verdiği bir kararında, “salt arama sırasında şekle ilişkin bir koşul ihlal edildi diye arama hukuka aykırı sayılmaz, bir başka deyişle; sadece bu nedenle ele geçirilen deliller ‘hukuka aykırı biçimde elde edilmiş delil’ olarak nitelenemez” sonucuna varmıştır. Buna göre, esas olan arama işleminin hukuki dayanağıdır.²⁵⁹

Aranacak yerlerin sahibi veya eşyanın zilyedi aramada hazır bulunabilir. Bu kimselerin bulunmaması durumunda, temsilcileri veya ayırt etme gücüne sahip hısımlarından biri veya kendisiyle birlikte oturmakta olan bir kişi veya komşusu hazır bulundurulur. Aramaya başlamadan önce aramanın amacı hakkında bilgi verilir. Kişinin avukatı da aramada hazır bulunabilir ve buna engel olunamaz (CMK, m. 120). Aramanın sonunda hakkında arama işlemi uygulanan kimseye istemi üzerine aramanın CMK’nin 116. ve 117. maddelerine göre yapıldığını ve 116. maddede gösterilen durumda soruşturma konusu fiilin niteliğini belirten bir belge ve istemi üzerine elkonulan veya koruma altına alınan eşyanın listesini içeren bir defter ve eğer şüpheyi haklı kılan bir şey elde edilmemiş ise bunu belirten bir belge verilir.

²⁵⁷ Öztürk ve Erdem, a.g.e., s. 551; Şafak ve Bıçak, a.g.e., s. 161.

²⁵⁸ Öztürk ve Erdem, a.g.e., s. 551-552.

²⁵⁹ YCGK, E. 2007/7-147, K. 2007/159, T. 26 Haziran 2007 (<http://emsal.yargitay.gov.tr>, Erişim Tarihi: 15 Ocak 2009).

Bu belgede elkonulan eşyanın mülkiyetine ilişkin görüş ve iddialara da yer verilir (CMK, m. 121).

2.2.2.2. Arama İşleminin Özel Halleri

CMK'ye göre aramanın bazı özel hallerinden bahsedilebilir. Nitekim bu özel haller genel arama hükümlerinden farklı kurallara tabidir. Aramanın özel halleri, gece yapılacak arama, avukat bürolarında yapılan arama, belge ve kâğıtları inceleme ile bilgisayar verileri ve kütüklerinde yapılan aramalar olarak sıralanabilir.

Kural olarak aramalar gündüz yapılır. Bu sebeple CMK'nin 118. maddesinde konutta, işyerinde veya diğer kapalı yerlerde gece vaktinde arama yapılamayacağına hükmedilmiştir.²⁶⁰ Bununla birlikte, suçüstü veya gecikmesinde sakınca bulunan hâller ile yakalanmış veya gözaltına alınmış olup da firar eden kişi veya tutuklu veya hükümlünün tekrar yakalanması amacıyla yapılan aramalar geceleyin yapılabilir (CMK, m. 118/2 f.).

Avukat bürolarında arama yapılabilmesi için mahkeme kararı olması gerekir ve arama işlemi Cumhuriyet savcısının denetiminde yapılabilir. Arama sırasında baro başkanı veya onu temsil eden bir avukat aramada hazır bulundurulur (CMK, m. 130/1 f.).

CMK'nin 122. maddesine göre, hakkında arama işlemi uygulanan kimsenin belge veya kâğıtlarını inceleme yetkisi, Cumhuriyet savcısı ve hâkime aittir. Kolluk bu belgelere incelemeksizin bakabilir. İnceleme sonucu soruşturma konusu suça ilişkin olmadığı anlaşılan belge veya kâğıtlar ilgisine geri verilir. Resmi makamlardan alınan ehliyet, pasaport gibi belgeler ile sanat eseri niteliği taşıyan resimler bu kapsamın dışındadır. Diğer yandan bilgisayar verileri taşıyan disketlerin 134. madde kapsamında değerlendirilmesi gerekir.²⁶¹

CMK'nin 134. maddesi, aramanın özel bir şekli olan bilgisayarlarda, bilgisayar programlarında ve kütüklerinde arama işlemi düzenlemektedir. Bu maddeye göre, bir suç dolayısıyla yapılan soruşturmada, başka surette delil elde etme imkânının bulunmaması halinde, Cumhuriyet savcısının istemi üzerine şüphelinin

---

²⁶⁰ Özbek, a.g.e., s. 418.

²⁶¹ A.g.e., s. 445.

kullandığı bilgisayar ve bilgisayar programları ile bilgisayar kütüklerinde arama yapılmasına, bilgisayar kayıtlarından kopya çıkarılmasına, bu kayıtların çözülerek metin hâline getirilmesine hâkim tarafından karar verilir.²⁶²

2.2.2.3. Arama Tutanağı

Arama sonunda nasıl bir tutanak düzenleneceği ve bu tutanakta nelerin yazılacağına, AÖAY'nin "Adlî arama tutanağı" başlığını taşıyan 11. maddesinde yer verilmiştir. Buna göre, yapılan adlî arama işlemi bir tutanağa bağlanır. Bu tutanakta yer alması gereken hususlar şunlardır:

- 1- Arama kararının tarih ve sayısı, hâkim kararı yoksa verilmiş olan yazılı emrin tarih ve sayısı ile emri veren merci,
- 2- Aramanın yapıldığı yer, tarih ve saat,
- 3- Aramanın konusu,
- 4- Aranılan kişinin kimlik bilgileri, adını söylemediği takdirde eşkâl bilgileri,
- 5- Araçta, konutta, işyeri ve eklentilerinde arama yapılmışsa, aracın plaka numarası, markası, konutun, işyerinin ve eklentilerinin açık adresi, su üstü aracının aranmasında su üstü aracının cinsi, ismi, sahibi ve kullanıcısı, deniz aracının aranması hâlinde ise deniz aracının cinsi, ismi, donatıları, bağlama limanı, tonajı, acentesi, kaptanı ve arama mevkiî,
- 6- Aramanın sonuçları, el konulan suç eşyasına ilişkin belirleyici bilgiler,
- 7- Aramada yakalanan kişiler varsa kimlik bilgileri, kimliği belirlenemiyorsa eşkâl bilgileri,
- 8- Arama sonucunda yaralanma veya maddî bir zarar meydana gelip gelmediği,
- 9- Arama işlemi yapanların adı, soyadı, sicili ve unvanı,
- 10- Arama işlemine katılmış olanlar ve hazır bulunanlarca imzası

Aramanın sonunda ise talep edilmesi durumunda ilgiliye bir belge verilir. Bu belgede hangi hususların belirtileceği yönetmeliğin 12. maddesinde düzenlenmiştir.

---

²⁶² Geniş bir değerlendirme için bkz. Özbek ve Doğan, a.g.e., s. 502.

Buna göre hakkında arama tedbiri uygulanan kişiye verilecek belgede belirtilmesi gereken hususlar şunlardır:

- 1- Aramanın ne amaçla yapıldığı,
- 2- Soruşturma veya kovuşturma konusu fiilin niteliği,
- 3- Aramada el konulan veya koruma altına alınan eşyanın listesi yahut arama neticesi şüpheyi haklı kılan bir şeye rastlanmadığı,
- 4- Hakkında tedbir uygulanan kimsenin el konulan eşyanın mülkiyetine ilişkin görüş ve iddiaları.

Koruma altına alınan veya elkonulan eşyanın tam bir listesi yapılarak, resmî mühürle mühürlenir. Bu eşyanın resmî mühürle mühürlendiğine dair tutanak tanzim edilerek, bir sureti ilgisine verilir (AÖAY, m. 12/2 f.).

2.2.2.4. Elkoyma

Elkoyma, “ispat vasıtalarından olup da ceza muhakemesinde maddî gerçeğin ortaya çıkarılması bakımından faydalı görülen veya müsadereye tabi bulunan eşyanın, eşyayı elinde bulunduranın rızası bulunmamasına rağmen adlîyenin eli altına alınması” şeklinde tanımlanır. Bu işlem zilyedin rızası ile yapıldığında “muhafaza altına alma” denir.²⁶³

Arama sonucunda, ispat aracı olarak yararlı görülen eşyaya elkonulması CMK'nin 123. maddesinde hüküm altındadır. Esas itibarıyla arama ve elkoyma birbirinden kesin çizgilerle ayrılmakla birlikte, çoğu zaman birbirini takip eden ve birlikte yapılan hukukî işlemlerdir. Bütün aramalar el koyma ile sonuçlanmayabilir ancak çoğunlukla el koyma işlemi, aramanın sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple CMK'de elkoyma hükümleri aramadan ayrı bir bölümde değil, arama ile ilgili maddelerin hemen ardından gelmiştir.

CMK'nin 124. maddesinde istenilen eşyayı vermeyenler hakkında yapılacak işlem hükme bağlanmıştır. İspat araçlarını elinde bulunduran kişi bunları teslim etmekle yükümlüdür. Kişinin teslimden kaçınması durumunda, bu kişi hakkında CMK'nin 60. maddesinde yer alan disiplin hapsine ilişkin hükümler uygulanacaktır.

---

²⁶³ Öztürk ve Erdem, a.g.e., s. 561.

Elkoyma kararına ilişkin hükümler, arama ile hemen hemen aynıdır. Kural olarak elkoyma kararı verme yetkisi hâkime aittir. Bununla birlikte gecikmesinde sakınca bulunan durumlarda Cumhuriyet savcısı, savcıya ulaşılamaması durumunda kolluk amirinin yazılı emri ile kolluk görevlileri, elkoyma işlemini gerçekleştirebilir (CMK, m. 127/1 f.). Hâkim kararı olmaksızın yapılan elkoyma işlemi, yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını elkoymadan itibaren kırksekiz saat içinde açıklar; aksi hâlde elkoyma kendiliğinden kalkar (CMK, m. 127/3 f.).

Elkoyma işlemi, suçtan zarar gören mağdura gecikmeksizin bildirilir (CMK, m. 127/5 f.). Askerî mahâllerde yapılacak elkoyma işlemi, Cumhuriyet savcısının istem ve katılımıyla askerî makamlar tarafından yerine getirilir (CMK, m. 127/6 f.). Elkoyma işlemini yapan kolluk görevlisinin açık kimliği, elkoyma işlemine ilişkin tutanağa geçirilir (CMK, m. 127/2 f.).

2.2.2.5. Elkoymanın Özel Halleri

Ceza muhakemesinde elkoyma, basit ve özel olarak ikiye ayrılır.²⁶⁴ CMK'nin 123. maddesindeki düzenleme basit (genel) elkoymadır. Taşınmazlar, hak ve alacaklara elkoyma (CMK, m. 128), postada elkoyma (CMK, m. 129), avukat bürolarında elkoyma (CMK, m. 130), bilgisayarlar, bilgisayar programları ve kütüklerinde elkoyma (CMK, m. 134), basılmış eserlere elkoyma (5187 sayılı Basın Kanunu²⁶⁵, m. 25) ve zorlama amaçlı elkoyma (CMK, m. 248), ceza muhakemesi hukukundaki diğer elkoyma türleridir. Delillerin toplanması açısından önemli olan, basit elkoyma, postada elkoyma ve bilgisayar kütüklerinde yapılan elkoyma işlemidir.²⁶⁶

Postada elkoyma, suçun delillerini oluşturduğundan şüphe edilen ve gerçeğin ortaya çıkarılması için soruşturma ve kovuşturmada Adlîyenin eli altında olması zorunlu sayılıp, posta hizmeti veren her türlü resmî veya özel kuruluştaki bulunan gönderilere yapılan elkoyma işlemleridir. Postada elkoymaya kural olarak hâkim; gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısı karar verebilir (CMK, m. 129/1 f.). Hâkim kararının veya Cumhuriyet savcısının emrinin kendilerine

²⁶⁴ Ayrıntı için bkz. a.g.e., s. 562.

²⁶⁵ *Resmî Gazete*, Tarih: 26 Haziran 2004, Sayı: 25504.

²⁶⁶ CMK'de elkoyma tedbirinin çeşitlerini gösterir ayrıntılı bir şema için bkz. Özbek ve Bacaksız, a.g.e., s. 450.

bildirilmesi üzerine elkoyma işlemini yerine getiren kolluk memurları, birinci fıkrada belirtilen gönderilerin içinde bulunduğu zarfları veya paketleri açamazlar. Elkonulan gönderiler, ilgili posta görevlilerinin huzuru ile mühür altına alınıp derhâl elkoyma kararını veya emrini veren hâkim veya Cumhuriyet savcısına teslim edilir (CMK, m. 129/2 f.). Soruşturma ve kovuşturmanın amacına zarar vermek olasılığı bulunmadıkça, alınmış tedbirler ilgililere bildirilir (CMK, m. 129/3 f.). Açılmamasına veya açılıp da içeriği bakımından Adliyenin eli altında tutulmasına gerek bulunmadığına karar verilen gönderiler, hemen ilgililerine teslim olunur (CMK, m. 129/4 f.).

Bilgisayarlar ve bilgisayar kütüklerine elkoyma işlemi, devam etmekte olan soruşturmada başka surette delil elde etme imkânı kalmamışsa hâkim kararıyla yapılabilir. Burada iki temel ölçüt olarak, başka surette delil elde etme imkânının olmaması (*ultima ratio*) ve hâkim kararı olması gerekir. Yapılan arama işleminde, bilgisayar, bilgisayar programları ve bilgisayar kütüklerine şifrenin çözülememesinden dolayı girilememesi veya gizlenmiş bilgilere ulaşılamaması halinde çözümün yapılabilmesi ve gerekli kopyaların alınabilmesi için, bu araç ve gereçlere elkonulabilir. Şifrenin çözümünün yapılması ve gerekli kopyaların alınması halinde, elkonulan cihazlar gecikmesiz iade edilir (CMK, m. 134/2 f.). Bilgisayar veya bilgisayar kütüklerine elkoyma işlemi sırasında, sistemdeki bütün verilerin yedeklemesi yapılır (CMK, m. 134/3 f.). İstemesi halinde, bu yedekten bir kopya çıkarılarak şüpheliye veya vekiline verilir ve bu husus tutanağa geçirilerek imza altına alınır (CMK, m. 134/4 f.). Bilgisayar veya bilgisayar kütüklerine elkoymaksızın da, sistemdeki verilerin tamamının veya bir kısmının kopyası alınabilir. Kopyası alınan veriler kâğıda yazdırılarak, bu husus tutanağa kaydedilir ve ilgililer tarafından imza altına alınır (CMK, m. 134/5 f.).

2.2.2.6. Elkoyma Tutanağı

Hâkim kararı üzerine veya gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısının, Cumhuriyet savcısına ulaşamadığı hâllerde ise kolluk amirinin yazılı emri ile elkoyma işlemini yapan kolluk görevlilerince, suç eşyasına elkonulduğuna

dair bir tutanak düzenlenir. 2005 tarihli Suç Eşyası Yönetmeliğinin²⁶⁷ (SEY) 5. maddesine göre, tutanakta ilk olarak elkonulan eşyanın cinsi, miktarı, üzerindeki işaret, yazı ve numaraları, tür, marka, model ve ölçü gibi benzerlerinden ayırt etmeye elverişli bütün niteliklerinin belirtilmesi gerekir. Elkonulan eşyanın takdir ettirilen değeri, hangi suçtan dolayı kimden, nereden ve ne suretle alınmış olduğu, soruşturma evrakı numarası yazılır. Tutanakta hazır olan mağdur, suçtan zarar gören, şüpheli veya sanık ile bunların vekil ya da müdâfiinin, bilirkişi ve tanıklar ile huzurda bulunan diğer kişilerin ve elkoyma işlemi yapan kolluk görevlilerinin açık kimlikleri ile işlemin yeri, tarihi ve saati yazılır. İlgililerin imzası, imza bilmeyenlerin parmakizi alınır; okuma ve yazma bilen şahısların ad, soyad ve adresleri kendi el yazıları ile yazdırılarak, düzenlenen tutanak tamamlanır.

Elkonulan eşya, uygun şekilde ambalajlandıktan sonra, ambalajın ebadına, delillerin mahiyetine göre, tel, sicim, ip veya uygun görülen benzerleri ile bağlanıp, açıldığında yeniden kullanılamayacak derecede bozulan ve açıldığı belli olan mühür bandı, kendinden yapışkanlı güvenlik poşeti, üzerinde seri numarası bulunan tek kullanımlık hazır mühür, kurşun veya mum ile mühürlenir. Ayrıca, suç eşyasına bağlanan etiket üzerine eşyanın cinsi, miktarı, kimden alındığı ve soruşturma evrakının numarası yazılarak Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir (SEY, m. 5).

2.2.3. Beden Muayenesi ve Vücuttan Örnek Alma

DNA'nın keşfiyle birlikte, delil bilimciler tarafından moleküler genetik inceleme yöntemiyle kimliklendirme yapılmaya başlanmıştır. Hiç kuşkusuz bu keşif, parmakizinin kimliklendirmede kullanılmasının keşfinden sonra, adli bilimler alanında yapılan en önemli buluştur.²⁶⁸

Delil toplama işlemi olarak beden muayenesi ve vücuttan örnek alma, ceza muhakemesi hukukuna 5271 sayılı CMK'nin kabulüyle birlikte girmiş müesseselerdir. 1412 sayılı CMUK'nun 66. maddesinde "Hazırlık soruşturmasında muayeneleri icap eden kimselerin muayeneleri, Cumhuriyet savcılarının talebi ile

²⁶⁷ Resmi Gazete, Tarih: 1 Haziran 2005, Sayı: 25832.

²⁶⁸ Erten v.d., a.g.m., s. 575; Açıkgöz Nihal v.d., (2002b), "Olay Yerinden DNA Analizi İçin Biyolojik Örnek Toplama ve Örneklerin Laboratuara Gönderilme Usulleri", *AÜHFD*, C. 51, S. 2, s. 199. DNA'nın keşif öyküsüyle ilgili bir çalışma için bkz. Watson James D., (1995), *İkili Sarmal*, 15. baskı, İstanbul: TÜBİTAK.

yapılır” hükmü dışında, beden muayenesine ilişkin bir düzenleme bulunmamaktaydı.²⁶⁹ Beden muayenesi ve genetik moleküler incelemeler bahsinin CMK’de yer alması, insan haklarının korunması ve hukuk devletinin gerekleri açısından son derece isabetli olmuştur.²⁷⁰ Zira CMK öncesinde uygulamada, biyolojik deliller konusu, usul açısından oldukça sorunlu bir konu oluşturmaktaydı.²⁷¹

Beden muayenesi ve vücuttan örnek alınması Anayasa ve AİHS tarafından koruma altına alınan vücut bütünlüğü hakkıyla doğrudan ilgilidir.²⁷² Vücut dokunulmazlığı AİHS’nin 8. maddesinde ve Anayasanın 17. maddesinin (2) fıkrasında koruma altına alınmıştır. Anayasada “tıbbî zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbî deneylere tabi tutulamaz” denilmektedir. Vücut bütünlüğüne dokunmak olan beden muayenesi ve vücuttan örnek almak için iki koşul bulunur: 1- Tıbbî müdahale zorunluluğu, 2- Kanunda düzenlenmiş olması.²⁷³ Vücut bütünlüğü kişiye sıkı sıkıya bağlı bir haktır. Her tıbbî müdahale esas olarak kişilik haklarının ihlal edilmesidir. Hukuka uygunluk sebebi ise, bu ihlali ortadan kaldırır.²⁷⁴

Beden muayenesi ve vücuttan biyolojik örnek aldırılması işlemi, Cumhuriyet savcısı veya mağdurun isteği ile hâkim veya mahkeme kararı ile yapılabilir. Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının verdiği kararın yirmidört saat içinde hâkimin veya mahkemenin onayına sunulması gerekmektedir. Kimi yazarlarca mehzaz kanuna (Alman CMK) uygun olarak gecikmesinde sakınca bulunan durumlarda adlî kolluğa bu yetkinin verilmesi gerektiği yönünde eleştiriler ileri sürülmüştür.²⁷⁵ Kanımızca bu tespit yerinde değildir. Kolluğa bu yetkinin verilmesi maddî gerçeğin araştırılması ile temel hak ve özgürlükler arasında denge sağlamaya çalışan yeni CMK’nin anlayışına uygun değildir.

---

²⁶⁹ Özbeke, a.g.e., s. 251.

²⁷⁰ Turhan Faruk, (2008), "Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi ve Tıp Hukuku, Özellikle AİHM Kararları Işığında Şüpheli veya Sanığın Zorla Beden Muayenesi Konusunun Değerlendirilmesi", V. Türk-Alman Tıp Hukuku Sempozyumu (Tıp Ceza Hukukunun Güncel Sorunları) 28 Şubat – 1 Mart 2008, s. 1027.

²⁷¹ Gülsoy ve Kök, a.g.e., s. 10.

²⁷² A.g.e., s. 8. Beden muayenesi ile ilgili AİHM kararlarının ayrıntısı için bkz. Turhan, (2008), s. 1060 ve dev.

²⁷³ Gülsoy ve Kök, a.g.e., s. 9.

²⁷⁴ Şenocak Zarife, (2001), "Küçüğün Tıbbî Müdahaleye Rızası", *AÜHF*, C. 50, S. 4, s. 68.

²⁷⁵ Ergül Engin, (2007), "Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi ve Vücuttan Örnek Alınması", *Adâlet Dergisi*, S. 28, (Mayıs), s. 47.

Bu tedbirlerin uygulanması, suçların ağırlığı bakımından da sınırlanmaktadır. Üst sınırı iki yılın altında olan suçlarda beden muayenesinin ve vücuttan örnek aldırılması yasaklanarak (CMK, m. 75/5 f.), bu işlemlerin alelade her suçta uygulanamayacağı hüküm altına alınmıştır.²⁷⁶

Kanunda öngörülen şartlara aykırı olarak elde edilen deliller kullanılamaz. Bu CMK'nin 75. maddesinin (1) fıkrasının son cümlesinde de açık bir şekilde ortaya konulmuştur. CMK'nin 217. maddesi de gözönüne alındığında, usulüne göre elde edilmeyen örneklerin delil olarak kullanılması söz konusu değildir.²⁷⁷

2.2.3.1. Beden Muayenesi

Ceza muhakemesi hukuku açısından beden muayenesi, meydana gelen bir suça ait maddî gerçeği ortaya çıkarmak üzere, bir kimsenin vücudunun dış yüzeyinde veya iç kısmında yapılan tıbbî müdahaledir.²⁷⁸ Kanunda beden muayenesinin tanımına yer verilmemiştir. Bunun yerine 2005 tarihli Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi, Genetik İncelemeler ve Fizik Kimliğin Tespiti Hakkında Yönetmelikte²⁷⁹ (BMY) bir tanım yapılmıştır. Bu yönetmeliğin 3. maddesine göre; dış beden muayenesi, vücudun dış yüzeyi ile kulak, burun ve ağız bölgelerinin gözle ve elle yapılan yüzeysel tıbbî incelemesidir. İç beden muayenesi ise, kafa, göğüs ve karın boşlukları ile cilt altı dokularının incelenmesidir.

CMK, beden muayenesini iç ve dış olmak üzere ikiye ayırmıştır. 75. maddenin (4) fıkrasında, cinsel organlar ile anüs bölgesinde yapılan muayene iç muayene sayılmıştır. Muayenenin vücudun diğer bölgelerinde yapılan biçimine de dış beden muayenesi denmiştir. Bununla birlikte, ağız içi, boğaz yolu, kulak iç kısmı gibi çeşitli tıbbî âletler kullanmak suretiyle muayenesi yapılabilen bölgeler hakkında ayrıntıya gidilmemiştir. Ayrıca kişinin röntgen filminin çekilmesi, ultrason gibi yöntemlerle bedenın iç kısmının taranması ya da dişlerin kalıplarının alınmasıyla ilgili bir hüküm yoktur. Bu tür tıbbî işlemlerin dış beden muayenesi mi, iç beden muayenesi mi sayılacağı konusunda kanunda bir düzenleme bulunmamaktadır.

---

²⁷⁶ Gülsoy ve Kök, a.g.e., s. 18. Bu konudaki eleştiriler ve değerlendirme için bkz. Turhan, (2008), s. 1043–1044.

²⁷⁷ Centel ve Zafer, a.g.e., s. 286.

²⁷⁸ Gülsoy ve Kök, a.g.e., s. 14.

²⁷⁹ *Resmi Gazete*, Tarih: 1 Haziran 2005, Sayı: 25832.

Yönetmeliğin 5. maddesinin (4) fıkrasında “girişimsel olmayan tıbbî görüntüleme yöntemleri de bedenın dış muayenesi sayılır” denilerek, bu boşluk giderilmiştir.

Dış beden muayenesinin vücut araması ile karıştırılmaması gerekir. Vücut araması, elbiseler altında veya arasında veya vücut yüzeyinde ve boşluklarında saklı maddeleri araştırmaktır.²⁸⁰ Dış beden muayenesi ise, vücudun çırılçıplak soyularak, ağız, anüs ve vajına gibi vücut boşluklarına bakılmasını gerektiren bir tıbbî müdahale türüdür. Vücut aramasının beden muayenesine dönüşmemesine dikkat edilmesi, eğer böyle bir durum söz konusu ise CMK'nin 75. maddesindeki şartlara uyulması gerekir.²⁸¹ Vücut araması kavramına CMK'de ya da BMY'nde yer verilmiş değildir. Bununla birlikte CMK'de insan bedeni üzerinde biyolojik olmayan delillerin nasıl ve kim tarafından toplanacağına dair açık bir hüküm olmadığından, bu boşluk BMY ile giderilmiştir. Yönetmeliğin 23. maddesinde “kişinin vücut yüzeyinde bulunan atış artığı gibi biyolojik olmayan örnekler, elbiseleri ve diğer eşyaları üzerinde bulunan örnekler ile vücut yüzeyinden başkasına ait olduğu açıkça belli olan kıl, tüy, lif gibi örnekler olay yeri inceleme uzmanları tarafından alınabilir” denilerek vücut aramasının çerçevesi çizilmiştir. Ayrıca vücut aramasına yetkili olanlar olay yeri inceleme uzmanları olarak belirlenmiştir.

CMK'nin 77. maddesinde kadının muayenesi konusu düzenlenmiştir. Buna göre kadının muayenesi, istemi olması halinde ve olanaklar elverdiği takdirde bir kadın hekim tarafından yapılır. Bu zorunlu bir husus değildir. Burada öncelikle kadının isteminin olması ve olanakların elvermesi gerekir.²⁸² BMY'nin 11. maddesinin (2) fıkrasında muayene yapmak amacıyla bir kadın tabip bulunamaması durumunda, muayene yapan tabip ile birlikte bir başka kadın sağlık mesleği personelinin bulundurulmasına özen gösterileceği hükmedilmiştir. Böylelikle beden muayenesi sırasında ar ve hayâ duygularının rencide edilmemesi kanun koyucu tarafından korunmak istenmiştir.²⁸³

Beden muayenesi ile ilgili olarak TCK'nin 287. maddesinden söz etmekte yarar vardır. Bu maddeye göre “yetkili hâkim ve savcı kararı olmaksızın, kişiyi genital muayeneye gönderen veya bu muayeneyi yapan fail cezalandırılır”. Bu

---

²⁸⁰ Ergül, a.g.m., s. 46.

²⁸¹ A.g.m., s. 48.

²⁸² Özbek, a.g.e., s. 266.

²⁸³ A.g.e., s. 266.

madde esas itibariyle CMK'deki düzenlemeye uygundur. Bununla birlikte CMK'nin 76. maddesinin (2) fıkrasında mağdurun rızası halinde beden muayenesi ve vücuttan örnek alınmasında hâkim kararı aranmayacağını öngörmektedir. Herhangi bir olayda mağdurun rızasının varlığı ya da muayene talebi karşısında tıp mesleği mensubunun CMK'nin 76/2. maddesini uygulayarak, hâkim kararı aramaksızın muayene yapması gerekir. Bu durumda TCK'nin 287. maddesindeki suç gerçekleşmeyecektir.²⁸⁴ Ancak bu düzenlemenin uygulamada sorunlar çıkarabileceği açıktır. Nitekim uygulamada, bazı hekimlerin cinsel saldırıya uğramış bir mağdurun doğrudan muayene talebini reddettikleri, gerekçe olarak da TCK'nin 287. maddesini gösterdikleri gözlenmiştir.²⁸⁵ Kanımızca en uygun yol, TCK'nin 287. maddesine "CMK'nin 76/2. maddesindeki hükümler saklıdır" ibaresinin eklenmesidir.

2.2.3.2. Vücuttan Örnek Alma

Vücuttan örnek alınması hususunda, CMK bir sınırlama getirmemiştir. CMK'nin 75. ve 76. maddelerde örnekleme yoluyla, kişinin biyolojik kimliğini tespiti sağlayabilecek, herhangi bir biyolojik örneğin alınabileceğini hükme bağlamıştır. Bununla birlikte, 75. maddenin (2) fıkrasıyla, iç muayene ve vücuttan örnek alınabilmesi için müdahalenin, kişinin sağlığına zarar verme tehlikesinin bulunmaması şartı getirilmiştir.

İç beden muayenesi ve vücuttan biyolojik örnek alma işleminin tabip veya sağlık mesleği mensubu bir kimse tarafından yapılabileceği (3) fıkra hüküm altına alınmıştır. Bu fıkra hükmü, iç muayene ve vücuttan örnek alınması konusunda çok önemli bir düzenleme getirirken; dış muayene konusunda boşluk BMY ile giderilmiştir. Buna göre şüpheli veya sanığın iç beden muayenesi (BMY, m. 4/2 f.) ile mağdur ve diğer kişilerin muayenesi (BMY, m. 7/2 f.) ancak tabip tarafından yapılabilir. Şüpheli veya sanığın dış beden muayenesi (BMY, m. 5) ile vücuttan örnek alma işlemleri (BMY, m. 6–8) ancak tabip veya tabip gözetiminde diğer bir tıp mesleği mensubu tarafından yapılabilir. Böylelikle dış beden muayenesinin tıp

---

²⁸⁴ Turhan, (2008), s. 1040.

²⁸⁵ Cinsel saldırıya uğrayan ve gönüllü olarak muayene olmak isteyen bir mağdurenin genital muayenesini; TCK'nin 287. maddesini ileri sürerek reddeden bir hekim aleyhinde açılan soruşturma Isparta Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından soruşturma açılmıştır. Konu için bkz. Isparta Cumhuriyet Başsavcılığı, Hz. No: 2008/405.

mesleği dışında başka kimseler tarafından da yapılabileceği anlamının çıkarıldığı CMK'nin 75. ve 76. maddelerindeki eksiklikler giderilmiştir. Öte yandan, uzmanlığı ne olursa olsun bütün hekimler yahut sağlık mesleği mensupları tarafından vücuttan örnek alınabilmesi, DNA'ya zarar verebileceği gerekçesiyle, eleştirilmektedir.²⁸⁶

CMK ile BMY birlikte değerlendirildiğinde, beden muayenesi ve vücuttan örnek almaya ilişkin şu ilkeler ortaya çıkmaktadır:²⁸⁷

- Beden muayenesi ve vücuttan örnek alma, işlenmiş bir suçla ilgili delil elde etme amacıyla yapılmalıdır.
- Delil elde etmek için yapılacak müdahale, ölçülülük ilkesini ihlal etmemelidir.
- Bu tedbirlere hâkim karar verebilir, ancak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısı tarafından karar verilebilir.
- Beden muayenesinin veya vücuttan örnek almanın, kişinin sağlığına zarar verme tehlikesi olmamalıdır.
- Tıbbî müdahaleler hekimlik sanatının kurallarına uygun olarak yapılmalıdır.
- Beden muayenesi ve vücuttan örnek alma işlemleri bir hekim veya sağlık mesleği mensubu bir kişi tarafından yapılmalıdır.

2.2.3.3. Moleküler Genetik İnceleme

Vücuttan örnek alınmasının amacı, mağdur ile şüpheli yahut şüpheli ile olay yeri arasındaki ilişkilendirmeyi sağlayabilmektir. Bu da kuşkusuz delil olarak elde edilen örneklerin analiz edilmesiyle sağlanabilir. Dolayısıyla moleküler genetik inceleme (DNA analizi)²⁸⁸, beden muayenesi, vücuttan örnek alınması ile olay yeri inceleme tedbirinin bir uzantısı niteliğindedir.²⁸⁹

---

²⁸⁶ Ünver Yener ve Hakeri Hakan, (2006), *Sorularla Ceza Muhakemesi Hukuku*, Ankara: TBB Yayını, s. 76–77.

²⁸⁷ Bu konunun ayrıntısı için bkz. Turhan, (2008), s. 1041–1056.

²⁸⁸ Ünver ve Hakeri, a.g.e., s. 87. Moleküler genetik inceleme olarak esas itibarıyla DNA analizidir. Nitekim bu analizin gen dışı bölgede yapılması, “genetik inceleme” ifadesinin yanlış olduğunu göstermektedir. Ayrıntı için bkz. a.g.e., s. 87.

²⁸⁹ Özbek, a.g.e., s. 272.

Moleküler genetik inceleme, ancak soybağının tespiti yahut kural olarak olay yerinden veya mağdur üzerinden elde edilen bulguların şüpheliye ait vücut örnekleriyle karşılaştırmak amacıyla yapılabilir. Kişinin cinsiyetini yahut ırkını tespit etmek amacıyla moleküler inceleme yapılması, kanuna aykırıdır.²⁹⁰ Moleküler genetik incelemeye soruşturma aşamasında hâkim, kovuşturma aşamasında mahkeme karar verebilir. İncelemelerin sonuçları gizlidir.²⁹¹

Moleküler genetik incelemenin verimli bir şekilde yapılabilmesi için, “DNA Bankası” kurulması gerekir. DNA bankası, daha önce çeşitli suçlara karışmış kimselerin DNA bilgilerinin saklandığı ve kişinin başka bir suça karışması durumunda, suç yerinde bıraktığı biyolojik örneklerden kolaylıkla tespit edilmesini sağlayan veri tabanlarıdır.²⁹² Dünyanın birçok ülkesinde kurulmuş olan DNA bankalarının suçların aydınlatılmasında çok önemli bir işlevi bulunmaktadır. Türkiye’de de suçlarla etkili bir şekilde mücadele edilmesi, gerek caydırıcılık gerekse aydınlatmanın kolaylığı bakımından DNA veri bankasının kurulması önerilmektedir.²⁹³ Kanımızca temel hak ve özgürlükleri ihlal etmeyecek bir hukuki düzenleme yapılarak, DNA bankasının kurulması, CMK ile getirilen yeniliklerin daha etkin bir şekilde kullanılmasını sağlayabilir.

2.2.4. Ölünün Kimliğini Belirleme ve Otopsi

Şüpheli bir ölüm meydana geldiğinde, engelleyici sebepler olmadıkça, ölünün kimliği her suretle ve özellikle kendisini tanıyanlara gösterilerek belirlenir. Bir şüpheli veya sanık varsa, teşhis edilmek üzere ölü ona da gösterilebilir (CMK, m. 86/1 f.). Ölünün adlî muayenesi, ölüm zamanını ve ölüm nedenini belirlemek amacıyla yapılır ve bu amaçla tüm bulgular saptanır (CMK, m. 86/2 f.). Ölünün adlî muayenesi, Cumhuriyet savcısının huzurunda görevlendirilen bir hekim tarafından yapılır (CMK, m. 86/3 f.).

Otopsi, gerek ölen kimsenin kimliğinin belirlenmesi, gerekse ölümün ne zaman ve ne surette gerçekleştiğinin belirlenmesi açısından son derece önemli bir

---

²⁹⁰ Ünver ve Hakeri, a.g.e., s. 87.

²⁹¹ Centel ve Zafer, a.g.e., s. 290–291.

²⁹² Aşıcıoğlu Faruk, (2003), “Adlî Amaçlı Ulusal DNA Veri Bankasının Kurulması ve Bu Konudaki Uluslar arası Yaklaşımlar”, *Adlî Tıp Dergisi*, C. 17, S. 3–4, s. 56–57.

²⁹³ A.g.m., s. 55, 61.

işlemdir.²⁹⁴ Ölüm zamanının tespiti sadece ceza muhakemesi hukuku bakımından değil, ölüme bağlı sonuçlar nedeniyle medeni hukuk açısından da önemlidir.²⁹⁵ Kurallarına uygun olarak yapılan otopsi sayesinde, olayın nasıl meydana geldiğini (*modus operandi*) belirlemek imkanı vardır. Bazı ölüm olaylarında cezayı hafifletici nedenler, bazılarında ise daha ağır ceza gerektiren unsurlar olabilir. Bunların ortaya konması ise, ancak sağlıklı otopsi ile mümkündür.²⁹⁶ Bunun yanında otopsi, cesedin en iç noktalarına kadar suçla ilgili delil arama ve toplama imkanı sağlayan bir yöntem olarak önemlidir.

Otopsi kavramı, 1412 sayılı CMUK'un 79–81. maddelerinde düzenlenmekteydi. CMK'nin otopsiyi düzenleyen 87. maddesi ise, eski düzenlemeye nazaran daha ayrıntılıdır. CMK'nin 87. maddesinin (1) fıkrasında otopsinin, Cumhuriyet savcısının huzurunda biri adlî tıp, diğeri patoloji uzmanı veya diğeri dallardan birisinin mensubu veya biri pratisyen iki hekim tarafından yapılacağı belirtilmiştir. Bu düzenleme oldukça isabetlidir. Nitekim geçmişte adlî tıp uzmanı olmayan hekimler tarafından yapılan otopsiler nedeniyle bazı sorunlar yaşanmıştır.²⁹⁷ Eski CMUK'ta otopsinin hâkim huzurunda yapılacağı, gecikmesinde sakınca bulunan durumlarda savcının otopsiye katılabileceği düzenlenmekteydi. Yeni CMK'de savcının etkinleştirilmesine uygun olarak, otopsinin Cumhuriyet savcısının huzurunda yapılması düzenlenmiştir.²⁹⁸ CMK'nin 87. maddesinin (2) fıkrasında cesedin durumu olanak verdiği takdirde, mutlaka baş, göğüs ve karın boşluklarının açılması hüküm altına alınmıştır. Otopsinin amacına ulaşabilmesi için, kanunda belirtilen bölgelerin açılması ve organların son derece dikkatli bir şekilde incelenmesi önemlidir.²⁹⁹

Zehirlenme şüphesinde yapılacak işlemler CMK'nin 89. maddesinde düzenlenmiştir. İlgili madde ile bu gibi hallerde, organlardan parça alınırken, görünen şekli ile organın tahrifatı tanımlanacağı ve ölüde veya başka yerlerde

---

²⁹⁴ Tunalı, a.g.e, s. 99.

²⁹⁵ Bu konu için bkz. Özel Çağlar, (2002), “Medeni Hukuk Açısından Ölüm Anının Belirlenmesi ve Ceset Üzerindeki Hakka İlişkin Bazı Düşünceler”, *AÜHFD*, C. 51, S. 1, s. 47 ve dev.

²⁹⁶ Hancı İsmail Hamit v.d., (2002), “Adlî Olaylarda Otopsinin Önemi Bir Olgu Sunumu”, *Adlî Bilimler Dergisi*, C. 1, S. 1, s. 26.

²⁹⁷ A.g.m., s. 24–25.

²⁹⁸ Özbek, a.g.e., s. 307.

²⁹⁹ Hancı v.d., a.g.m., s. 26–27.

bulunmuş şüpheli maddelerin, görevlendirilen uzman tarafından incelenerek tahlil edileceği hükme bağlanmıştır.³⁰⁰

CMK'nin 88. maddesi yeni doğanın cesedinin adli muayenesini veya otopsisini düzenlemektedir. Burada, yeni doğanın doğum sırasında veya doğumdan sonra yaşam bulgularının varlığı ve olağan süresinde doğup doğmadığı ve biyolojik olarak yaşamını rahim dışında sürdürebilecek kadar olgunlaşmış olup olmadığı veya yaşama yeteneği bulunup bulunmadığının saptanması amaçlanmaktadır.³⁰¹

2.2.5. Yer Gösterme, Yüzleştirme ve Teşhis

Yer gösterme, soruşturma sırasında maddi gerçeğin açığa çıkarılması amacıyla, suçun işlendiği yerde şüpheliden suçun meydana geliş şekline (*modus operandi*) ilişkin bilgileri öğrenmek amacıyla yapılan yeniden canlandırma şeklidir. CMK'nin 85. maddesine göre, kendisine yüklenen suç hakkında açıklamada bulunmuş olan şüpheliye Cumhuriyet savcısı tarafından yer gösterme yaptırılabilir. Yer gösterme esas itibariyle bir delil toplama işlemi olmamakla birlikte, delillerin doğruluğunun belirlenmesi, suçun işleniş şeklinin tespit edilmesi bakımından önemlidir. Böylelikle suçun hafifletici ve ağırlaştırıcı nedenlerinin belirlenmesi kolaylaştırmaktadır.

5353 SK ile yapılan değişiklikler öncesinde, yüzleştirmede CMK'nin 83. ve 84. maddelerindeki hükümlerin geçerli olduğu düzenlenmişti. Mezkûr kanunla yapılan değişikliklerden sonra şimdiki halini almıştır. Eskisinden farklı olarak, yeni düzenlemeyle CMK'nin 250. maddesinin birinci fıkrasında belirtilen suçlar söz konusu olduğunda adli kolluk amiri de yer gösterme yaptırmaya yetkili kılınmıştır.³⁰² Kolluğun yer gösterme işlemini gazetecilerin önünde yapması, böylelikle masumiyet karinesinin ihlal edilmesi nedeniyle eleştirilmiştir.³⁰³ Kuşkusuz bu durum, Türkiye'de savcı sayısının son derece yetersiz olması ve savcı adına birçok işlemin fiilen kolluk tarafından yapılması gerçeğinden kaynaklanmaktadır. Yapılan yer gösterme işleminin CMK'nin 169. maddesine uygun olarak tutanak altına alınması gerekmektedir (CMK, m. 85/3 f.). Soruşturmayı geciktirmemek koşuluyla, müdafî de yer gösterme işlemi sırasında hazır bulunabilir (CMK, m. 85/2 f.).

³⁰⁰ Centel ve Zafer, a.g.e., s. 292.

³⁰¹ Özbek, a.g.e., s. 309.

³⁰² Geniş bir değerlendirme ve karşılaştırma için bkz. Ünver ve Hakeri, a.g.e., s. 93-98.

³⁰³ Öztürk ve Erdem, a.g.e., s. 598-599; Özbek, a.g.e., s. 303.

CMK'nin 52. maddesinin (2) fıkrasında tanıkların birbirleriyle veya şüphelilerle yüzleştirilebileceği düzenlenmiştir. Ancak kural öncelikle tanıkların tek tek dinlenmesidir.³⁰⁴ **Yüzleştirme** esas itibarıyla teşhistir ve CMK'de bunun nasıl yapılacağı düzenlenmemiş; teşhis işlemine PVSK'nun Ek-6. maddesinin (9-17) fıkraları arasında çok ayrıntılı olarak yer verilmiştir.³⁰⁵

Kişinin görüntüsü üzerindeki hakkı Anayasa tarafından korunan kişilik hakları ve özel hayatı kapsamındadır. Bu sebeple teşhisin kanun ile düzenlenmesi isabetli olmuştur. Olayın faili ile gözaltına alınan şüphelinin aynı kişi olup olmadığının belirlenmesi amacıyla Cumhuriyet savcısını talimatıyla, polis tarafından teşhis yaptırılabilir. **Teşhis** öncesinde teşhiste bulunacak kişinin faili tanımlayan beyanı tutanak altına alınır. Teşhis işlemine tabi olacak kişilerin birden fazla, aynı cinsten olmaları, ayrıca yaş, boy, ağırlık, giyinme gibi konularda benzer olmaları gerekir.³⁰⁶ Teşhis fotoğraftan da yaptırılabilir, ancak tek fotoğraf üzerinden veya aynı kişiye ait değişik fotoğraflardan teşhis yaptırılmaz. Fotoğrafların aynı özelliklerde ve farklı kişilere ait olması gerekir. Tanıklıktan çekinme hakkı olanlar, teşhiste bulunmaya zorlanamaz. Teşhis işlemi tutanağa bağlanır.³⁰⁷

2.2.6. Gizli Soruşturma Tedbirleri

İfade ve bilgi alma, arama, el koyma, beden muayenesi ve otopsi, varlığı bilinen bir suçla ilgili gerçekleri ortaya çıkarmak ve delil elde etmek üzere yapılan işlemlerdir. Telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin denetlenmesi, gizli soruşturmacının görevlendirilmesi ve teknik araçlarla izleme gibi gizli soruşturma tedbirleri³⁰⁸ ise, henüz bir suçun işlendiği veya işlenmekte olduğu kesin olarak bilinmeden, ancak suç işlendiğine ilişkin kuvvetli şüphenin varlığı halinde ve bu yöntemden başkaca bir yol kalmadığında (*ultima ratio*) uygulanan bir yöntemlerdir.³⁰⁹

---

³⁰⁴ A.g.e., s. 190.

³⁰⁵ Centel ve Zafer, a.g.e., s. 313.

³⁰⁶ A.g.e., s. 313-314.

³⁰⁷ Centel ve Zafer, a.g.e., s. 314.

³⁰⁸ Gizli soruşturma, muhatap kişiden gizli yollarla bilgi elde etme, bunu yaparken faaliyetlerin devlete aidiyetliğini gizleme işidir. Bkz. Erdem Mustafa Ruhan, (2001), *Ceza Muhakemesinde, Organize Suçlulukla Mücadelede Gizli Soruşturma Tedbirleri*, Ankara: Seçkin Yayınevi, s. 48-49.

³⁰⁹ Turhan, (2006), s. 268.

İletişimin denetlenmesinde öncelikle şüpheli veya sanığın iletişimi esnasında suçla ilgili olarak ifade ettiği bilgilerin içeriğinin elde edilmesi amaçlanmaktadır. Böylelikle kişinin soruşturma makamı tarafından bilgi alma amacıyla davet edildiğinde ifade etmeyeceği varsayılan gizli bilgilere ulaşmak umulur. İkinci olarak kişinin kimlerle iletişim içinde olduğu, şayet ortada bir suç örgütü varsa bu örgüt ile kimlerin bağlantı içinde olduğu tespiti amaçlanır.³¹⁰ İletişimin denetlenmesi son olarak, suç işlediğinden şüphe duyulan ya da sanık konumunda olan bir şahsa ait mobil telefonun yaydığı sinyaller sayesinde bu kimsenin yerini belirlenmek amacıyla yapılır.³¹¹

Gizli soruşturma tedbirleri ceza muhakemesi hukukuna ilk kez 1999 tarih ve 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleri ile Mücadele Kanunu ile girmiştir. Bu kanunun 2. maddesi bu örgütlerle mücadele ederken kolluğa telefon, faks, bilgisayar gibi kablolu ve kablosuz her türlü iletişimin dinlenip tespit edilmesine, 3. maddesi de gizli izleme yetkisi vermektedir.³¹² Daha öncesinde 1412 sayılı CMUK'ta özel bir düzenlemeye gidilmemişti.³¹³ 2005 tarih ve 5320 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanunun³¹⁴ kabulüyle bu kanun yürürlükten kalkmıştır. İletişimin dinlenmesi koruma tedbiri, ceza muhakemesinde daha genel bir koruma tedbiri olarak düzenlenmiştir. Bu yaklaşım bütün tedbirlerin CMK'de toplanması ve mevzuatta dağınıklığın önlenmesi açısından oldukça yerinde

---

³¹⁰ Turhan, (2006), s. 266.

³¹¹ Ünlü işadamı Üzeyir Garih'in öldürülmesinden sonra kaçan failin yakalanması için, çaldığı cep telefonunun sinyalleri ile para çekme işlemi yaptığı banka hareketleri takip edilmiştir. Fail devamlı yer değiştirmesine karşın, elektronik takip sonucunda yakalanmıştır. Bu konunun ve teknik araçlarla izlemenin ayrıntısı hakkında bkz. Şen Bilal, (2001), "Bilgisayar Suçlarının Getirdikleri ve Üzeyir Garih Cinayeti", *Polis Dergisi*, S. 29, s. 20-21.

³¹² Bu maddelerin açıklaması için bkz. Erdem, a.g.e., s. 76 ve dev.; Şafak ve Bıçak, a.g.e., s. 136-140. Amerikan hukukunda telefon dinlenmesi sonucu elde edilen delillerin mahkemede delil olarak kullanılması ilk kez *Olmstead v US* (1923) davasında olmuştur. ABD Yüksek Mahkemesi, dinlemeyi yapan polis memurları dinleme yapılan evin içine girmediğinden, bu yöntemi arama kabul etmemiş ve delilleri değerlendirmeye almıştır. Telefon dinleme için ancak hâkim kararı sonucu ve ancak yetkiyle dinlenebileceği 1934 yılında kabul edilen Federal Muhabere Kanunu ile kabul edilmiştir. 1968 yılında kabul edilen Suçla Mücadele Kanunu (*Omnibus Crime Control and Safe Streets Act*) ile özel olarak düzenlenmiştir. Bkz. Yenisey Feridun, (1995) "Yargıtay ve Askeri Yargıtay Kararları ile İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi ve Amerikan Yüksek Mahkemesinin Kararları Işığında Hukuka Aykırı Deliller (II)", *Polis Dergisi*, Y. 1, S. 3, s. 14.

³¹³ Eski CMUK'nun 92. maddesinde yer alan "Mektup, telgraf vesair mersulelerin zaptı kararı" hükümlerinin, kıyas yoluyla telefon dinleme için de uygulanabileceğine dair görüşleri ileri sürülmüş olmakla birlikte, bunun açık olmaması sebebiyle uygulanamaz olduğuna dair bir görüş için bkz. Erem Faruk, (1970), "Teknik İlerleme ve Ceza Hukuku", *AÜHFED*, C. 27, S. 3-4, s. 26.

³¹⁴ *Resmi Gazete*, Tarih: 31 Mart 2005, Sayı: 25772 (mük.).

olmuştur.³¹⁵ 2007 yılında Ceza Muhakemesi Kanununda Öngörülen Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Denetlenmesi, Gizli Soruşturmacı ve Teknik Araçlarla İzleme Tedbirlerinin Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik³¹⁶ (İletişimin Dinlenmesi Yönetmeliği – İDY) kabul edilerek, bu tedbirlerin nasıl uygulanacağı ayrıntısıyla belirlenmiştir.

2.2.6.1. İletişimin Tespiti, Dinlenmesi ve Kayda Alınması

“İletişimin tespiti, dinlenmesi ve kayda alınması”³¹⁷ CMK’nin 135. maddesinde çok ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Maddenin çok ayrıntılı olarak düzenlenmesinin en önemli sebebi, bu yöntemin kullanılacağı alanın sınırlarını iyi çizmektir. Zira bir kimsenin iletişiminin dinlenmesi ve kayda alınması kişinin özel hayatına doğrudan müdahaledir. Kanun koyucu kişinin özel yaşamıyla, esasında kişinin özeli olup da kullandığı bu yol sayesinde suç işleyerek kamuya verdiği zararın önlenmesi arasında bir denge kurmak istemiştir.³¹⁸ Bir suçun ortaya çıkarılmasının önemli olduğu kadar, hangi nedenle olursa olsun bir kimsenin özel hayatına müdahale edilmemesi de önemli bir konudur. İşte bu denge nedeniyle telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin dinlenmesi de sadece başka surette delil elde edilememesi halinde ve sadece sınırlı olarak sayılan suçlarda uygulanabilecektir.³¹⁹

Bu koruma tedbirinin uygulanabileceği suçların birçoğu TCK’nda yer almaktadır. Bu suçlar: Göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti (m. 79–80), kasten öldürme (m. 81–83), işkence (m. 94–95), cinsel saldırı (m. 102), çocukların cinsel istismarı (m. 103), uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti (m. 188), parada sahtecilik (m. 197), suç işlemek amacıyla örgüt kurma (m. 220), fuhuş (m. 227), ihaleye fesat karıştırma (m. 235), rüşvet (m. 252), suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama (m. 282), silahlı örgüt ve bu örgütlere silah sağlama (m. 314–

³¹⁵ Özbek ve Doğan, a.g.e., s. 508.

³¹⁶ *Resmi Gazete*, Tarih: 14 Şubat 2007, Sayı: 26434.

³¹⁷ Bu tedbirin bu şekilde adlandırılması, tedbirin klasik anlamda “telefon dinleme” faaliyetinden öte anlamlar taşımasındadır. Nitekim bu tedbir, telefonların yaydığı sinyaller ile kişilerin yer tespitini, kimler ile ilişki içinde olduğunun belirlenmesini ve telefon dışında kalan diğer iletişim araçlarının takip ve kontrol edilmesini de kapsamaktadır. Bu konuda bir değerlendirme için bkz. Erdem, a.g.e., s. 99 ve dev. İletişimin dinlenmesi ve kayda alınması uygulamada “teknik dinleme” olarak bilinmektedir. Konu hakkında bkz. Özdoğan Ali, (2002), “Alman ve Fransız Teknik Dinleme Mevzuatları”, *Polis Dergisi*, S. 32, s. 14–16.

³¹⁸ Bir değerlendirme için bkz. Ünver ve Hakeri, a.g.e., s. 173.

³¹⁹ Geniş bir değerlendirme için bkz. Özbek ve Doğan, a.g.e., s. 511.

315), devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk (m. 328–337) suçlarıdır. Ayrıca 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Âletler Hakkında Kanun³²⁰ (ASBDAHK) tanımlanan silah kaçakçılığı (m. 12), 4389 sayılı Bankalar Kanununda³²¹ (BK) tanımlanan zimmet suçu (m. 22), 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununda³²² (KMK) tanımlanan ve hapis cezasını gerektiren suçlar ile 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun³²³ (KTVKK) 68. ve 74. maddelerinde tanımlanan suçlardır.

Telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin dinlenmesi ancak hâkim kararıyla gerçekleştirilebilir. Gecikmesinde sakınca bulunan durumlarda Cumhuriyet savcısı iletişimin dinlenmesine karar verebilir, ancak bu karar en geç yirmi dört saat içinde hâkim tarafından onaylatılır. Sürenin dolması ve kararın hâkim tarafından onaylanmaması durumunda, tedbir Cumhuriyet savcısı tarafından derhal kaldırılır (CMK, m. 135/1 f.).

Tedbir kararında, yüklenen suçun türü, hakkında tedbir uygulanacak kişinin kimliği, iletişim aracının türü, telefon numarası veya iletişim bağlantısını tespit imkân veren kodu, tedbirin türü, kapsamı ve süresi belirtilir (CMK, m. 135/3 f.). Bu bilgilere ilaveten verilecek tedbir kararında, soruşturma numarası veya kovuşturmayla geçilmişse mahkeme esas numarası, soruşturma ya da kovuşturma konusu suça ilişkin kuvvetli şüphe sebeplerinin neler olduğu ile başka suretle delil elde edilmesi imkânının bulunmadığı hakkındaki açıklamaya, bilgi veya belgelere yer verilmesi gerekir (İDY, m. 6).

Tedbir kararı en çok üç ay için verilebilir; bu süre, bir defa daha uzatılabilir. Ancak, örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlarla ilgili olarak gerekli görülmesi halinde, hâkim bir aydan fazla olmamak üzere sürenin müteaddit defalar uzatılmasına karar verebilir (CMK, m. 135/3 f.). Şüpheli veya sanığın yakalanabilmesi için, mobil telefonun yeri, hâkim veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının kararına istinaden tespit edilebilir. Bu hususa ilişkin olarak verilen kararda, mobil telefon numarası ve tespit işleminin

---

³²⁰ *Resmi Gazete*, Tarih: 10 Temmuz 1953, Sayı: 8458, Tertip: 3, Cilt: 34, Sayfa: 1542.

³²¹ *Resmi Gazete*, Tarih: 23 Haziran 1999, Sayı: 23734.

³²² *Resmi Gazete*, Tarih: 31 Mart 2007, Sayı: 26479.

³²³ *Resmi Gazete*, Tarih: 23 Temmuz 1983, Sayı: 18113, Tertip: 5, Cilt: 22, Sayfa: 444.

süresi belirtilir. Tespit işlemi en çok üç ay için yapılabilir; bu süre, bir defa daha uzatılabilir (CMK, m. 135/4 f.).

İletişimin dinlenmesi tedbiri kararı ve yapılan işlemler, tedbir süresince gizli tutulur (CMK, m. 135/4 f.). Şüpheli veya sanığın tanıklıktan çekinebilecek kişilerle arasındaki iletişimi kayda alınmaz. Kayda alma gerçekleşikten sonra bu durumun anlaşılması hâlinde, alınan kayıtlar derhâl yok edilir (CMK, m. 135/2 f.).

İletişimin dinlenmesi ve kayda alınması ile ilgili kararların nasıl gerçekleştirileceği, CMK'nin 137. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, iletişimin dinlenmesi ve kayda alınması sonucu elde edilen bilgiler çözülerek metin haline getirilir. Eğer iletişim yabancı dilde yapılmış ise, tercüman aracılığıyla Türkçeye çevrilerek delil olarak kullanılması sağlanır. Cumhuriyet savcısının emriyle dinlenen, ancak hâkimin onaylamadığı iletişimin içeriği en geç on gün içinde yok edilerek tutanakla tespit edilir. 135. maddeye göre yapılan işlemler sonucu elde edilen iletişim içerikleri ise, soruşturma evresinin bitiminden en geç on beş gün sonra yok edilerek, durum tutanakla tespit edilir.³²⁴

2.2.6.2. Teknik Araçlarla İzleme

CMK'de sınırlı suçlarda kullanılması öngörülen delil toplama işlemlerinden biri de teknik araçlarla izlemedir. CMK'nin 140. maddesinde düzenlenen bu yöntemde amaç, başka türlü delil elde etme yolu olmadığında şüpheli veya sanığın kamuya açık alandaki veya işyerindeki faaliyetlerini izlemek, ses ve görüntü kaydı alarak, işlendiğinden kuvvetli şüphe duyulan suçla ilgili delilleri ortaya çıkarmaktır. Teknik araçlarla izlemeye hâkim, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısı tarafından karar verilir. Cumhuriyet savcısı tarafından verilen kararlar yirmidört saat içinde hâkim onayına sunulur (CMK, m. 140/2 f.).

---

³²⁴ İletişimin dinlenmesi ve tespiti 2005 tarih ve 5397 SK ile PVSK'nin Ek-7. maddesinde ve JTGYK'nin Ek-5 maddesinde çok ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. JTGYK'de yer alan düzenleme, PVSK'deki düzenlemenin bir fıkra (10. fıkra) hariç aynıdır. Bu maddelerde iletişimin hangi yolla dinleneceği, adeta bir yönetmelik ayrıntısında ele alınmıştır. Bu düzenleme CMK'nin 250. maddesinin (1) fıkrasının (a), (b) ve (c) bentlerinde yazılı suçların işlenmesinin önlenmesi amacıyla yapılmıştır ve burada amaç adli bir görevi yerine getirmek değil, öncelikli olarak kolluğun önleme görevini sağlamaktır. Mevcut yasal düzenlemeler doğrultusunda Türkiye'de tehlikenin önlenmesi amacıyla suç öncesinde gizli soruşturma tedbirlerine başvurulamayacağına dair görüş için bkz. Özbek ve Doğan, a.g.e., s. 547.

Teknik araçlarla izleme kararı, sınırlı sayıda suçlar için öngörülmüştür. Bunlar; TCK'nda yer alan, göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti (m. 79–80), kasten öldürme (m. 81–83), uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti (m. 188), parada sahtecilik (m. 197), suç işlemek amacıyla örgüt kurma (m. 220), fuhuş (m. 227/3 f.), ihaleye fesat karıştırma (m. 235), rüşvet (m. 252), suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama (m. 282), silahlı örgüt ve bu örgütlere silah sağlama (m. 314–315), devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk (madde 328–337) suçları; 6136 sayılı ASBDAHK'nda tanımlanan silah kaçakçılığı (m. 12) ile KMK'nda tanımlanan ve hapis cezasını gerektiren suçlardır (CMK, m. 140/1 f.).

Teknik araçlarla izleme kararı, en çok dört haftalık süre için verilebilir. Bu süre gerektiğinde bir defaya mahsus olmak üzere uzatılabilir. Ancak, örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlarla ilgili olarak gerekli görülmesi halinde, hâkim bir haftadan fazla olmamak üzere sürenin müteaddit defalar uzatılmasına karar verebilir (CMK, m. 140/3 f.). Bu yolla elde edilen deliller, ancak sayılan suçlarla ilgili soruşturma ve kovuşturmada kullanılabilir ve bu suçlar dışında kullanılamaz.³²⁵ Ayrıca soruşturma sırasında elde edilen deliller ceza kovuşturması bakımından gerekli olmadığı takdirde Cumhuriyet savcısının gözetiminde derhâl yok edilir (CMK, m. 140/4 f.). Ayrıca teknik araçlarla izleme tedbiri şüpheli veya sanığın kamuya açık yerlerdeki faaliyetleri ve işyeri ile sınırlıdır. Kişinin konutu teknik araçlarla izlenemez (CMK, m. 140/5 f.).³²⁶

2.2.6.3. Gizli Soruşturmacı Görevlendirilmesi

İletişimin dinlenmesi ve kayda alınmasında olduğu gibi, kamu görevlisinin gizli soruşturmacı olarak görevlendirilmesi, sadece özel durumlarda uygulanan bir delil elde etme yöntemidir. Zira soruşturma konusu suçun işlendiği hususunda kuvvetli şüphe sebeplerinin bulunması ve başka surette delil elde edilememesi halinde, hâkim kararı veya gecikmesinde sakınca bulunan durumlarda Cumhuriyet savcısının

---

³²⁵ Özbek, a.g.e., s. 632.

³²⁶ 1952 yılında ABD Yüksek Mahkemesi *Ohne Lee v US* kararında, üzerinde dinleme cihazı olan ajanın şüphelinin işyerinde dinleme yaparak elde ettiği ikrarı delil olarak kabul etmemiştir. Mahkeme burada dinlemenin şahsın özel mülkünde yapılmasını, delil yasağının gerekçesi olarak göstermiştir. Nitekim ajan bu ikrarı özel mülkiyet dışında kabul etseydi, delil değerlendirmeye alınacaktı. Yenisey, a.g.m., s. 15.

kararıyla kamu görevlileri gizli soruşturmacı olarak görevlendirilebilirler (CMK, m. 139/1 f.).

CMK'nin 139. maddesinde gizli soruşturmacının kim olacağı ve hangi niteliklere sahip olacağı ayrıntısı ile düzenlenmemiş, sadece kamu görevlisi denilmekle yetinilmiştir. Öztürk/Erdem'in tanımlamasıyla gizli soruşturmacı, "kendisine sürekli olarak verilen ve değiştirilmiş bir kimlik altında soruşturma faaliyeti yürüten bir kamu görevlisidir".³²⁷ CMK, gizli soruşturmacı için "polis memuru" olma zorunluluğu getirmemiş, kamu görevlisi olmayı yeterli saymıştır.³²⁸ Burada, genellikle suçlu çevreye ait kişilerden olan ve soruşturulmakta olan bir olayda ikili ilişkileri nedeniyle kolluğa suçun aydınlatılması konusunda yardımcı olan "güvenilir kişi" ile bazı suçlarda "alıcı kılığı"nda davranarak suçu aydınlatmaya çalışan polislerden farklıdır.³²⁹ Bu anlatılanlar polis taktileri olmakla birlikte; gizli soruşturmacı CMK'nin 139. maddesinde kendisine özel bir görev ile değiştirilmiş kimlik verilen herhangi bir kamu görevlisidir.

Soruşturmacının kimliği değiştirilebilir ve bu kimlikle hukukî işlemler yapılabilir. Kimliğin oluşturulması ve devam ettirilmesi için zorunlu olması durumunda gerekli belgeler hazırlanabilir, değiştirilebilir ve kullanılabilir (CMK, m. 139/2 f.). Gizli soruşturmacı görevlendirilmesine ilişkin karar ve diğer belgeler, soruşturmayı yapan Cumhuriyet Başsavcılığında muhafaza edilir. Gizli soruşturmacının kimliği, görevinin sona ermesinden sonra da gizli tutulur (CMK, m. 139/3 f.). Gizli soruşturmacının kimliğinin gizli tutulması ve bu gizliliğin soruşturma bitiminden sonra da devam etmesi kuşkusuz kamu görevlisinin hayatının güvenlik içinde sürdürmesini sağlamak ve yaşamını tehlikeye atmamaktır. Bu sebeple, CMK'nin 58. maddesinde yer alan tanıkların korunmasıyla ilgili kurallar, gizli soruşturmacı için de geçerlidir.³³⁰

³²⁷ Öztürk ve Erdem, a.g.e., s. 613.

³²⁸ Buna karşın maddenin muâdili olan Alman CMUK'nun 110. maddesinde gizli soruşturmacının kolluğa dâhil bir polis memuru olması zorunluluğu getirilmiş; gizli soruşturmacı, "uydurma kimlik altında ceza kovuşturması tedbirleri için tutanak noktası temin etmek üzere suç ortamı ile bağlantı kuran ve kimliği ceza muhakemesinde de gizli tutulması gereken özel olarak seçilmiş ve eğitilmiş bir polis memurudur" şeklinde tanımlanmıştır. Ayrıntı için bkz. Erdem, a.g.e., s. 77-78.

³²⁹ Gizli soruşturmacı "kışkırtıcı ajan" da değildir. Kışkırtıcı ajan hakkında bir değerlendirme için bkz. Erem Faruk, (1975), "Kışkırtıcı Ajan", *AÜHFĐ*, C. 32, S. 1-4. Ayrıca gizli soruşturmacı ile "açık soruşturma yapmayan polis memuru", "güvenilir kişi", "bilgi veren", "yeraltı ajanı" ve "kamu tanığı" arasındaki farklar için bkz. Erdem, a.g.e., s. 79 ve dev.

³³⁰ Öztürk ve Erdem, a.g.e., s. 614-615.

Gizli soruşturmacının görevi, faaliyetlerini izlemekle görevlendirildiği örgüte ilişkin her türlü araştırmada bulunmak ve bu örgütün faaliyetleri çerçevesinde işlenen suçlarla ilgili delilleri toplamaktır. Kanunda bu bir yükümlülük olarak düzenlenmiştir (CMK, m. 139/4 f.). Soruşturmacı görevli olduğu sürece suç işleyemez ve görevlendirildiği örgütün işlemekte olduğu suçlardan sorumlu tutulamaz (CMK, m. 139/5 f.). CMK'de gizli soruşturmacıya bazı hukukî ayrıcalıklar tanınmış olmakla birlikte, burada kanun koyucu hukuk devletinden yana bir anlayış benimseyerek, gizli soruşturmacıya suç işleme ayrıcalığı tanımamıştır. Ancak bir suç örgütüne sızmış olan bir kamu görevlisinin suç işlememesini beklemek gerçekçi olmayacaktır. Gizli soruşturmacının suç işlemek zorunda kalması durumunda yapması gereken, soruşturmayı bırakarak örgütten çekilmektir.³³¹ Diğer yandan gizli soruşturmacı kişilerin iradesi suç işleme yönünde etkileyemez (*Spano v NY - 1959*). Suç örgütü üyelerinin mahkûmiyetine neden olan eylemler bizzat bu kişiler tarafından işlenmiş olmalıdır ve burada gizli soruşturmacının bir etkisi bulunmamalıdır (*Robinson v California – 1962*).³³²

Gizli soruşturmacının görevlendirilebileceği suçlar oldukça sınırlı olarak sayılmıştır (CMK, m. 139/7 f.). Bunlar örgütlü olarak işlenebilen, uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti (TCK, m. 188), suç işlemek amacıyla örgüt kurma (TCK, m. 220), silahlı örgüt ve bu örgütlere silah sağlama (TCK, m. 314–315), 6136 sayılı ASBDAHK'nda tanımlanan silah kaçakçılığı (m. 12) suçları ile KTVKK'nin 68. ve 74. maddelerinde tanımlanan suçlardır. Elde edilen deliller yönünden de bir sınır söz konusudur. Buna göre, soruşturmacı görevlendirilmesi suretiyle elde edilen kişisel bilgiler, görevlendirildiği ceza soruşturması ve kovuşturması dışında kullanılamaz (CMK, m. 139/6 f.).

2.2.7. Tesadüfen Elde Edilen Deliller

Arama ve el koyma tedbirlerinin uygulanması sırasında, yapılmakta olan soruşturma veya kovuşturmayla ilgisi olmayan, ancak başka bir suçun işlendiğine ilişkin şüphe uyandırabilecek delillerin tesadüfen elde edilmesiyle ilgili hususlar CMK'nin 138. maddesinin (1) fıkrasında düzenlenmiştir. Buna göre, tesadüfen elde edilen bu delil

---

³³¹ A.g.e., s. 615.

³³² Yenisey, a.g.m., s. 17.

muhafaza altına alınır ve durum Cumhuriyet Savcılığına derhâl bildirilir.

CMK'nin 138. maddesinin 2. fıkrasına göre, "Telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin denetlenmesi sırasında, yapılmakta olan soruşturma veya kovuşturmayla ilgisi olmayan ve ancak, 135 inci maddenin altıncı fıkrasında sayılan suçlardan birinin işlendiği şüphesini uyandırabilecek bir delil elde edilirse; bu delil muhafaza altına alınır ve durum Cumhuriyet Savcılığına derhâl bildirilir." İDY'nin 14. maddesinde, benzer bir düzenlemeye yer verilmiştir.³³³

Tesadüfen elde edilen delillerle ilgili düzenleme, tesadüfen delil elde etmeye imkân tanıyan koruma tedbirleri ile ilgili olarak düzenlenmiştir. Nitekim arama ve elkoyma ile iletişimin dinlenmesi tedbiri dışında, tesadüfen delil elde etme olanağı yoktur. Örneğin ifadesine başvuru olan bir kişinin başka bir suçla ilgili bilgi vermesi, duruma göre şikâyet ya da her halükarda ihbar oluşturmaktadır. İfadenin kurallara uygun olarak alındığı varsayılırsa, bu delil tesadüfen elde edilmiş sayılmaz. Aynı şekilde, beden muayenesi veya vücuttan örnek alınmasında elde edilecek olan deliller tesadüfî olamaz.

Diğer yandan gizli soruşturmacı, faaliyetlerini izlemekle görevlendirildiği örgüte ilişkin her türlü araştırmada bulunmak ve bu örgütün faaliyetleri çerçevesinde işlenen suçlarla ilgili delilleri toplamakla yükümlüdür. Bu durumda, örgütsel niteliği olmak kaydıyla işlenen her türlü suçla ilgili elde edilen delil, zaten gizli soruşturmacının toplamakla görevli olduğu delildir. Bununla birlikte, gizli soruşturmacının elde ettiği ancak örgütle ilgisi olmayan ve tamamen kişisel bir suçla ilgili bilgi ya da delil ne olacaktır? Bu sorunun cevabı net değildir. Aynı şekilde teknik araçla izleme tedbirinde de tesadüfen elde edilen delillere yer verilmemiş; aksine bu yöntemle elde edilen delillerin yalnızca mevcut soruşturma veya kovuşturma için kullanılacağı hükme bağlanmıştır.

CMK'de gizli soruşturmacı görevlendirilmesi ve teknik araçlarla izleme tedbirleri sırasında tesadüfen elde edilen delillerin akıbetine yer verilmemekle birlikte; İDY'nin 22. maddesinde teknik araçlarla izleme, 30. maddesinin (2)

---

³³³ Ünver ve Hakeri'ye göre, iletişimin denetlenmesini yapan kolluk görevlisinin, 135. maddede sayılan katalog suçlardan olmasa dahi, suçü bildirme yükümlülüğü devam etmektedir. Dolayısıyla TCK'nin 279. maddesi karşısında kamu görevlisinin göreviyle bağlantılı olarak, başka bir suçla ilgili olarak elde ettiği bilgileri bildirmemesi gerekir ve CMK'nin 138. maddesi bu bildirim yapılması zorunluluğun ortadan kaldırmamaktadır. Ayrıntı için bkz. a.g.e., s. 172–173.

fikrasında da gizli soruşturmacı görevlendirilmesi sırasında tesadüfen elde edilen delillere yer verilmiştir. Buna göre, iletişimin dinlenmesi tedbirinde olduğu gibi, mevcut soruşturma ile ilgisi olmayıp, ancak bu tedbirin uygulanmasını gerektirecek başka bir suça ilişkin delillere rastlandığında, bunlar muhafaza altına alınarak derhal Cumhuriyet savcısına bildirilir. İDY'nin kanundaki bu eksikliği doldurması, uygulamacıları tereddütten kurtarmak bakımından önemli olmuştur. Ancak yönetmeliğin içeriğine katıldığımız söylenemez. Nitekim kanun koyucunun, gizli soruşturma tedbirlerinin uygulanmasını sınırlamada bir amacı bulunmaktadır. Bu tedbirler ancak çok kuvvetli şüpheler elde edilmesi, genel koruma tedbirleriyle delil etme imkânı olmayan hallerde, hâkim kararı veya onayı ile ve çok sınırlı olarak uygulanabilir. Öyleyse kanun koyucunun bu denli dar bir uygulama alanı bıraktığı ve tesadüfen elde edilen delillere karşı düzenleme getirmemesinde özel bir amaç aramak gerekmektedir. Gizli soruşturmacı ya da teknik izleme yapan kolluk, soruşturma konusu suç hakkında delil toplamak amacıyla hâkim tarafından verilen bir karar sebebiyle, başka kişilerin özel hayatı içine girmektedir. Dolayısıyla gizli soruşturmacının ya da kolluğun delil toplama görevi sadece soruşturma konusuyla sınırlı kalmalıdır. Bu görüşe, “öyleyse arama neticesi tesadüfen elde edilen delillere de elkonulmamalı” şeklinde itiraz edilebilir. Arama muhatabı, uygulanan tedbirin ve tesadüfen elde edilen delillerin farkındadır ve kişinin diğer suça ilişkin savunma yapma imkânı o an başlamaktadır. Oysa gizli soruşturma tedbirlerinin uygulandığı durumlarda, kişi aleyhinde delil elde edildiğinin farkında değildir ve etkin bir savunma yapma imkânı yoktur. Bu sebeple, gizli soruşturma tedbirleri sırasında elde edilen deliller doğrudan delil olarak değerlendirilememelidir. Bu durumda, kamu yararı hesaba katılacak olursa, o deliller ancak kuvvetli şüphe sebebi sayılabilir.

2.3. KOUŞTURMA AŞAMASINDA DELİLLERİN TOPLANMASI

5271 sayılı CMK delillerin toplanmasıyla ilgili yeni bir sistem getirmiştir. Bu sistemde deliller sadece soruşturma aşamasında toplanabilmektedir ve kural olarak mahkeme aşamasında deliller toplanmayacaktır.³³⁴ Zira yeni sistemde deliller toplanmadan ve dosya tamamlanmadan mahkemenin hazırlanan iddianameyi iade etmesi gerekmektedir (CMK, m. 174/1-b b.).

³³⁴ Öztürk ve Erdem, a.g.e., s. 380.

5271 sayılı CMK'ye kovuşturma makamlarının doğrudan delil toplamasını düzenleyen hükümlere yer verilmemiştir. Eski CMUK'un 214. maddesinde “mahkeme reisi dahi re'sen tanık ve bilirkişi celbine ve başkaca sübut sebeplerinin toplanmasına karar verebilir”, 237. maddesinde “mahkeme vukubulan talep üzerine veya kendiliğinden tanık ve bilirkişi celbini ve başkaca sübut sebeplerinin ihzar ve iradını emredebilir” hükümleri yeni kanunda yer bulmamıştır.³³⁵

Aynı şekilde “Zabıta makam ve memurları suçları aramakla ve işin tenviri için lazım gelen acele tedbirleri almakla mükelleftir. Bu makam ve memurlar tanzim ettikleri evrakı hemen savcılığa gönderirler. Ancak hâkim tarafından derhal icrası muktazi tahkik muamelelerine lüzum varsa, bu evrakın doğrudan doğruya sulh hâkimine gönderilmesi caizdir” hükmünün düzenlendiği eski CMUK'un 156. maddesine yeni CMK'de yer verilmemiştir. Kovuşturma aşamasında delillerin toplatılmasının gereğinin hâsıl olması durumunda, mahkeme yeni delilleri Cumhuriyet savcılığı marifetiyle elde edecektir.³³⁶

Delillerin soruşturma aşamasında toplanması kural olmakla birlikte, yeni sistem kovuşturma aşamasında delil toplamasına engel bir hüküm getirilmemiştir. Medeni hukuktan farklı olarak, ceza muhakemesinde âdil muhakeme ilkesi gereği, delilin geç olarak kovuşturma aşamasında sunulmuş olması reddedilmesini gerektirmez (CMK, m. 207). Aynı şekilde âdil muhakemenin bir unsuru olarak savunma hakkının etkin bir şekilde kullanılabilmesi için sanığın kovuşturma aşamasında delillerin toplanmasını isteyebileceği hüküm altına alınmıştır (CMK, m. 177). Buna karşın medeni hukukta delillerin belli bir sürede ibrazı gerekir ve süresi geçince delillerin gösterilmesi söz konusu olamaz.³³⁷

Soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa; Cumhuriyet savcısı tarafından bir iddianame düzenlenir (CMK, m. 170/2 f.). İddianamede, yüklenen suçu oluşturan olaylar, mevcut delillerle ilişkilendirilerek açıklanır (CMK, m. 170/4 f.). İddianamenin sonuç kısmında, şüphelinin sadece aleyhine olan hususlar değil, lehine olan hususlar da ileri sürülür (CMK, m. 170/5 f.).

---

³³⁵ A.g.e., s. 380.

³³⁶ A.g.e., s. 380.

³³⁷ Tutumlu, a.g.e., s. 41.

Cumhuriyet savcılığı tarafından hazırlanan iddianame ve soruşturma evrakı, mahkeme tarafından, verildiği tarihten itibaren onbeş gün içinde incelenir. İddianame usulüne aykırı olarak hazırlanmış (CMK, m. 170) ya da suçun sübutuna etki edeceği mutlak sayılan mevcut bir delil toplanmadan düzenlenen iddianamenin Cumhuriyet Başsavcılığına iadesine karar verilir (CMK, m. 174/1. f.).

Diğer yandan iddianamenin kabulüyle, kamu davası açılmış olur ve kovuşturma evresi başlar (CMK, m. 175/1. f.). Böylelikle kovuşturma aşamasına başlanmadan önce elde edilmesi mümkün olan bütün delillerin toplanması sağlanmaktadır. Kovuşturma aşamasında delillerin toplanması ise, mahkeme tarafından yapılmaktadır. Muhakemenin tarafları olan Cumhuriyet savcısı, müdahil, sanık, sanığın müdafii ve uyuşmazlığı çözmekle görevli mahkeme, her türlü kaynaktan faydalanarak maddî gerçeği araştırma yoluna gidebilir.³³⁸

Delillerin toplanmasının soruşturma aşamasında tamamlanması ideal olmalıdır. Ancak bunun tam anlamıyla gerçekleşemeyeceği de bir gerçektir. Ayrıca âdil bir muhakemenin olabilmesi için, delillerin mahkeme önünde ileri sürülmesi ve tartışılması gerekir. Bu sebeple, iddianamenin kabulü delillerin toplanmasının sonu değildir. Nitekim sonradan ortaya çıkan delillerin toplanmaması ve mahkemede ileri sürülememesi söz konusu değildir. Keşif, sorgu, tanık ve bilirkişi dinlemesi, doğrudan soru yöneltme, kovuşturma aşamasında başvuru delil toplama işlemleridir.

2.3.1. Keşif

Keşif, kelime anlamı itibariyle, saklı olan bir şeyi bulma, ortaya çıkarma demektir. Hukukî anlamda keşif ise, tanık ile sanık ifadelerinden ve olaya ait diğer delillerden faydalanarak, suçun işlenip işlenmediğini ya da ne şekilde işlendiğini ortaya çıkarmaya çalışmaktır.³³⁹ Başka bir ifadeyle, muhakemenin amacına erişmek için olay ve durumun oluş nedenlerini anlayabilmek üzere yerinde inceleme yapmaya keşif denir.³⁴⁰

---

³³⁸ Şafak ve Bıçak, a.g.e., s. 278.

³³⁹ A.g.e., s. 269.

³⁴⁰ CMK, m. 83 gerekçesi.

Keşif, hâkimin olay yerinde beş duyusuyla yapmış olduğu teftiştir.³⁴¹ Delillerin içeriğinin öğrenilmesi ve toplanmış olan delillerin değerlendirilmesi ve anlamlandırılması bakımından önemlidir. Aynı zamanda suçun işlendiği yerde var olan durum ile olayın özelliğine göre varlığı umulup da bulunamayan delillerin ve izlerin yokluğunu saptama bakımından da önem taşır.³⁴²

Keşfin, olay yerinde, olay saati ve meteorolojik koşullara uygun biçimde yapılması, kendisinden amaçlanan fayda açısından daha uygundur.³⁴³ Nitekim Yargıtay, gün ve saat hesaba katılmaksızın rastgele yapılan keşfi, bozma sebebi saymıştır. “Suçun işlendiği tarihte güneşin hangi saatte doğduğu soruşturularak, tesbit edildikten sonra, olay gün ve saatine uygun şartlarda keşfe başlanması ve olayı gördüklerini beyan eden tanıkların buldukları noktalardan sanıkların ateş ettiği ya da kaçarken gördükleri noktalarda bulunan bir şahsın görülmesi ve teşhisinin kabil olup olmadığının manken şahıslar kullanılarak tesbitinin temsili bir şekilde yapılması ve aradaki mesafelerin ölçülerek düzenlenecek tutanak veya raporda gösterilmesi gerekirken, usulüne uygun şekilde yapılmayan keşfe dayanarak karar verilmesi yasaya aykırıdır.”³⁴⁴ Aynı daire başka bir davada benzer bir karar vermiştir: “Olay saatine müsadif ay yaşının Adli Tıp Kurumundan ve hava durumunun Meteoroloji teşkilatından sorulmak ve uygun gece ve saatte mahallinde tatbiki keşif yapılmak suretiyle savunmanın samimiyet durumu irdelenmelidir. Ayrıca kollukça tutulan olay yeri tutanağına göre varlığı belirlenen elektrik direğinde olay esnasında yanan bir lamba olup olmadığına açıklık getirilerek, atışın, görüp hedef seçme koşullarında yapılıp yapılmadığına nitelik kazandırılması gerekir.”³⁴⁵

Keşif, ilke olarak hâkim tarafından yapılır. Vicdânî delil sisteminde hâkimin, ispat araçları ile doğrudan teması bakımından önemlidir ve bu “âdil yargılama” ilkesi ile doğrudan ilişkilidir. Bununla birlikte diğer muhakeme işlemlerinde olduğu gibi keşif, naip hâkim ya da istinabe olunan mahkeme; gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısı tarafından yapılabilir. Keşif yapılması gereken bir

---

³⁴¹ Kunter ve Yenisey, (2002) , s. 561; Özbek, a.g.e., s. 275.

³⁴² CMK, m. 83 gerekçesi.

³⁴³ CMK, m. 83 gerekçesi.

³⁴⁴ Yargıtay 1. CD, E. 1992/1780, K. 1992/1918, T. 22.9.1992, (YKD, C. 18, S. 11, Kasım 1992, s. 1773).

³⁴⁵ Yargıtay 1. CD, E. 2003/1870, K. 2003/2053, T. 24.9.2003 (<http://emsal.yargitay.gov.tr>, Erişim Tarihi: 15 Ocak 2009).

durumda, keşfin yapılmaması, Yargıtay tarafından bozma nedeni olarak kabul edilmektedir.³⁴⁶

Keşif yapılması sırasında, şüpheli, sanık, mağdur ve bunların müdafii ve vekilleri hazır bulunabilirler (CMK, m. 84/1 f.). İddia ve savunma dengesinin korunması açısından, sanığın muhakemedeki faaliyetlere katılması gerekir. Sanığın duruşmada tanık beyanlarını tartışması ve ona gerekli soruları yöneltmek ne kadar önemli ise, sanığın keşfe katılması da o kadar önemlidir. Kendisine suç isnat edilen sanığın keşif mahallinde bulunarak, inceleme işlemlerine katılması ve duruşmada da incelenecek bu belgeye karşı itirazlarını yapabilmesiyle, savunma hakkı kısıtlanmamış olacaktır.³⁴⁷

Keşifte amaç, gerçeği ortaya çıkarmaktır. Bu sebeple, mağdur veya sanıkların keşfe katılması tanıklardan birinin gerçeğe uygun tanıklık yapmasına engel olacaksa, o kişinin keşifte bulunmamasına karar verilebilir (CMK, m. 84/3 f.). Ayrıca keşif sonunda yapılan keşifle ilgili tutanak tutulur. Tutanağa var olan durum ile olayın niteliğine göre, varlığı umulup da elde edilemeyen delillerin yokluğu da yazılır (CMK, m. 83/2 f.).

2.3.2. Bilirkişi

Bilirkişi, bir uyuşmazlığın temeli olan olgu ve olayların aydınlatılmasında, teknik değerlendirmelerde bulunarak, hâkime yardımcı olan kişidir.³⁴⁸ 2005 tarihli Ceza Muhakemesi Kanununa Göre İl Adli Yargı Adalet Komisyonlarınca Bilirkişi Listelerinin Düzenlenmesi Hakkında Yönetmelikte³⁴⁹ (BY) bilirkişi, çözüm; uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hâllerde oy ve görüşünü sözlü ya da yazılı olarak vermesi için başvuru alan gerçek veya tüzel kişi olarak tanımlanır (BY, m. 3). Yönetmeliğin düzenlemesiyle bilirkişi sadece gerçek kişi olmayıp, tüzel kişiler de bilirkişi olabilir.

Kovuşturma sırasında, çözümü uzmanlık, özel veya teknik bilgiyi gerektiren durumlarda, bu konuyla ilgili bilirkişi dinlenebilir. Mahkeme bilirkişiyi resen,

---

³⁴⁶ Turhan, (2006), s. 179.

³⁴⁷ CMK, m. 84 gerekçesi.

³⁴⁸ Köroğlu, a.g.m., s. 31.

³⁴⁹ *Resmî Gazete*, Tarih: 1 Haziran 2005, Sayı: 25832.

Cumhuriyet savcısı, katılan, vekil, sanığın, müdâfiinin veya kanuni temsilcinin talebi üzerine atayabilir (CMK, m. 63/1 f.). Çözümü özel bilgi veya tekniği gerektiren her konuda bilirkişi atanabilir. Ancak hâkimlik mesleğinin gerektirdiği genel ve hukukî bilgi ile çözülmesi olanaklı konularda bilirkişi dinlenemez (CMK, m. 63/1 f.). Yargıtay verdiği bir kararda “...hâkimlik mesleğinin gerektirdiği genel ve hukukî bilgiyle çözümlenmesi mümkün konularda bilirkişi dinlenemeyeceği nazara alınmadan yersiz bilirkişi raporu esas alınarak beraat kararı verilmesi yasaya aykırıdır” diyerek, çözümü hâkimin bilgisinin yeteceği konularda, bilirkişi atanamayacağı, aksinin bozmayı gerektireceği sonucuna varmıştır.³⁵⁰ Bu husus sadece ceza muhakemesinde değil, aynı zamanda hukuk muhakemesi usulünde de geçerli bir kuraldır. HUMK’nun 275. maddesine göre, hâkimlik mesleğinin gerektirdiği genel ve hukukî bilgi ile çözümlenmesi mümkün olan konularda bilirkişi dinlenemez. Yargıtay’ın bu yönde kararları mevcuttur.³⁵¹

Buna karşın hâkimin bilirkişi görüşüne başvurmak durumunda olduğu halde, kendi meslekî bilgisiyle çözemeyeceği konularda bilirkişiye başvurmaması, bozma sebebidir. Yargıtay bir davada, “Çözümü özel veya teknik bir bilgiyi gerektiren marka ihlali davalarında bilirkişiye başvurularak, 556 sayılı KHK.nın 9 ve 61. maddeleri anlamında bir tecavüzün gerçekleşip gerçekleşmediğinin incelenmesi zorunludur”³⁵² kararına vararak, yeterli incelemeyi yaptırmayan yerel mahkeme kararını bozmuştur.

İncelemesi sona erdiğinde bilirkişi, yaptığı işlemleri ve vardığı sonuçları açıklayan bir raporu, kendisinden istenen incelemeleri yaptığını ayrıca belirterek, imzalayıp ilgili mercie verir veya gönderir. Mühür altındaki şeyler de ilgili mercie verilir veya gönderilir ve bu husus bir tutanağa bağlanır (CMK, m. 67/1 f.). Birden fazla sayıda bilirkişi atanmış ise, bilirkişilerin arasında farklı görüşler veya ortak sonuçlar bulunması durumunda, bu durum gerekçesiyle birlikte raporda belirtilir (CMK, m. 67/2 f.).

---

³⁵⁰ Yargıtay 5. CD, E. 1992/558, K. 1992/839, T. 18.3.1992, (YKD, C. 19, S. 10, Ekim 1993, s. 1588).

³⁵¹ Yargıtay 15. HD, E. 1992/2181, K. 1992/2392, T. 12.5.1992, (YKD, C. 18, S. 11, Kasım 1992, s. 1739).

³⁵² YCGK, E. 2005/7-143, K. 2005/169, T. 27.12.2005, (<http://emsal.yargitay.gov.tr>, Erişim Tarihi: 15 Ocak 2009).

2.3.3. Sorgu

Sorgu, kovuşturma konusunu oluşturan bir fiil ve bununla ilgili muhakeme açısından önemli olacak durumlar hakkında, kamu görevlisinin (hâkim) dinlenen kişiden bilgi vermesini sağlama işidir.³⁵³ Sanığın sorgusundan amaç, hem suça ilişkin delilleri toplamak, hem de sanığa savunma imkânı vermektir.³⁵⁴ CMK’de ifade alma ile sorgu aynı maddelerde (m. 147–148) düzenlenmiştir. Bu sebeple ifadeye ilişkin hükümler sorgu için de geçerlidir. Başka bir deyişle sorgu, ifade alma işleminin hâkim tarafından yapılanıdır.

YCGK’nun verdiği bir kararda, “Sanığın sorgusu her ne kadar bir savunma aracı ise de, sorgunun kamusal yanı da bulunmaktadır. Zira bazı durumlarda bir kamu davasında, kararın tek dayanağı, sanığın sorgusundaki ikrarı olabilir”³⁵⁵ denilerek, sorgunun önemi vurgulanmıştır.

Sanığın sorgusu, delillerin dinlenmesi, son iddia ve savunmalar sözlü olarak yapılır. Sorgu yüze karşılık, vasitasızlık (doğrudanlık), açıklık ve sözlülük ilkelerinin güvencesindedir. Nitekim hüküm verilirken duruşmada konuşulmamış hususların dikkate alınması söz konusu değildir.³⁵⁶ Ayrıca sorguda önceden tasarlanmış, belli bir sonuca ulaşmak için sorulan sorulara yer yoktur.³⁵⁷

Sanık sorgulanırken, sosyal ve kültürel özellikleri gözönünde bulundurulmalıdır. Onun kavrayamayacağı kelimelerle soru sormak, sanığı şaşırtmaya çalışmak, dürüstlük ilkesine aykırıdır.³⁵⁸ Diğer taraftan, sanığın sosyal ve kültürel durumu, öğrenimi, koşulları dikkate alınarak; sanığın haklarını bildiği varsayılarak, haklarının hatırlatılmaması, eşitlik ilkesine ve hukuk uygulamasında istikrara aykırıdır.³⁵⁹ Bu sebeple, soruşturma aşamasında sanığın haklarının hatırlatıldığı öne sürülerek, duruşmada sorgu sırasında haklarının hatırlatılmaması, bozma sebebidir.

³⁵³ Öztürk ve Erdem, a.g.e., s. 408.

³⁵⁴ Selçuk, a.g.m., s. 52.

³⁵⁵ YCGK, E. 1995/7–165, K. 1995/302, T. 24.10.1995, (YKD, C. 22, S. 1, Ocak 1996, s. 105).

³⁵⁶ Öztürk ve Erdem, a.g.e., s. 190–191.

³⁵⁷ Inbau Fred E. v.d., (t.y.), *Suçlu Sorgulamaları ve İtirafılar*, (Çev. Ahmet Kule), Ankara: Başkent Matbaası, s. 182–183.

³⁵⁸ Selçuk, a.g.m., s. 53; Inbau v.d., a.g.e., s. 183–184.

³⁵⁹ YCGK, E. 1995/7–165, K. 1995/302, T. 24.10.1995, (YKD, C. 22, S. 1, Ocak 1996, s. 106–107).

Sorguda amaç ikrara ulaşmak değildir. İkrar, şüpheli veya sanığın, isnat edilen eylemi tamamen veya kısmen yaptığını ifade etmesidir. İkrar sadece bir emare olmayıp, ilişkin olduğu husus doğrudan ispata elverişli bir delildir.³⁶⁰ İkrarın delil olarak hükme esas alınması için başka bir delille desteklenmiş olma zorunluluğu yoktur.³⁶¹ Nitekim YCGK'nin verdiği bir kararda, ikrarın tek başına hüküm vermeye yeterli olduğu sonucuna varılmaktadır: “Sanığın delil değeri bulunan, hakkındaki ihbarla uyumlu, hayatın olağan akışına uygun düşen, özgür ve samimi ikrarı ile, uyuşturucu elde etmek amacıyla hint keneviri ekme suçu sübuta ermiştir.”³⁶²

Duruşmada sanığın sorgusu esnasında, yaptığı açıklamaların Cumhuriyet savcısı veya müdâfiinin hazır bulunduğu kolluk ifadesinde yer alanlarla çelişmesi durumunda; bu ifadeler duruşmada okunabilir ve çelişkilerin giderilmesi sağlanır (CMK, m. 213). Suç ortağının, tanığın veya bilirkişinin dinlenmesinden ve herhangi bir belgenin okunmasından sonra bunlara karşı bir diyecekleri olup olmadığı katılana veya vekiline, Cumhuriyet savcısına, sanığa ve müdâfiine sorulur (CMK, m. 215). Hüküm verilmeden önce son söz hazır bulunan sanığa verilir (CMK, m. 216/3 f.).

Sanığın Türkçe bilmemesi durumunda, ücretsiz tercümandan yararlanması sağlanır. Bu AİHS'nin âdil yargılanma ilkesini düzenleyen 6. maddesinin (3) fıkrasının, tercüman bulundurulacak halleri düzenleyen CMK'nin 202. maddesinin gereğidir. Ayrıca engelli olanlara duruşmadaki iddia ve savunmaya ilişkin esaslı noktalar anlayabilecekleri bir şekilde anlatılır (CMK, m. 202/2 f.).

2.3.4. Tanıkların Dinlenmesi

Ceza muhakemesinde tanık, “uyuşmazlık konusunun taraflarından biri olmayan, ancak uyuşmazlık konusu maddî olay hakkında duyu organlarından en az biriyle bilgi edindiği varsayılan ve bu konuda adlî makamlara yardımcı olan üçüncü kişiye” denir.³⁶³ Tanık bir delil yahut delil aracı değil, delilin kaynağıdır. Ceza muhakemesinde inceleme konusu yapılan tanığın kendisi değil, beyanıdır.³⁶⁴ Tanık beyanının kaynağının insan olması sebebiyle, tanık beyanının güvenilirliği

³⁶⁰ Konunun ayrıntısı için bkz. Ünver ve Hakeri, a.g.e., s. 428.

³⁶¹ A.g.e., s. 428.

³⁶² YCGK, E. 2005/7–144, K. 2005/150, T. 29.11.2005, (<http://emsal.yargitay.gov.tr>, Erişim Tarihi: 15 Ocak 2009).

³⁶³ Fezyoğlu, (1996), s. 28.

³⁶⁴ A.g.e., s. 26.

tartışılmalıdır. Hatta kriminalistik biliminin gelişimiyle birlikte, hukuk düzeninin tanıklık gibi, güvenilirliği tartışılan bir ispat aracından vazgeçeceği ile sürülmüştür. Ancak bugün dünyada “tanıklık” kurumundan vazgeçen bir hukuk düzeni bulunmamaktadır.³⁶⁵

Kişilerin tanıklık etmeleri toplumun menfaatine olduğundan, hukuk düzeni tanıklığı bir görev olarak kabul etmiştir.³⁶⁶ Tanıklığın sınırı ise, Anayasanın 38. maddesinin (5) fıkrasında yer alan, hiç kimsenin kendisini veya kanunda gösterilen yakınlarından birini suçlayıcı beyanda bulunmaya veya bu yolla delil göstermeye zorlanamayacağı ilkesidir.³⁶⁷ Bu sebeple CMK’nin 45. maddesinde tanıklıktan çekilme düzenlenmiştir. Buna göre, şüpheli veya sanığın nişanlısı, evlilik bağı kalmasa dahi eşi, kan hısımlığından veya kayın hısımlığından üstsoy veya altsoy, üçüncü derece dâhil kan veya ikinci derece dâhil kayın hısımları ile aralarında evlâtlık bağı bulunanlar tanıklıktan çekinebilir (CMK, m. 45/1 f.).

Duruşmanın sözlülüğü ilkesinin gereği olarak, tanıkların duruşmada dinlenmesi gerekir. Bilirkişinin aksine, tanığın soruşturma aşamasında verdiği ifadenin duruşmada okunması yeterli değildir.³⁶⁸ Olayın delili sadece bir tanığın beyanından ibaret ise, bu tanık duruşmada mutlaka dinlenir. Daha önce yapılan dinleme sırasında düzenlenmiş tutanağın veya yazılı bir açıklamanın okunması dinleme yerine geçemez (CMK, m. 210/1 f.). Burada amaç, hâkimin bizzat dinlediği tanığın samimiyetini ölçme imkânını vasıtasızlık ilkesiyle değerlendirebilmesidir.³⁶⁹ Tanıklıktan çekilme hakkı bulunan bir kimse duruşmada tanıklıktan çekildiğinde, önceki ifadesine ilişkin tutanak okunamaz (CMK, m. 210/2 f.).

Tanıklığın zorunlu bir görev olması, bunun angarya olarak algılanmasına neden olmaktadır. CMK’de, tanıklığı angarya gibi algılanmasını bir nebze de önleyebilmek amacıyla tanıklara giderlerinin ödenmesi ve tazminat verilmesi kabul edilmiştir.³⁷⁰ Mahkemeler tarafından tanıklara karşı kayıtsız kalınması, tanıkların vazifeli oldukları işten biran evvel kurtulmak istemelerine yol açabilir. Böylelikle

---

³⁶⁵ A.g.e., s. 3.

³⁶⁶ A.g.e., s. 29.

³⁶⁷ A.g.e., s. 30.

³⁶⁸ Kunter Nurullah ve Yenisey Feridun, (2003), *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, C.II (Ceza Muhakemesinin Yürüyüşü), İstanbul: Beta, 12. bası, s. 969.

³⁶⁹ Selçuk, a.g.m., s. 66.

³⁷⁰ Bkz. CMK, m. 61 ve madde gerekçesi.

tanıklar, kendilerinden önce verilen beyanları onaylama yoluna gidebilir.³⁷¹ Bu sebeple, tanığın özgür iradesini engelleyecek unsurların ortadan kaldırılması gerekir. Kanun koyucu tanıkların özgür iradesini sanıklardan duyulan korkunun etkilememesi için, böyle bir tehlike durumunda sanığın duruşma salonundan çıkarılabilmesini kabul etmiştir.³⁷²

Tanık, bir hususu hatırlayamadığını söylerse önceki ifadesini içeren tutanağın ilgili kısmı okunarak hatırlamasına yardım edilir (CMK, m. 212/2 f.). Tanığın duruşmadaki ifadesiyle önceki ifadesi arasında çelişki bulunduğu, önce alınan ifadesi okunarak çelişkinin giderilmesine çalışılır (CMK, m. 212/2 f.). Ayrıca sadece tanığın ifadesinin okunmasıyla yetinilebilecek durumlar söz konusudur. Tanığın ölümü, akıl hastalığına tutulması veya bulunduğu yerin tespit edilememesi durumlarında; hastalık, malullük ya da giderilmesi mümkün olmayan bir nedenle tanığın duruşmada hazır bulunma olanağı yoksa ya da ifadesinin önemi nedeniyle tanığın duruşmada hazır bulunması gerekli sayılmıyorsa, tanığın önceki ifadeleri ile kendi yazdığı belgelerin okunmasıyla yetinilebilir (CMK, m. 211/1 f.).

2.3.5. Doğrudan Soru Yönelme

Ceza reformunun muhakeme hukukuna getirdiği en önemli yeniliklerden biri doğrudan soru yönelme hakkıdır.³⁷³ Delillerin toplanması bakımından âdil yargılanma ilkesinin önemi, özellikle şüphelilerin tanıkları sorguya çekmek ve çektirmek hakkına sahip olmasıdır. AİHS'nin âdil muhakeme hakkını düzenleyen 6. maddesinde, sanığın iddia tanıklarını sorguya çekmek veya çektirmek; savunma tanıklarının da iddia tanıklarıyla aynı koşullar altında çağrılmasını ve dinlenmesini istemek, âdil muhakeme hakkının bir parçası olarak kabul edilmiştir.³⁷⁴

Tanıkların dinlenmesinde hak eşitliği âdil muhakeme ilkesinin bir parçası olan silahların eşitliği ilkesinin bir uzantısı niteliğindedir. Bu eşitlik sayısal eşitlik

³⁷¹ Selçuk, a.g.m., s. 66.

³⁷² A.g.m., s. 66. Ayrıca bkz. CMK m. 200 gerekçesi.

³⁷³ Esasında doğrudan soru sorma imkânı eski CMUK'ta da tanınmaktaydı. CMUK'nun 233. maddesine göre, tanık ve bilirkişiyi dinleme yetkisi mahkeme başkanına aitti. Ancak o dinledikten sonra, mahkeme üyeleri, Cumhuriyet savcısı, sanık ve müdâfiine de talep üzerine soru sorma yetkisi tanınmaktaydı. 232. maddenin (1) fıkrasına göre, Cumhuriyet savcısı ile sanık müdâfiinin anlaşması halinde, soru sorma işini mahkeme başkanı, onlara bırakmak zorundaydı. Ancak bu sistem uygulamada hayat bulmamıştır. Ayrıntı için bkz. Turhan, (2006), s. 374.

³⁷⁴ Hancı İsmail Hamit v.d., (2002b), "Çapraz Sorgu", *Adli Bilimler Dergisi*, C. 1, S. 2, s. 28.

değil, nitelik açısından eşitliktir. Başka bir deyişle, muhakeme esnasında, iddia ve savunma dengesinin korunarak, âdil yargılanmanın sağlanması amaçlanmaktadır.³⁷⁵ *Zana, Dicle ve Doğan v. Türkiye* davasında, başvuruçular, yargılandıkları davada kendilerinin sorgulamak veya sorgulatmak olanağına sahip olmadıkları tanıkların beyanları sonucu mahkûm olmaları nedeniyle AİHS'nin 6. maddesinin ihlal edildiği iddiasında bulunmuşlardır. AİHM, başvuruçuların mahkûmiyetinin tanıkların savcılıkta alınan ifadelerine dayandırıldığını, bunun AİHS'nin 6. maddesinin (3) fıkrasının [d] bendinin ihlali olduğu kararına varmıştır.³⁷⁶

Doğrudan soru yöneltme, CMK'nin 201. maddesinde düzenlenmektedir. Buna göre, Cumhuriyet savcısı, müdafî veya vekil sıfatıyla duruşmaya katılan avukat; sanığa, katılana, tanıklara, bilirkişilere ve duruşmaya çağrılmış diğer kişilere, duruşma disiplinine uygun olarak doğrudan soru yöneltebilirler. Sanık ve katılan da mahkeme başkanı veya hâkim aracılığı ile soru yöneltebilir. Yöneltilen soruya itiraz edildiğinde sorunun yöneltilmesinin gerekip gerekmediğine, mahkeme başkanı karar verir. Gerekteğinde ilgililer yeniden soru sorabilir (CMK, m. 201/1 f.). Heyet halinde görev yapan mahkemelerde, heyeti oluşturan hâkimler sanığa, katılana, tanıklara, bilirkişilere ve duruşmaya çağrılmış diğer kişilere, soru sorabilir (CMK, m. 201/2 f.).

Doğrudan soru yöneltme hakkının kullanılması, maddî gerçeğin ortaya çıkarılması bakımından çok önemlidir. Ayrıca kovuşturma konusuyla ilgili belirsizlikleri gidermek, itirazları bertaraf etmek, yanlış ifadeleri düzeltmek ve tanığın beyanının güvenilirliğini araştırmak amacıyla, bu yönetime başvurulabilir.³⁷⁷ Böylelikle karşı tarafın öne sürdüğü bazı konular açıklığa kavuşturulur ve unutulmuş noktalar ortaya çıkarılır. Karşı tarafın tanıtımındaki hatalı yerler tespit edilerek, ileri sürdüğü delillerin zayıflatılması amaçlanır.³⁷⁸ Ceza muhakemesine yeni giren bu hakkın kullanımı konusunda ayrıntılı bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu sebeple bu hususu düzenleyen bir yönetmelik çıkarılması şart gözükmektedir.³⁷⁹

---

³⁷⁵ Gölcüklü ve Gözübüyük, a.g.e., s. 306–307.

³⁷⁶ A.g.e., s. 307.

³⁷⁷ Hancı v.d., (2002b), s. 28.

³⁷⁸ Hancı v.d., (2002b), s. 29.

³⁷⁹ Öztürk ve Erdem, a.g.e., s. 667.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DELİLLERİN TOPLANMASINA İLİŞKİN TAKTİKLER

3.1. MADDÎ DELİLLERİN TOPLANMASI

Maddî deliller, itiraf ve tanıklık dışında kalan suç veya suç sanıklarıyla ilgili maddî (fizikî) yapıya sahip, canlı veya cansız, dokunulabilen şeylerdir (DTY, m. 3). SEY'nin 3. maddesinde suç eşyası; "ispat aracı olarak yararlı görülen, suçta kullanılan veya suçun işlenmesine tahsis edilen ya da suçun işlenmesinde kullanılmak üzere hazırlanan, suçtan meydana gelen, üretimi, bulundurulması, kullanılması, taşınması, alım ve satımı suç oluşturan eşya" olarak tanımlanmıştır.

Eşyanın ve izlerin delil olarak değerlendirilmesi değişim prensibine dayanmaktadır. Değişim prensibi, birbirine temas eden yüzeylerin kendilerine ait parça ve izleri temas ettikleri yere bıraktıkları ve oradan kendilerine parça aldıklarını ifade eden bir teoridir.³⁸⁰ Suçu işleyen suç işlediği yerde, suç âleti üzerinde, suç mağdurunda ve suç güzergâhında bazı izler bırakmakta; aynı zamanda kendisi de bazı şeyleri yanında götürmektedir. Delillendirme, bu izleri toplamak ve mağdur-olay yeri- suç âleti-şüpheli arasındaki ilişkilendirmeyi sağlamaktır.³⁸¹

Maddî delillerin önemi Fisher tarafından şu şekilde sıralanmıştır:³⁸² 1- Maddî deliller bir suçun işlenip işlenmediğini veya suçun ana unsurlarının oluştuğunu ortaya koyar, 2- Şüpheliyi mağdur veya olay yeri ile ilişkilendirilmesini sağlar, 3- Suçla ilgili kimselerin kimliklerinin teşhisini sağlar, 4- Kişilerin suçsuzluğunu kanıtlar, 5- Mağdurun beyanını doğrular, 6- Maddî delillerle karşı karşıya gelen bir şüpheli ikrarda bulunabilir, 7- Maddî deliller, çoğu zaman tanıklıktan daha muteberdir.

Delillerin dürüst bir şekilde toplanabilmesi için, delillerin bulunduğu yerin her türlü dış etkiden, olayla ilgisi olmayan kimselerin müdahalelerinden uzak

---

³⁸⁰ Lee v.d., a.g.e., s. 115.

³⁸¹ Fisher, a.g.e., s. 149.

³⁸² A.g.e., s. 1-4.

tutulması şarttır. Buna olay yerinin korunması denir. Delillerin sağlıklı bir biçimde değerlendirilebilmesi için, bir bütünlük içinde ele alınması; yani olayın ilk anından itibaren olay süjelerinin konumlarının doğru bir şekilde bilinmesi gerekir. Olay yerinde delillerin ilk haliyle tespit edilmesi günümüzde video kameralar ve fotoğraf makinesi gibi teknik araçlarla yapılır. Son olarak, delillerin olay yerini inceleyerek delilleri toplayan görevlinin yapabileceği değişiklikten de korunması gerekir. Bu ise doğru olay yeri inceleme ve delil toplama yöntemlerinin kullanılması ile mümkündür.

3.1.1. Olay Yerinin Korunması

Ceza muhakemesinde, delillerin toplanmasından önceki ve belki de en önemli aşama “olay yerinin korunması”dır. CMK’de maddî delillerin nasıl ve ne surette toplanacağına dair özel bir hüküm yok iken, olay yerinin korunması ve delillerin bozulmasının engellenmesiyle ilgili özel bir hüküm bulunmaktadır. Zira olay yerinin korunması, delillendirmenin başlangıcıdır ve bu aşamada meydana gelen herhangi bir yanlışlık, soruşturmanın ve elbette kovuşturmanın bütünüyle yanlış ilerlemesine neden olabilmektedir. Bu nedenle kanun koyucu, ceza muhakemesinin temeli kabul ettiği delillerin bozulmadan toplanmasına ilişkin özel bir düzenlemeye gitmiştir.

CMK’nin 168. maddesi “Adlî kolluğun olay yerinde aldığı tedbirlere uyulmaması halinde yetkisi” başlığını taşımaktadır. Buna göre, olay yerinde görevine ait işlemlere başlayan adlî kolluk görevlisi, bunların yapılmasına engel olan veya yetkisi içinde aldığı tedbirlere aykırı davranan kişileri, işlemler sonuçlanıncaya kadar ve gerektiğinde zor kullanarak bundan men eder. 1412 sayılı CMUK’nun 157. maddesi de benzer bir düzenleme getirmekte, hatta kolluğu aldığı tedbirlere aykırı davranan şahısları yirmi dört saati geçmemek koşuluyla gözaltına almaya yetkili kılmaktaydı. 5271 sayılı CMK’de eskisine nazaran daha yumuşak bir düzenlemeye yer verilmiş; böylelikle soruşturmanın etkinliği ile kişi özgürlüğü ve güvenliği arasında bir denge sağlanmıştır.³⁸³ Yine de mevcut düzenleme, olay yerinin korunması ve burada alınan tedbirlere uyulmasının gerekliliğini yeterince ortaya koymaktadır. Adlî kolluğun olay yerinde aldığı tedbirlere uyulmaması halinde yetkisi zor kullanarak kişileri men etmektir. Burada kolluğun zor kullanma sınırını

³⁸³ CMK, m. 168 madde gerekçesi.

aşmaması gerekir.³⁸⁴ Diğer taraftan, olay yerini korumakla yetkili kılınan kolluk görevlisi, koşullar gerçekleştiğinde KK'nin 32. maddesi gereğince idari işlem yapılabilir.³⁸⁵ Nitekim bu husus madde gerekçesinde açıkça belirtilmiştir.³⁸⁶

3.1.1.1. Olay Yerini Koruma Görevi

Olay yerinin korunması teknik bakımdan da çok önemli bir konudur. Olay yerinde bulunan delillerin görevli tarafından toplanana kadar, yerlerinin ve varlıklarının sağlıklı bir biçimde muhafaza edilmesi gerekir. Delillerin ilk yerlerinin bilinmesi, olayın aydınlatılmasında izlenecek yolun doğru seçilmesinde başlıca adımdır. Bu sebeple olay yeri incelemesi ve delil toplama işlemleri başlamadan önce olay yeri çok iyi korunmalıdır.

Olay yerinde alınacak tedbirler, DTY'nin 5. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre olayın önem ve çeşidine göre; yaralılara müdahale edilir ve tahliye yapılır. Seyirci kalabalığı uzaklaştırılır. Olay yerinde giriş ve çıkışlar kontrol altında tutulur. Trafik akışının devamı sağlanır. Olay yeri yakınında bulunan şahıslar kontrol edilir. Delillerin bozulması, değişmesi ve kaybolması önlenir. Mevcut iseler şüpheliler muhafaza altına alınır. Tanıkların tespiti yapılır. Şüpheli ve tanıkların birbirleriyle temasa geçmeleri ve konuşmaları önlenir.

Olay yerinin korunmasındaki önemden dolayı, olay yerini korumakla görevli kolluğa, bazı görevler yüklenmiştir. Bir suç sonrası suçun meydana geldiği ulaşan ilk kolluk görevlilerine, “ilk ekip” (*the first officer*) denir.³⁸⁷ İlk ekip genellikle olayın meydana geldiği yerin polis merkezi ya da jandarma karakolu ekibi, yani önleyici

³⁸⁴ Ayrıntı için bkz. Ünver ve Hakeri, a.g.e., s. 278–279.

³⁸⁵ 5326 sayılı Kabahatler Kanunu m. 32 (1) “Yetkili makamlar tarafından adli işlemler nedeniyle ya da kamu güvenliği, kamu düzeni veya genel sağlığın korunması amacıyla, hukuka uygun olarak verilen emre aykırı hareket eden kişiye ... Türk Lirası idarî para cezası verilir. Bu cezayı vermeye emri veren makam yetkilidir.”

³⁸⁶ Kanımızca, madde metni KK'nin 32. maddesinin uygulanması açısından yetersiz kalmaktadır. Nitekim KK'nin 32. maddesinin (2) fıkrasında; “Bu madde, ancak ilgili kanunda açıkça hüküm bulunan hallerde uygulanabilir” denilmektedir. CMK'nin 168. maddesinin gerekçesinde belirtilmiş olmakla birlikte, asıl metinde KK'na atıfta bulunulmaması, düzeltilmesi gereken bir eksikliklerdir.

³⁸⁷ Genge N.E., (2002), *The Forensic Casebook: The Science of Crime Scene Investigation*, USA: The Random House Publishing Group, s. 4; Fisher, a.g.e., s. 28; EGM, (2006), *İlk Ekibin Görev ve Sorumlulukları*, (Haz. Komisyon), Ankara: EGM Kriminal Polis Laboratuvarları Dairesi Başkanlığı, s. 13 (bundan sonra *İlk Ekibin Görev ve Sorumlulukları*).

kolluktur. Bununla birlikte olay yerine müdahale ettiği anda önleyici kolluk – adli kolluk ayrımı yapılmaksızın kolluk adli bir görev yapmaktadır.³⁸⁸

Olay yerine ilk ulaşan görevlinin veya ekibin yapması gereken işlemler şöyle sıralanabilir:³⁸⁹

1. Konuyla ilgili olarak haber merkezine bilgi vermek.
2. Suç işlenmesine devam ediliyorsa, gerekli müdahaleyle duruma son vermek ve suçla ilgili şüphelileri yakalamak.
3. Şüphelilerin kaçış yönünü ve varsa kaçıtları araçları belirlemek.
4. Şüphelilerin eşkâlleriyle ilgili bilgi toplamak.
5. Suçla ilgili yaralı varsa, gerekli sağlık hizmetinin yapılmasını sağlamak.
6. Seyirci kalabalığı uzaklaştırmak.
7. Olay yerinin giriş ve çıkışlarını kontrol altında tutarak, yetkisi olmayan kimselerin girmesini engellemek.
8. Delillerin bozulmasını, değişmesini ve kaybolmasını engellemek.
9. Delillerin yağmur, güneş, kar gibi hava koşullarından etkilenmemesi için gerekli tedbirleri almak.
10. Olay yerindeki araç trafiğini kesmek.
11. Olay yerinin fiziksel koşullarıyla ilgili notlar almak. Örneğin, olay yerindeki hava sıcaklığı, yağış durumu, varsa keskin koku, yangın vs.

Olay yerinin korunmasında, olay yeri koruma şeridinin kullanılması oldukça önemlidir. Şeritle birlikte olay yerine girişler kontrol altına alınır ve olay yerinin korunamaması nedeniyle oluşabilecek sorunların önüne geçilebilir.³⁹⁰ Olay yerinde alınması gereken tedbirleri çoğaltmak mümkündür. Ancak olay yerinin korunması ve delillerin dürüst bir biçimde toplanmasını sağlamak bakımından yukarıda sayılan hususlara uyulması yeterlidir.

Sonuç olarak olay yerinin korunması, bir suçun aydınlatılmasında başlangıç ve en önemli aşamadır. Bu aşama ne kadar sağlıklı yürütülürse, soruşturma o denli sağlıklı bir temel üzerine kurulur. Aksi takdirde olay yerinin iyi korunamaması,

³⁸⁸ Yükseloğlu v.d., a.g.m., s. 71.

³⁸⁹ *İlk Ekibin Görev ve Sorumlulukları*, s. 17–18; Genge, a.g.e., s. 5–6; Badem, a.g.e., s. 15–16.

³⁹⁰ Kaygusuz Ziyaettin, (2002b), “Olay Yeri Koruma Şeridi”, *Adli Bilimler Dergisi*, C. 1, S. 2, s. 20.

delillerin birbiriyle ilişkilendirilemediği ve içinden çıkılamayan bir soruşturmada başka bir şey getirmez.

3.1.1.2. Olay Yeri Korumanın Amacı

Olay yerinin korunmasının amacı, maddî gerçeğin ortaya çıkarılması ve âdil bir muhakeme yapılabilmesi için delillerin dürüst bir şekilde elde edilmesini sağlamaktır. Delillerin mevcut halleriyle olduğu gibi, dürüst bir şekilde elde edilmesi; delil taşıma ve delillerin bozulmasının önlenmesiyle gerçekleştirilir.

Delil taşıma (*transfer*), bir suç sonrası, olay yerinde bulunan bir delilin inceleme alanı dışına çıkarılması ya da olay esnasında orada bulunmayan bir eşya ya da izin inceleme alanı içine getirilmesidir.³⁹¹ Olay yerini korumanın amacı, olay yerini olduğu gibi muhafaza ederek dışarıdan yabancı nesnelere olay yeri inceleme alanına girmesini engellemek ve olaya ait bir delilin inceleme alanı dışına çıkarılmasının önüne geçmektir.³⁹²

Olay yerinin iyi korunamaması nedeniyle suç yerine dışından getirilen, yabancı bir nesneye olayın bir parçasıymış gibi itibar edilebilir. Bu nesnelere olayla ilgisi olmadığı halde, delil toplayıcı tarafından delil muamelesi görebilir. Örneğin, delil toplama işlemi başlamadan veya o esnada, olay yerinde içilerek bırakılan sigara izmariti, tükürük ya da temas sonucu oluşan parmak izi yahut kişilerden düşecek saç telleri, olayla ilgisi olmayan bir faile ulaşılmasına neden olabilir.³⁹³

Delil ihracı olarak tanımlanabilecek husus ise, olay yerinde bulunan ve suçun aydınlatılmasına katkıda bulunabilecek bir nesnenin (delil), çeşitli şekillerde inceleme alanı dışına çıkmasıdır. Bu durum da çeşitli şekillerde gerçekleştirilebilir. Delil ihracında en önemli etken olay yerinde gereksiz gezintidir. Gereksiz gezinti sayesinde, ayakkabı ve elbiseye yapışan veya bulaşan nesnelere, olay yeri dışına çıkarılabilir. Böylelikle delil toplama görevlisinin, olayın aydınlatılmasına çok önemli katkısı olabilecek delile ulaşması engellenmiş olur.³⁹⁴

³⁹¹ Kaygusuz Ziyaettin, (2002c), “Olay Yerinde Personel ve Delil Güvenliği”, *Polis Dergisi*, S. 32, s. 83.

³⁹² Kaygusuz, (2002b), s. 19.

³⁹³ Cansun F. Nuray v.d., (1997), “Ölüm Olaylarında Olay Yeri İncelemesinin Önemi”, *İHFM*, C. LV, S. 4, s. 300; Karakuş v.d., (2005), s. 35–36.

³⁹⁴ A.g.e., s. 35.

Delillerin bozulması (*deformation, contamination*), bir suç sonrası ortaya çıkan delil niteliğindeki eşya veya izlerin, olay yerinin iyi korunmaması nedeniyle delil niteliğini kaybetmesidir.³⁹⁵ Olay yerinin korunmasında bir diğer amaç, delilin içeriğinde olabilecek değişimleri engellemektir.

Delillerin bozulması, olay yerinde bulunan delillerin birbirlerine temas ettirilmesi ya da başka bir etkiye uğramasıyla gerçekleşebilir. Özellikle biyolojik delillere yapılacak herhangi bir dış müdahale yapılarının bozularak, onların analiz edilmesini engelleyebilir. Olay yerinde yapılan yersiz gezinti, çıplak gözle görünmeyen parmakizi, ayakizi gibi izlerin bozulmasına veya silinmesine neden olabilir.³⁹⁶

Olay yeri, sadece insan kaynaklı nedenlerden değil, aynı zamanda yangın, sel, yağmur gibi doğal etkenlerden de etkilenebilir.³⁹⁷ Durdurulması mümkün olmayan karayolu veya demiryolu trafiği, su baskını, medcezir, yangın, toplumsal olaylar vb nedeniyle, henüz delil toplama işlemi başlamadan delil olan eşyanın yerinden kaldırılması gerekebilir. Bu durumda ise, olay yerini korumakla görevli kimsenin, eşyayı gördüğü ilk hali kayıt altına alması, konuyla ilgili tutanak hazırlayarak, delil toplama görevlisini durumdan haberdar etmesi gerekir.³⁹⁸

3.1.1.3. Olay Yerinin Korunması İlkesinin İhlali

Olay yerinin korunamaması, delil taşıma ve delillerin bozulması başta olmak üzere, delillerin dürüst bir şekilde toplanmasını engelleyecek sonuçlara neden olur. Olay yerinin korunamaması ya da koruma kurallarının ihlali aynı zamanda bazı hukukî sonuçlar doğurmaktadır. Olay yerinde adlî kolluğun aldığı tedbirlere uyulmaması durumunda, adlî kolluk bu tedbirlere uymayanları men eder. Bu aynı zamanda KK'nin 32. maddesindeki "emre aykırı davranış" kabahatini oluşturur ve karşılığında idarî para cezası öngörülmüştür.

Olay yerinde delillerin korunması amacıyla tedbir alan adlî kolluk görevlisinin bu görevini yerine getirmesine kasten engel olmak, TCK'nin 265.

³⁹⁵ *İlk Ekibin Görev ve Sorumlulukları*, s. 10.

³⁹⁶ Karakuş v.d., (2005), s. 30.

³⁹⁷ Alkış, a.g.m., s. 68; Karakuş v.d., (2005), s. 33.

³⁹⁸ Genge, a.g.e., s. 8–9.

maddesinde düzenlenen “görevi yaptırmamak için direnme” suçunu oluşturur.³⁹⁹ Bu maddenin (1) fıkrasında “kamu görevlisine karşı görevini yapmasını engellemek amacıyla, cebir veya tehdit kullanan kişi, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır” hükmü yer alır. Dolayısıyla olay yerini korumakla görevli kolluğun görevini engelleme fiilinin, TCK’nin 265. maddesinin (1) fıkrası kapsamında değerlendirilmesi gerekir.⁴⁰⁰

Olay yeri koruma yükümlülüğünün ihlali, olay yerindeki delillerin değişmesi, yok edilmesi ve bozulması amacıyla yapılıyorsa; bu fiil TCK’nin 281. maddesinde düzenlenen “suç delillerini yok etme, gizleme veya değiştirme” suçunu oluşturur. Bu suçun kasten işlenmesi gerekir ve genel kast yeterlidir. Failin suç işlendiğinin bilincinde olmalıdır; basit şüphe bu suçun oluşumuna yeterli değildir.⁴⁰¹ Ayrıca suç faili ile iştirakçisi bu suçun faili olamazlar. Bir kamu görevlisinin göreviyle bağlantılı olarak bu suçu işlemesi, cezanın artırılmasını gerektirir.⁴⁰²

3.1.2. Olay Yeri İncelemesi

Olay yeri inceleme (*crime scene investigation*), meydana gelen bir adlî vaka sonrası, olayın aydınlatılması amacıyla olay yerinin tespit edilmesi, olayla ilgili maddî delillerin toplanması ve değerlendirmek üzere laboratuara nakledilmesi işidir.⁴⁰³ Başka bir deyişle olay yeri inceleme, “suç işlenen yerde, bilimsel ve teknik araştırma metotlarıyla suçun işlenme şekli, sebepleri ve fail hakkında bilgi verecek olan delillerin aranması, bulunması ve bunların muhafaza altına alınması için yapılan işlemlerin tümüdür”.⁴⁰⁴

“Olay yeri” tabiri CMK’nin 168. maddesinde geçmektedir. Bununla birlikte 1412 sayılı CMUK’ta olduğu gibi 5271 sayılı CMK’de da “olay yeri inceleme” tabirine yer verilmemiştir. Delillerin araştırılması ve toplanması ile ilgili hükümler genel olarak “arama ve elkoyma” ile ilgili maddelerde düzenlenmiştir.

³⁹⁹ Ayrıntı için bkz. Arslan Çetin, (2002), “Memura Aktif Mukavemet Suçu ve Bazı Suçlarla İctimar”, *AÜHFD*, C. 51, S. 2, s. 47 ve dev.

⁴⁰⁰ Özbek, a.g.e., s. 721.

⁴⁰¹ Meran Necati, (2003), “Cürüm İşleyenleri Saklama ve Kanıtları Yok Etme Suçu Üzerine Bir İnceleme”, *Yargıtay Dergisi*, C. 29, S. 3, s. 275.

⁴⁰² A.g.m., s. 272.

⁴⁰³ Dinler Veysel, (2006), “Kolluğun Olay Yeri İnceleme Yetkisi”, *Suç Analizi-1*, (Ed.) Mustafa Kaygısız, Hanifi Sever, Ankara: Adâlet Yayınevi, s. 117.

⁴⁰⁴ Centel ve Zafer, a.g.e., s. 311; Yükseloğlu v.d., a.g.m., s. 64.

Olay yeri inceleme tabiri, 90'lı yılların başlarından itibaren Türkiye'de kolluk tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Öncesinde "suç mahallinin incelenmesi" olarak kullanılmaktaydı.⁴⁰⁵

"Olay yeri inceleme" tabirine ilk kez DTY'nin 2. bölüm başlığında yer verilmiştir. Burada olay yeri incelemenin tanımı yapılmamış, ancak olay yeri incelemenin nasıl yapılacağı, 4., 5. ve 6. maddelerde ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Yönetmelik olay yeri inceleme işleminin tamamlayıcısı olarak, olay yeri krokisi (m. 7), fotoğraf çekme (m. 8), olay yeri planı (m. 9) ve tutanak (m. 11) konularını da düzenleme konusu yapmıştır. Ayrıca yönetmeliğin 10. maddesinde, incelemenin parmakizi uzmanı, patlayıcı madde uzmanı ve balistik uzmanı gibi uzmanlar tarafından yapılması hükme bağlanmıştır.

Ceza reformu sürecinde hazırlanan 2005 tarihli AÖAY'nin 9. maddesi "olay yeri inceleme" başlığını taşımaktadır. Bununla birlikte bu maddede olay yeri incelemenin tanımı yapılmamıştır. Maddenin (1) fıkrasında; "Suç işlenen yerlerde, sebep ve sonuç ilişkisini ortaya koyacak delillerin aranması, bulunması ve el koyulması için geliştirilmiş bilimsel ve teknik araştırma işlemlerinin, herkesin girip çıkabileceği kamuya açık alanlarda yapılması için bir emir veya karar gerekmez" denilerek olay yeri incelemeyle ilgili genel bir ilkeye yer verilmiştir. Buradan anlaşılacağı üzere olay yeri inceleme;

- Suç işlenen yerde (olay yeri) yapılır.
- Sebep ve sonuç ilişkisini ortaya koyacak delillerin aranması ve bunlara elkonulması amaçlanır.
- Delil arama, bulma ve elkoyma üzere geliştirilmiş, bilimsel ve teknik araştırma işlemidir.
- Herkesin girip çıktığı (kamuya açık) yerlerde arama emri veya kararı olmaksızın olay yeri incelemesi yapılabilir.
- Konut, işyeri ve kamuya açık olmayan kapalı yerlerde olay yeri incelemesi yapılabilmesi için hâkim kararı, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde savcının emriyle yapılabilir (AÖAY, m. 7).

Konut ve işyerlerinin aranması ve suç delillerine elkonulmasında, mağdurun

---

⁴⁰⁵ Söylemez, a.g.e., s. 14. "Olay yeri inceleme" tabiri kanımızca daha yerindedir. Kimi zaman suç oluşturmayan durumlarda da olay yeri inceleme yapılması söz konusu olabilir.

veya şikâyetçinin rızasına yer verilmemiştir. Bu durumda suçtan şikâyetçi olup ihbarda bulunan bir kimsenin talebi ve rızası olsa da, kolluğun doğrudan olay yeri incelemesine başlayamayacağı açıktır. Bu ise, uygulamada işin içinden çıkılmaz, soruşturmanın hızlı yürütülmesini engelleyici bir durum olarak ortaya çıkarmaktadır. Nitekim gecikmesinde sakınca bulunan bir durum olsa dahi, kolluk amirinin yazılı emriyle kişilerin konut ve işyerlerinde arama yapılabilmesi mümkün değildir. Rızaya dayalı aramanın da düzenlenmemiş olması, delillerin en kısa zamanda ve dürüst bir şekilde toplanmasında en önemli sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada suç şüphesi üzerine, kolluğun şüphelendiği kimselerin üst ve eşyasının hâkim ya da yetkili merci kararı olmaksızın, rızaya dayalı olarak aranmasını birbirinden ayırmak gerekir.⁴⁰⁶ Bizim eksiklik olarak tarif ettiğimiz, mağdurun rızasına dayalı aramadır. Başka bir deyişle, CMK'nin 76. maddesinin (2) fıkrasında düzenlenen mağdurun rızası kavramına, aramayı düzenleyen maddelerde de yer verilebilir.

Uygulamada bu sorun adlî kolluk makamları tarafından hukukî boşlukların değerlendirilmesi yoluyla giderilmiştir. Şöyle ki; İçişleri Bakanlığı tarafından yayımlanan bir genelgede,⁴⁰⁷ TCK'nin 26. maddesinin (2) fıkrasında yer alan “Kişinin üzerinde mutlak surette tasarruf edebileceği bir hakkına ilişkin olmak üzere, açıkladığı rızası çerçevesinde işlenen fiilden dolayı kimseye ceza verilmez” hükmü referans gösterilerek, rızaya dayanarak yapılan olay yeri incelemesinin suç oluşturmayacağı uygulamacılara bildirilmiştir. Kanımızca bu sorunun çözüm yolu, hukukî boşluklardan faydalanırcasına verilen bir idari emir değil, kanun koyucu tarafından yapılacak yasadır.

---

⁴⁰⁶ 1412 sayılı CMUK döneminde, 24 Mayıs 2003 tarih ve 25117 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Adlî ve Önleme Aralamaları Yönetmeliğinin, “Rıza ile Arama” başlığını taşıyan 9. maddesi ile 20. maddesinin 2. fıkrası, kolluğa, hâkim veya yetkili merci kararı olmaksızın şüphelinin rızası ile arama yapmaya cevaz vermekteydi. İzmir Barosu Başkanlığı tarafından açılan dava üzerine, yönetmeliğin bu maddeleri Anayasanın 20. ve 21. maddelerine aykırı olduğu gerekçesiyle Danıştay 10. Dairesi’nin 21.11.2003 tarih ve E. 2003/3396 kararı ile iptal edilmiştir. Danıştay 10. Dairesi gerekçesinde, “Anayasanın “Temel Haklar ve Ödevleri” kısmında yer verilen “özel hayatın gizliliği” ve “konut dokunulmazlığı hakkı” dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez kişiliğe bağlı temel haklardandır. Anayasanın 20. ve 21. maddelerinde bu hakkın hangi hallerde ve nasıl sınırlandırabileceği belirtilirken, anılan hakların “vazgeçilmez” niteliği nedeniyle sınırlama usulleri içinde “kişinin rızası”na yer verilmemiştir” diyerek, kolluğun arama yapabilmesi için, kişinin rıza göstermesinin yeterli olmadığı sonucuna varmıştır.

⁴⁰⁷ 29 Haziran 2005 tarih ve 67 sayılı *İçişleri Bakanlığı Genelgesi*.

3.1.2.1. Olay Yeri İncelemede Güvenlik ve Temel İlkeler

Olay yeri incelemesine başlamadan önce, kolluğun ve diğer uzmanların bazı temel hususları gözönünde bulundurması gerekir. Bunlar personelin tehlikelere karşı korunaklı olması, delil güvenliğinin sağlanması ve delillerin dürüst toplanması ilkesine uygun hareket edilmesidir.

Personel güvenliği, olay yeri incelemesi yapacak olan personelin patlayıcı maddeler ve diğer mekanik tehlikeler, biyolojik ve kimyasal zararlılar ile şiddet unsuruna karşı güvenlik içinde olmasıdır. Nitekim olay yeri incelemesine giden personel birçok tehlike ile karşı karşıya kalabilir. Özellikle devam eden olaylarda yahut olayın hemen ardından yapılan çalışmalarda, kolluk, suçun taraflarının şiddetine hedef olabilir. Patlayıcı maddelerle ilgili olaylarda, bazen ilk patlama tuzak patlaması olabilmekte ve asıl patlama, az tesirli patlamadan sonra gerçekleşmektedir.⁴⁰⁸ Patlayıcı maddelerin kullanıldığı ya da kullanıldığından şüphe duyulan olaylarda öncelikle tehlikenin bertaraf edilmesi gerekir.⁴⁰⁹ Diğer yandan çökmekte veya yıkılmakta olan bir bina, sel ve yangın tehlikesi yine personel güvenliğini tehdit eden unsurlardır. Bu sebeple inceleme yapacak personelin, öncelikle tehlikelerin tamamen bertaraf edildiğinden emin olması gerekir. Olay yeri inceleme görevlisini olay yerinde bekleyen bir diğer tehlike, biyolojik ve kimyasal zararlılardır. Olay yeri inceleme uzmanı bulaşma ve temastan kaynaklanabilecek her türlü enfeksiyon ve kimyasal zararlara karşı korumalı olarak inceleme yapmalıdır.⁴¹⁰

Olay yeri inceleme görevlisinin dikkat etmesi gereken bir diğer husus, delillerin güvenilir bir şekilde toplanmasıdır. Bu esas itibariyle olay yeri korumanın devamı niteliğindedir. Olay yeri incelemesi yapılırken, delillerin değişmesini, bozulmasını veya başka bir yere taşınmasına neden olabilecek bir müdahalede bulunulmamalıdır. Esasen olay yeri inceleme uzmanının kendini korumak amacıyla

---

⁴⁰⁸ 28 Temmuz 2008 tarihinde İstanbul'un Güngören ilçesinde bir telefon kulübesinde patlama olmuş; gürültü üzerine çok sayıda vatandaş merak saikiyle patlama yerine gelmiştir. Vatandaşların yoğun olara bulunduğu ve trafiğe kapalı caddede bu patlamadan yaklaşık 10 dakika sonra ikinci patlama olmuş; olayda biri bebek olmak üzere 17 kişi hayatını kaybetmiş, yüzden fazla kişi yaralanmıştır. "İstanbul'da 'Tuzak Bombalı' Hain Saldırı", *Zaman*, 28 Temmuz 2008.

⁴⁰⁹ 1 Ağustos 2003 günü Ankara'nın Altındağ ilçesinde Hâkim ve Savcı Adayları Eğitim Merkezi'nin bahçesine bırakılan şüpheli bir çantanın görevli polisler tarafından güvenlik şeridi oluşturmadan ve patlamaya karşı koruyucu kıyafet giymeden incelenmesi sonucu patlama meydana gelmiş ve olayda ikisi ağır onyedisi polis memuru yaralanmıştır. "Polis, Koruyucu Elbise Olmadan Bomba İnceledi, Faciadan Dönüldü", *Zaman*, 2 Ağustos 2003.

⁴¹⁰ Kaygusuz, (2002c), s. 80-81.

aldığı tedbirler, eldiven, maske, bone kullanımı vs, aynı zamanda delillerin güvenilir bir şekilde toplanmasını da sağlar. Diğer yandan, özellikle inceleme yapılırken kullanılan koruma malzemeleri ile diğer toplama malzemelerinin, gelişi güzel bırakılarak olay yerini bozması engellenmelidir.⁴¹¹

Olay yeri incelemede ve delil toplamada uyulması gereken en önemli kural, delillerin dürüst toplanmasıdır. Maddî gerçeğin araştırılmasında insan hak ve özgürlükleri çok önemli bir sınır oluşturur. Maddî gerçek, âdil yargılama ilkesini işletecek şekilde araştırılmalıdır. Bir suç soruşturmasında, şüphelinin aleyhine olan delillerle birlikte, şüphelinin lehine olan delillerin toplanması, kanun emri (CMK, m. 160/2. f.) olmasının yanında bir ahlâk ilkesidir. Olay yeri inceleme görevlisinin amacı mutlaka bir suçlu bulmaya çalışmak değil, gerçek suçluya ulaşmak olmalıdır. Bu sebeple deliller toplanırken ahlâkî ilkeler esas alınmalıdır. Olay yeri inceleme uzmanı, delil araştırma ve toplama işini kendini dinî ve siyasî görüşünden soyutlayarak yapmak durumundadır.⁴¹²

3.1.2.2. Olay Yerinin Gözlemlenmesi ve Tespiti

Olay yeri incelemesi, olay yerinin gözlemlenmesi ile başlar. Gözlem, ayrıntılı incelemeye başlamadan önce temel incelemeye ışık tutacak olan ön bilgilerin toplanma aşamasıdır.⁴¹³ Gözlem yoluyla olay yeri incelemesinde, delillerin araştırılmasında ve toplanmasında kullanılacak yöntem belirlenir.

---

⁴¹¹ A.g.m., s. 82.

⁴¹² *Kriminalistik*, s. 10. 1994 yılında ABD'nin Los Angeles şehrinde ünlü Amerikan futbolu oyuncusu O. J. Simpson'un eski eşi Nicole ile sevgilisi, eski eşinin evinde ölü bulunmuştur. Bunun üzerine olay yeri incelemesinde bulunan Los Angeles Polisi, suçla ilgili önemli deliller toplamış ve bu bulgular doğrultusunda şüpheler O.J. Simpson üzerinde yoğunlaşmıştır. Kaçmaya çalışırken yakalanan O.J. Simpson'un arabasında ve üzerinde suç yerinde elde edilen delilleri tamamlayıcı izler bulunmuştur. Simpson'un arabasında ve evinde kurbanlara ait kan lekeleri elde edilmiştir. Ayrıca olay yerinde bulunan eldiven ile Simpson'un üzerinde teki bulunan eldivenin birbirinin eşi olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte, davayı yakından takip eden Los Angeles kamuoyunda delillerin toplanmasında birtakım şüphelerin olduğu, siyahî bir Amerikalı olan O.J. Simpson'u mahkûm ettirmek üzere delillerin ırkçı beyaz polisler tarafından önyargılı bir yaklaşımla toplandığı tartışılmıştır. O.J. Simpson aleyhinde ortaya konan çok sayıda delille rağmen, jüri bazı delillerin toplanmasında dürüstlük kuralının ihlal edilmesi nedeniyle, O.J. Simpson'un beraatına karar vermiştir. Wecht Cyril H. v.d., (2004), *Crime Scene Investigation: Crack The Case With Real-Life Experts*, Singapore: Reader's Digest Book, s. 184-185.

⁴¹³ EGM, (2005a), *Olay Yeri İnceleme Teknikleri (Temel Eğitim Kitabı)*, (Haz.) Komisyon, Ankara: EGM Kriminal Polis Laboratuvarları Dairesi Başkanlığı Yayını, s. 50, (bundan sonra *Olay Yeri İnceleme Teknikleri*).

Olay yerinin ilk halinin video ve fotoğraf yoluyla görüntülenmesi, olayın üzerinden uzun zaman geçse de soruşturma ve kovuşturma görevlileri tarafından olay yeri ve deliller hakkında ilk elden bilgiler vermesi açısından önemlidir.⁴¹⁴ Bu sebeple gözlemlenen olay yeri ile ilgili inceleme tekniği belirlendikten sonra, olay yerinin görüntülenmesine başlanır.⁴¹⁵ Video ve fotoğraflama yolu ile olay yeri tespiti, insan gözünün kaçırabileceği, olayın heyecanı ve sıcaklığıyla unutulmuş veya fark edilemeyen ayrıntıların yakalanması sağlar. Aynı zamanda delillerin konumlarını ve birbirleriyle olan bağlantıları fotoğraf yoluyla sabitlenmiş olur.⁴¹⁶

Olay yeri ve delillerle ilgili görüntü çekimleri, genel, orta ve yakın mesafe olmak üzere üç aşamada gerçekleşir.⁴¹⁷ Genel çekim yapıldıktan sonra, yakın çekimlerde muhakkak ölçek kullanılmalıdır. Ölçek kullanımı delillerin boyutlarının belirlenmesi ve aralarındaki mesafelerin tespiti açısından önemlidir.⁴¹⁸ Video ve fotoğraf görüntüleri, delillerin değerlendirilmesi aşamasında olay yerinin yeniden canlandırılmasını sağlayan temel araçlardır. Ancak video görüntüleri ve fotoğrafların fotomontaj ve diğer değişikliklere uğramayacak şekilde saklanması gerekir.⁴¹⁹

Olay yerini tespit yöntemlerinden bir diğeri, olay yeri krokisidir. Fotoğraflar olay yeri hakkında detay ve net bilgi sağlamakla birlikte, iki boyutlu olmaları nedeniyle, delillerin konumlarını ve aralarındaki mesafeleri kimi zaman tam olarak yansıtamayabilirler. Nesnelerin konumlarını değişik yönlerden gösteren krokiler fotoğrafları bütünleyici bir nitelik taşır. Olay yerinin yeniden canlandırılmasında krokilerin önemi büyüktür.⁴²⁰

Krokinin çiziminde, delillerin birbirileri arasındaki mesafeler ölçülerek, bunlar kroki kâğıdına aktarılır. Burada delillerin birbirlerine olan uzaklığı, delillerin sabit bir noktaya olan uzaklığı, delilin duruş yönü ve boyutları belirtilir.⁴²¹ Ateşli silahların kullanıldığı olaylarda, merminin geliş ve isabet ediş istikameti

---

⁴¹⁴ A.g.e., s. 52. Nitekim kolluğun insan hakları ihlali nedeniyle AİHM’nde Türkiye aleyhine açılan davalarda, olay yerinin yeterince tespit edilmediği belirtilerek, olay yerinin etraflı bir şekilde fotoğraflanması tavsiye edilmektedir. Tezcan, a.g.m., s. 11.

⁴¹⁵ Bayer, a.g.e., s. 50.

⁴¹⁶ Kaygısız, (2004), s. 54.

⁴¹⁷ *Olay Yeri İnceleme Teknikleri*, s. 52.

⁴¹⁸ Kaygısız, (2004), s. 54.

⁴¹⁹ EGM, (2005b), *Adli Fotoğrafçılık (Dijital) Temel Eğitim Kitabı*, (Haz.) Komisyon, Ankara: Kriminal Polis Laboratuvarları Dairesi Başkanlığı Yayını, s. 65 (bundan sonra *Adli Fotoğrafçılık*).

⁴²⁰ *Olay Yeri İnceleme Teknikleri*, s. 58.

⁴²¹ A.g.e., s. 58.

belirtilmelidir.⁴²² Ayrıca krokilerde, olayla ilgili açık ve yeterli bilgi, yön belirteci, delillerle ilgili açıklamalar ile imza bölümü olması gerekir.⁴²³

3.1.2.3. Delillerin Ambalajlanması

Olay yerinin gözlemlenmesi, fotoğraf ve kroki ile tespitinden sonra delillerin toplanması ve ambalajlanması aşamasına geçilir. Bu aşamada, farklı türde deliller için farklı yöntemler kullanılır.⁴²⁴

Biyolojik deliller, canlıların vücudunun herhangi bir bölgesinden akan biyolojik sıvılar, kopan veya dökülen parçalardır. Bunlar kan, tükürük, ter, cinsel akıntı, idrar, burun akıntısı, gözyaşı gibi vücut sıvıları ile kemik, deri, kıl gibi vücut dokularıdır.⁴²⁵ Biyolojik deliller yapıları itibariyle çok hassastırlar. Bozulmaları, değişimleri oldukça kolaydır. Bu sebeple biyolojik delillerin toplanmasında bu özelliklere dikkat edilmesi gerekir. Delillerin taşınmasını engellenmek için maske takılması, steril pens, makas, bistüri gibi malzemelerin kullanılması ile eldivenlerin her bir örnek alınırken değiştirilmesi şarttır. Delillerin birbirleriyle teması, ayrı ayrı paketleme yoluyla mutlaka önlenmelidir.⁴²⁶ Eldiven ve maske gibi koruyucular, delil taşımının önlenmesinin yanı sıra delil toplayan kişiyi, kan veya diğer biyolojik atıklar yoluyla bulaşabilecek enfeksiyonlara karşı da koruma altına almaktadır.⁴²⁷

Biyolojik deliller, bulaşmış oldukları yüzeylerin kesilmesi, kurumuş leke şeklinde buldukları yerden kazıma, sürüntü yöntemiyle alma (Taylor yöntemi), göllenmiş oldukları durumda gazlı bez veya pamuğa emdirme veya doğrudan doğruya tüp içine koyma veya kaldırma şeklinde toplanabilir.⁴²⁸ Kaldırma pens veya makasla yapılır. Kesme ve kazıma işleminde kullanılan âletler her zaman ve her bir örnek alınımının ardından, %5'lik H₂O₂ veya alkol çözeltisinde bekletilir ve her işlemten sonra çok iyi temizlenir.⁴²⁹

---

⁴²² Tezcan, a.g.m. , s. 11.

⁴²³ *Olay Yeri İnceleme Teknikleri*, s. 61.

⁴²⁴ A.g.e., s. 7.

⁴²⁵ *Olay Yeri İnceleme Teknikleri*, s. 7 ve dev.; Açıköz v.d., (2002b), s. 199.

⁴²⁶ A.g.m., s. 202.

⁴²⁷ Batuk Gökhan v.d., (2003), "Otopsi ve Postmortem Laboratuvar Uygulamalarında Enfeksiyon ve Korunma", *Adli Bilimler Dergisi*, C. 2, S. 2, s. 22; Wingate, a.g.e., s. 34.

⁴²⁸ *Olay Yeri İnceleme Teknikleri*, s. 12–13.

⁴²⁹ Açıköz v.d., (2002b), s. 202–203.

Olay yerinden alınan örnekler, temiz bir ortamda doğal seyri ile havada kurutulur. DNA analizi amacıyla toplanan örnekler +4 °C’de saklanır ve en kısa zamanda laboratuara gönderilir. Biyolojik delillerin tümü nemli ve sıcak ortamlardan uzak tutulmalıdır. Örneklerin her biri ayrı ayrı ambalaja konmalı ve hava geçirmez özelliği olan kâğıt ambalajlar tercih edilmelidir.⁴³⁰

Özellikle cinsel dokunulmazlığa karşı suçların aydınlatılmasında, vücut üzerinde delil araştırmasına gitmek ve bunları uygun yöntemlerle toplamak çok önemlidir.⁴³¹ Vücuttan örnek alınmasında cilt sürüntü yöntemi kullanılır. Bu yöntemde tükürük ve diğer vücut sıvılarının bulaşma ihtimali olan vücut bölgesine %0,9 NaCl (serum fizyolojik) damlatılmış eküvyonlu çubuklar sürülerek örnek alınır. Bu çubuklar deney tüplerinde muhafaza edilir.⁴³²

Zehirlenme şüphesinin bulunduğu otopsilerde, çeşitli organların konulması için 8 adet cam kavanoz kullanılır. Cam kavanozlar kimyasallardan arındırılması için alkol, sirke veya sodyum karbonat çözeltisi ile çalkalanır. Bu kavanozlara, mide ve içeriği, barsak ve içeriği, karaciğer, akciğer, kalp ve adale parçaları, dalak ve böbrekler, beyin, beyincik ve omurilik ile son kavanoza kemik ve saçlar konur. İç organlardan 100–150 gramlık parçalar konulması yeterlidir.⁴³³ Fethi kabir örnekleri gönderilecekse, çürümemiş dokular bulunur, mümkünse 3–4 adet azı dişi, 2X2 cm femur, tibia, sternum kemikleri alınır. Yeni doğmuş bebek otopsisinde alınan dokular steril petri kutusuna konur. Örnekler herhangi bir koruyucu içermeyen steril kaplara konur ve soğuk hava zincirine uyularak laboratuara ulaştırılır.⁴³⁴

Kimyasal deliller, olay yeri, mağdur ya da fail üzerinde bulunabilecek patlayıcı, narkotik, yanıcı ve parlayıcı maddeler ile boya, ilaç, atış artığı gibi kimyasal analizler yoluyla değerlendirilmesi gereken delillerdir.⁴³⁵ Kimyasal deliller özelliklerine göre farklı şekillerde toplanır ve ambalajlanır. Patlayıcı maddelerin

---

⁴³⁰ A.g.m., s. 203.

⁴³¹ Küçükler Hüdaşverdi, (2003), “Olay Yeri İncelemesi ve Delil Toplanmasıın Önemi: Üç Cinsel Suç Olgu Sunumu”, *Adli Tıp Dergisi*, C. 17, S. 1, s. 54.

⁴³² Yıldız Günay v.d., (2003), “Tükürük Kalıntılarından Cilt Sürüntü Yöntemi ile Amilaz Tespiti”, *Adli Tıp Dergisi*, C. 17, S. 1, s. 3-4.

⁴³³ Aykaç Mehmet, (1982–83), “Adli Tıpta Materyal Alma, Gönderme”, *İHFM*, C. XLVIII–XLIX, S. 1–4, s. 320–321.

⁴³⁴ Açıkgöz v.d., (2002b), s. 204. Laboratuara materyal göndermede soğuk hava zincirine uyma imkanı yoksa, örneklerin alındığı kavanozların içine organları örtecek biçimde koruyucu madde konulması gerekmektedir. Koruyucu olarak %4’lük formaldehit yahut %10 tuzlu su çözeltisi kullanılmalıdır, bkz. Aykaç, a.g.m., s. 321–322.

⁴³⁵ *Olay Yeri İnceleme Teknikleri*, s. 14.

kullanıldığı olaylarda, olay yerinde tanımlanabilen ve tanımlanamayan bütün farklı nesnelere toplanır. Patlayıcının tahrip ettiği duvar ve ağaç gibi nesnelere örnekler pamuğa sürtme (*swap*) yoluyla alınır.⁴³⁶ Boya örnekleri buldukları yerden kazıma, yüzeyi kesme ya da doğrudan alma şeklinde toplanır. Boyanın niteliği bozulmayacak şekilde cam ve metal kaplarda veya kâğıt zarflarda ambalajlanır. Boya örnekleri alınırken yapışkan bant ile pamuğa temas ettirilmemelidir.⁴³⁷

Yanıcı ve yakıcı maddeler buldukları yüzeylerin kesilmesi, sabit yüzeylerden de pamuğa sürtme yoluyla elde edilir. Aynı zamanda taşınabilir büyüklükte yanmış parçalar ile yanıcı maddenin taşınmasında kullanılan bidon vb kaplar alınır. İçerisindeki kimyasal maddeler ise, cam ve plastik kavanozlara konarak nakilleri yapılır.⁴³⁸

Ateşli silahların kullanıldığı olaylarda, silahın ateşlenmesi neticesinde merminin içindeki barutun yanmasıyla gaz açığa çıkmaktadır. Demir, baryum, antimon, kurşun gibi maddeler içeren bu gazın atış artığı denmektedir.⁴³⁹ Ateş ettiğinden şüphe duyulan kimsenin ellerinde olması muhtemel atıkların toplanmasında, flaster bantların yapışkan kısmı bastırılarak yahut pamuklu çubukla sürtme yöntemi kullanılır. Bu meyanda şüpheli ve mağdurların ellerinin iç ve dış kısmında flaster bant uygulaması yapılır. Her bir uygulamanın ayrı bir eldiven kullanılarak yapılması ve ayrı kutularda ambalajlanması gerekmektedir.⁴⁴⁰

Fiziksel deliller, olay yeri, mağdur ve şüpheli üzerinde bulunabilecek, biyolojik ve kimyasal özellik taşımayan nesnelere aittir. Ateşli, ateşsiz silahlar, silahlara ait balistik parçalar, tekstil parçaları, cam ve cam kırıkları ile suçla doğrudan ilgili olabilecek her türlü eşya bu gruptan delildir.⁴⁴¹ Olay yerinde bulunan bütün eşya ve eşya parçası, ayrı ayrı ambalajlanır.⁴⁴² Keskin eşyanın keskin kısımları köpükle sıkıştırılır; kırılabilir eşya da köpükler yardımıyla özel bir şekilde kutulanır. Özellikle ateşli silah gibi, mekanizmaya sahip eşyanın bu mekanizması çalışmayacak şekilde, parçalar birbirine bağlanarak toplama işlemi yapılır (DTY, m. 15).

---

⁴³⁶ A.g.e., s. 15.

⁴³⁷ A.g.e., s. 15.

⁴³⁸ Caymaz Ayşegül, (2001), “Yangın ve Kundaklama Olaylarında Olay Yeri İncelemesi ve Önemi”, *Adli Tıp Dergisi*, C. 15, S. 1, s. 79.

⁴³⁹ Goho, a.g.m., s. 202.

⁴⁴⁰ *Olay Yeri İnceleme Teknikleri*, s. 18–19.

⁴⁴¹ A.g.e., s. 19.

⁴⁴² Bayer, a.g.e., s. 87.

İz deliller, parmak ve avuç izleri, ayak ve ayakkabı izleri, lastik izleri, âlet izlerinin oluşturduğu (belirti) delil grubudur. Parmakizi esas itibariyle yüzeyler üzerine yapışan terdir. Parmakizi dışarıdan çıplak gözle görünür bir durumdaysa, fotoğraflama yoluyla elde edilir.⁴⁴³ Görünmeyen parmakizinin elde edilmesinde, bu amaç için özel üretilen farklı renklerdeki tozlar, özel fırçalar yoluyla parmakizi elde edecek yüzeye sürülür. Böylelikle tere yapışan tozlar, görülmeyen parmakizini görünür hale getirir.⁴⁴⁴ Özel folyeler vasıtasıyla taşınır ya da taşınmaz yüzeylerdeki parmakizi özel kartlara aktarılır ve böylelikle taşınabilir hale getirilir.⁴⁴⁵ Kimi zaman parmakizinin elde edilmesinde, geliştirilen bu geleneksel yöntemler yeterli olmaz. Bu durumda parmakizinin ortaya çıkarılabilmesi için parmakizi geliştirme laboratuvarında çeşitli kimyasal yöntemler kullanılır, yahut farklı ışık frekansları yoluyla ve boyama yöntemleriyle nesnelere üzerindeki gizli (*latent*) parmakizleri elde edilebilir.⁴⁴⁶ Bu nedenle olay yeri inceleme uzmanlarının üzerinde parmakizi kalabilecek, ancak geleneksel yöntemlerle parmakizi geliştiremeyeceği hususları iyi bilmesi şarttır. Bu nesnelere gizli parmakizini bozulmayacak şekilde ambalajlanması ve parmakizi geliştirme çalışmaları için laboratuvara taşınması gerekir.

Ayakkabı ve lastik (tekerlek) izleri öncelikle fotoğraflanır. Bu izler toprak gibi yumuşak bir yüzeyde ise, toprağı sertleştirmek üzere kullanılan bir spreyin sıkılmasının ardından, çabuk kuruyan bir alçı preparatı, görünür olan bu izlerin üzerine dökülerek, izlerin alçı kalıbı çıkarılır.⁴⁴⁷ Sert yüzeylerdeki ayakkabı ve lastik izleri, izlerin olduğu yüzeye alüminyum folyo serilerek, bu folyoya yüksek voltta elektrik verilmesiyle elde edilir. Elektrostatik transfer yöntemi adı verilen bu yöntemde, ayakkabı ve lastiğin toz izleri alüminyum folyo üzerine nakledilir.⁴⁴⁸

Âlet izlerinin elde edilmesi fotoğraflama ve kalıba alma yöntemiyle elde edilir. Âlet izlerinin alınması için özel olarak üretilen macunlar, âlet izlerinin olduğu

---

⁴⁴³ Fisher, a.g.e., s. 108.

⁴⁴⁴ A.g.e., s. 99.

⁴⁴⁵ A.g.e., s. 109.

⁴⁴⁶ EGM, (2005c), *Parmak İzi Geliştirme Teknikleri (Temel Eğitim Kitabı)*, (Haz.) Komisyon, Ankara: EGM Kriminal Polis Laboratuvarları Dairesi Başkanlığı Yayını, eserin geneli (bundan sonra *Parmak İzi Geliştirme Teknikleri*).

⁴⁴⁷ *Olay Yeri İnceleme Teknikleri*, s. 29–30; Büker, (2002b), s. 39.

⁴⁴⁸ *Olay Yeri İnceleme Teknikleri*, s. 30.

bölgeye tatbik edilir. Macun kuruduğunda olduğu yerden kaldırılır. Böylelikle izlerin kalıbı macuna aktarılmış olur.⁴⁴⁹

3.1.2.4. Olay Yeri İnceleme Tutanağı

Olay yeri inceleme tutanağı, olay yeri ve elde edilen deliller hakkındaki bilgilere yer verilen, delil araştırma ve toplama işlemini ayrıntılı bir şekilde anlatıldığı, incelemeyi yapan görevlilerinin imzalarının bulunduğu belgedir. Bu belge olay yerinin ve delillerinin ayrıntısıyla betimlendiği, olay yerine ilişkin gözlemlerin ve bulgulara ait özelliklerin aktarıldığı bir rapordur.

CMK'de olsun AÖAY'de olsun, aramanın (ya da olay yeri incelemenin) nasıl yapılacağına dair bir ayrıntıya gidilmemiştir. Bununla birlikte SEY'nin "Suç Eşyasına El Konulması" başlığını taşıyan 5. maddesinde delillere elkonulması sonrasında düzenlenmesi gereken tutanaktan söz edilmiştir. Tutanakta yer alması gereken hususların düzenlendiği bu maddede olay yeri incelemenin yapılışına, delillerin toplanmasına ve olay yeri inceleme tutanağına ilişkin bir takım ipuçları bulunmaktadır. Ayrıca DTY'nin 11. maddesinde, yapılan incelemenin bir tutanağa bağlanması öngörülmektedir.

Olay yeri inceleme tutanağında, olay yerinde alınan ilk koruma önlemleri, geliş tarihi, saati ve dakikası yazılır.⁴⁵⁰ Olay yeri inceleme tutanağının uzunluğu, incelemesi yapılan konunun karmaşıklığı ile doğru orantılıdır. Bununla birlikte olay yeri inceleme raporlarında olması gereken, bazı temel özellikler söz konusudur. Tutanak, ne çok uzun ne de çok kısa, olayı net bir şekilde ortaya koyacak ideal uzunlukta olmalıdır. Karmaşık ve uzun cümleler kurmaktan kaçınılmalıdır. Tutanak, olay yerini ve delillerin özelliklerini okuyanın gözlerinde canlandıracak ayrıntıda ve açıklıkta olmalıdır.⁴⁵¹

Standart bir olay yeri inceleme tutanağında, tutanağın tarihi, numarası (rapor numarası), tutanağı düzenleyenlere ait bilgiler ile bu kişilerin imzaları yer alır. Olayla ilgili olarak, olayın yeri, türü, meydana geldiği tarih ve saat, olay yerinin tanıtımı, delillere ait tanımlamalar, delillerin özelliklerine ilişkin bilgiler, delillerin konumları,

⁴⁴⁹ A.g.e., s. 31–32; Bayer, a.g.e., s. 194–196.

⁴⁵⁰ Tezcan, a.g.m., s. 11.

⁴⁵¹ Ayrıca bkz. Bayer, a.g.e., s. 65.

olay yeri inceleme yöntemine ilişkin bilgiler, delillerin nasıl toplandığı ve ambalajlandığına ilişkin hususlar belirtilir.⁴⁵² Ayrıca olayın nasıl haber alındığı, Cumhuriyet savcısı tarafından bu konuda verilen talimat ile olay yerinde bulunan diğer görevlilere ilişkin bilgiler yazılır. İncelemenin rıza ile yapıldığı durumlarda, ilgilinin rıza gösterdiğine ve incelenen yerde herhangi bir zarar ve ziyana neden olunmadığına dair ibare ile müştekinin imzası da eklenir. Son olarak, olay yeri incelemesinin bitiş tarihi ve saati tutanağa muhakkak yazılır.⁴⁵³

3.2. BELGE DELİLLERİN TOPLANMASI

Belge deliller; her türlü yazı içeren kâğıtlar, şekil içeren plan, kroki, resim, fotoğraflar ile ses ve görüntü içeren video-kaset, ses kaseti, CD, bilgisayar diskisi gibi nesnelere.⁴⁵⁴ Belge deliller, ontolojik açıdan eşya olduğundan toplanmalarında maddî delillere ilişkin kurallar geçerlidir. Özellikle arama sonucu elde edilen belgeler toplanırken, öncelikle arama yerinde video ve fotoğraf görüntülerinin alınması şarttır. Böylelikle kovuşturma aşamasında delillere yönelik yapılacak itirazlar bertaraf edilebilir. Video ve fotoğraf çekimlerinin belge ile bulunduğu yeri ilişkilendirecek biçimde olması gerekir.

Belge delillerin bir kısmı Cumhuriyet savcısının talebi üzerine resmi kurumlar ve özel kuruluşlar tarafından temin edilen belgelerdir. Adli muayene raporları, resmi kurumlara ait görev belgeleri, defter kayıtları, telekomünikasyon şirketlerinden temin edilen telefon görüşme kayıtları bu türden belgelerdir. Bunların soruşturma makamına iletimi genellikle posta yoluyla yahut kurye vasıtasıyla yapılır.

Yazı içerikli belgelerin bir kısmı ise, suç şüphesiyle aramaya maruz kalan kimsenin, üzerinde, evinde ya da işyerinde elde edilen belgelerdir. Bu belgeler üzerinde parmakizi incelemesi yapılması gerekiyorsa, belgeler cımbız ile alınmalı ve şeffaf bir ambalaja konulmalıdır. Böylelikle kâğıtlar üzerinde parmakizinin yok edilmesinin önüne geçilir. Defter ya da blok kâğıt üzerine alınan notlara ulaşılamamış ise, not yazılan kâğıdın altında kalan yapraklardaki fulaj (kalemin

---

⁴⁵² *Olay Yeri İnceleme Teknikleri*, s. 67.

⁴⁵³ Tezcan, a.g.m., s. 13.

⁴⁵⁴ Kaygısız, (2004), s. 9.

yaptığı baskı) izini⁴⁵⁵ tespit edebilmek için, altta kalan boş yapraklar da toplanmalıdır. Bu boş kâğıtları üzerindeki parmakizi ve fulaj izinin kaybolmaması için, son derece hassas bir şekilde toplanma yapılır ve belgeler şeffaf ambalajlara konur.

Belge delil olarak bilgisayar ve bilgisayarların donanımlarının aranmasında, olay yeri incelemeye ilişkin temel kurallar uygulanır. Fotoğraf makinesi ile tüm bölgenin fotoğrafları çekilir. Fotoğraf çekimi sırasında tüm bilgisayarların hem ön ve hem de arka tarafından üzerindeki seri numaraları okunacak ve herhangi bir ağ bağlantısının varlığı belli olacak şekilde olmasına dikkat edilir. Ayrıca olay yerine gidildiğinde sistemler çalışır durumda iken fotoğraflar alınmalı, fotoğraf çekimleri tamamlandıktan sonra sistemlerin enerjisi kesilerek delillerin toplanmasına başlanmalıdır.⁴⁵⁶ Arama sonucu elde edilen CD, DVD gibi hafıza kartları ile diğer hafıza taşıyıcı aygıtlar, bilgisayar kütükleri, video ve ses kasetleri toplanırken ayrı ayrı ambalajlar kullanılmalı ve manyetik ortamlardan uzak tutulmalıdır. Statik elektrikten dahi etkilenmesi mümkün olan bu tür eşyanın, statik elektrikten etkilenmeyecek paketlere konmalı, ayrıca taşıma sırasında sarsılma ve darbelere karşı da tedbir alınmalı ve meydana gelebilecek hasarların önü alınmalıdır. Toplanan tüm delillerin paketlenmesi yapıldıktan sonra paketlerin ağzı mühürlenir ve son hali ile kayıtlar tekrar gözden geçirilir.⁴⁵⁷

Bilgisayar ve bilgisayar kütüklerinde arama ve elkoyma hükümlerini düzenleyen CMK'nin 134. maddesinin (3) fıkrasına göre, bilgisayar veya bilgisayar kütüklerine elkoyma işlemi sırasında, sistemdeki bütün verilerin yedeklemesi yapılır; (4) fıkarda ise istemesi halinde, bir kopya çıkarılarak şüpheliye veya vekiline verilir. Bu husus tutanağa geçirilerek imza altına alınır. Böyle bir düzenlemenin sebebi kuşkusuz, bilgisayar kütüklerinde ve diğer hafıza kaydedicilerde değişiklik yapmanın oldukça kolay olmasıdır. Yani bilgisayar kütüklerinde sonradan yapılabilecek bir değişikliğin önüne geçilmesi için, bu kütüklerin bir kopyasının ilgiliye verilmesi öngörülmektedir. Günümüzdeki teknik imkânlar gözönüne alındığında, bu son derece isabetli bir düzenlemedir. Aynı şekilde video ve ses kasetleri⁴⁵⁸ ile CD ve

---

⁴⁵⁵ Bayer, a.g.e., s. 434.

⁴⁵⁶ Aktepe, a.g.m., s. 61.

⁴⁵⁷ A.g.m., s. 60.

⁴⁵⁸ Bayram Levent, (2001), "Ses ve Görüntü Kayıtlarının Hukukumuzdaki Yeri", *Polis Dergisi*, Y. 7, S. 26, s. 595.

DVD gibi ses ve görüntü kaydı taşıyan araçlarda da değişiklik yapmak, fotomontaj uygulamak son derece kolaydır. Bu sebeple, delil toplama faaliyeti sırasında yapılan bütün faaliyetlerin düzenli bir şekilde kaydedilmesi gerekir.⁴⁵⁹ Değiştirilebilmesi oldukça kolay olan bu tür belgelerin toplanmasında CMK, m. 134 (3–4) fıkralarında düzenlenen hükümlerin uygulanması gerekir.

3.3. BEYAN DELİLLERİN TOPLANMASI

Soruşturma aşamasında beyan delillerin toplanması, genellikle ifade alma ve bilgi alma işlemine dayanmaktadır. Zira şüphelilerin ikrarının doğru olup olmadığı, maddî gerçeğin öğrenilmesi bakımından önemlidir. Ne var ki; ifade alma sırasında elde edilen ikrar, bazı psikolojik ve sosyal nedenlerle bazen doğru olmamaktadır.⁴⁶⁰

Şüpheliye sorulan ilk sorular, soruşturmanın sağlıklı yürütülmesi ve doğru sonuca ulaşılması bakımından çok önemlidir. Bu aşamada şüpheli tarafından anlatılan olaylar ve onlardan çıkarılacak sonuçlar, kovuşturmaya önemli etkilerde bulunmaktadır.⁴⁶¹ Bu sebeple ilk ifadeye başvuracak olan kolluğun yeteri ölçüde psikoloji bilmesi ve şüphelinin ruh halinden anlaması gerekir.⁴⁶²

İfade alma sırasında yanlış beyanları önlenmek ve gerçeği söylemekte direnen kişinin bu direncini savunma hakkını kısıtlamadan ve âdil yargılama ilkesini ihlal etmeden maddî gerçeğe ulaşmak amacıyla uzmanlar tarafından uygulanan teknik ve taktiklere “sorgu teknik ve taktikleri” denmektedir.⁴⁶³ Sorgu teknik ve taktikleri her zaman olumlu sonuçlar vermemekle birlikte çoğu zaman çok kıymetli ikrar elde edilmesini sağlamaktadır. Bu taktik ve tekniklerin başarısı bunu uygulayan uzmanın tecrübesiyle doğru orantılıdır.⁴⁶⁴

Suç soruşturması yapan kişinin, suçu aydınlatabilmesi ve suçluyu doğru olarak tespit edebilmesi için temelde altı soruyu doğru olarak cevaplaması gerekir. Bu sorular “ne, nerede, ne zaman, nasıl, niçin ve kim”dir.⁴⁶⁵ Sorgu tekniğinde

---

⁴⁵⁹ Aktepe, a.g.m., s. 62.

⁴⁶⁰ Öztürk ve Erdem, a.g.e., s. 409.

⁴⁶¹ Louwage Florent E., (1955), “Adli Polisçe Yapılan Soruşturmaya Dair Bazı Düşünceler (1)”, (Çev. Selahattin Atalay), *Adalet Dergisi*, Y. 46, s. 880.

⁴⁶² A.g.m., s. 878.

⁴⁶³ Öztürk ve Erdem, a.g.e., s. 409. Ayrıntı için bkz. Inbau v.d., a.g.e., s. 216.

⁴⁶⁴ Öztürk ve Erdem, a.g.e., s. 409.

⁴⁶⁵ Söylemez, a.g.e., s. 20.

kullanılan bu soruların baş harfleri model alınarak sorgu tekniğine “5 N 1 K” denir. Soruşturmayı yapan uzmanın soruları net ve anlaşılır şekilde sorması ve olayla ilgili bulanık bir nokta bırakmaması gerekir.⁴⁶⁶

Şüphelinin ifadesinin alınmasında, soruşturmacılar tarafından geliştirilen farklı teknikler söz konusudur. Şok taktiği olarak adlandırılan taktik, suçla ilgili en önemli delillerin, ifade alma işleminin herhangi bir yerinde şüphelinin yüzüne çarpılarak direncinin kırılmasına dayanır.⁴⁶⁷ Mozaik taktiğinde şüpheliyi sabırla dinleyen uzman çok küçük noktalardan hareket ederek, olayın bütünü aydınlatmaya çalışır. Zikzak taktiğinde, ifade alma işlemini yapan soruşturmacı, sürekli pozisyon değiştirerek şüphelinin direncini kırmaya çalışır.⁴⁶⁸ Ceza muhakemesinde en yaygın biçimde kullanılan sondaj taktiğinde ise, şüphelinin kimliğinin tespit edilmesiyle başlanır. Kişiye isnat edilen suç anlatılır ve bu konuda söyleyecekleri dinlenir. Sırasına göre olaylar ve deliller açıklanır. Bu taktikte, şüphelinin olayla ilgili anlatımı bütünüyle dinlenir. Sonrasında uzman tarafından tespit edilen zayıf, çelişkili, bulanık veya gerçek dışı noktalar üzerinde yoğun sorular sorulur.⁴⁶⁹ Nitekim şüpheli ilk etapta suçunu inkâr etmek isteyebilir. Genellikle suç işleyeninkârı yalanlar üzerine kurulu olacağından, ifade alma işlemini yapan soruşturmacının ayrıntıları çok iyi takip etmesi ve şüphelinin tereddütte kaldığı noktaları iyi tespit etmesi gerekir.⁴⁷⁰

İfadenin yazılmasında üç ayrı yönteme başvurulabilir. İlk yöntem önce şüphelinin beyanını dinlemek, sonra kaydetmektir. Burada beyanın esaslı kısımları yazılır. İkinci yöntem, şüphelinin ağzından çıkan beyanı cümle cümle kaydetmektir. Üçüncü yol ise, uygun aralarla sözün kesilerek, beyanın parça parça kaydedilmesidir. Hangi yöntemin kullanılacağı, ifade alma işlemini gerçekleştirecek kişinin uzmanlığına ve bireysel tercihinine bağlı olacaktır.⁴⁷¹ İfade tutanağı düzenlenirken görevlinin (kolluk, zabıt kâtabi) şüphelinin ağzından çıkan her şeyi aynen yazması mümkün olmayabilir. Bu olumsuzluk karşısında en iyi çözüm, CMK'nin 147.

---

⁴⁶⁶ Louwage, a.g.m., s. 887.

⁴⁶⁷ Derdiman, a.g.m., s. 23; Öztürk ve Erdem, a.g.e., s. 424; Louwage, a.g.m., s. 883.

⁴⁶⁸ Derdiman, a.g.m., s. 23; Öztürk ve Erdem, a.g.e., s. 425.

⁴⁶⁹ Derdiman, a.g.m., s. 23; Öztürk ve Erdem, a.g.e., s. 424–425.

⁴⁷⁰ Louwage, a.g.m., s. 885.

⁴⁷¹ A.g.m., s. 887–888.

maddesinin (1) fıkrasının [h] bendinde öngörüldüğü gibi, ifadenin video kamera ve ses teybi gibi teknik imkânlardan yararlanılarak kayıt altına alınmasıdır.⁴⁷²

İfade alma sırasında, bilgisine başvuru alanların anlayacağı dilde soru sormak çok önemlidir. Soruların yönlendirici olmaması ve tamamen maddî gerçeği ortaya çıkarmaya yönelik olması gerekir. Aynı zamanda ifade sahibinin ağzından çıkan sözlerde düzeltmeye gidilmemelidir. Kişi hangi kelimeleri kullanıyorsa, argo dahi olsa ifade olduğu gibi yazılmalıdır.⁴⁷³

---

⁴⁷² Şafak ve Bıçak, a.g.e., s. 240.

⁴⁷³ Inbau v.d., a.g.e., s. 179–184.

SONUÇ

Ceza reformu sürecinde yeni baştan hazırlanarak, 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5271 sayılı CMK, ceza muhakemesi hukukuna birçok yenilik getirmiştir. Bu yeniliklerin bir kısmı delil sistemine ilişkindir. Delil sistemine ilişkin olarak yapılan yenilikler, yeni delil toplama yöntemlerinin getirilmesi, delil toplanmasına ilişkin kimi kuralların daha ayrıntılı düzenlenmesi, Cumhuriyet savcısı ve adlî kolluğun etkinleştirilmesi ve kanunun öngördüğü yönetmelikler şeklinde sıralanabilir.

CMK'nin getirmiş olduğu en büyük yeniliklerden biri, beden muayenesi, vücuttan örnek alınması ve moleküler genetik incelemeye ilişkin düzenlemelerdir. Nitekim 1412 sayılı CMUK'ta bu hususlarla ilgili bir kural bulunmamaktaydı. Bu konuda hukukî düzenlemeye ihtiyaç olduğu birçok yazar tarafından dile getirilmiştir.⁴⁷⁴ 5271 sayılı CMK'nin 75 ve 76. maddelerinde beden muayenesi ve vücuttan örnek alınması; 78. maddesinde de bu örneklerin moleküler biyolojik analize tabi tutulmasını düzenlemiştir. Böylelikle delil sisteminde çok önemli bir eksiklik giderilmiştir.

1412 sayılı CMUK'ta otopsinin yapılmasında iki hekim yeterli görülmekteydi. Yeni CMK ile bu hekimlerden en az birinin adli tıp uzmanı olması zorunluluğu getirilmiştir. Otopsi görevinin bu konuda mütehassıs hekimlere verilmesiyle, uzman olmayan hekimler tarafından yapılan hataların önüne geçilmek istenmiştir.

İletişimin denetlenmesi, teknik araçlarla takip ve gizli soruşturmacının görevlendirilmesi tedbirleri, esas itibarıyla 5271 sayılı CMK'nin kabulünden önce 1999 tarih ve 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu ile ceza muhakemesine getirilen koruma tedbirleridir. CMK'nin kabulüyle birlikte mezkûr kanun mülga olmuş ve sayılan koruma tedbirlerine CMK'de yer verilmiştir. Diğer taraftan, bu tedbirlere sınırlı sayıda suçun soruşturulmasında ve son çare olarak

---

⁴⁷⁴ Şen Ersan, (1998), *Türk Ceza Muhakemesi Hukuku'nda Hukuka Aykırı Deliller Sorunu*, İstanbul: Beta Yayınları, s. 30; Gülsoy ve Kök, a.g.e., s. 2.

başvurulmasının kabulüyle; suçlarla mücadele ve temel hak ve özgürlüklerin korunması arasında hassas bir denge sağlanmıştır.

CMK'nin delil toplama hususunda getirdiği en önemli yeniliklerden biri, iddianamenin iadesi müessesesidir. Böylelikle delillerin soruşturma aşamasında, olayın hemen ardından sığağı sığağına toplanması amaçlanmıştır. Soruşturma makamı tarafından deliller toplandıktan ve soruşturma konusuyla ilgili eksiklik ve aksaklıklar giderildikten sonra iddianame yazılacaktır. Böylelikle kovuşturma aşaması çok daha hızlı ve etkili işleyecek (tek celse ilkesi) ve ceza-adâlet sistemi muhataplarına daha çok güven veren bir yapıya kavuşacaktır.

CMK'nin delil sistemini yeniden düzenlediği ve çok önemli yenilikler getirdiği konusunda kuşku bulunmamaktadır. Buna karşın, hukuki düzenlemelerde bazı eksiklikler vardır ve hâlihazırda delillerin toplanmasıyla ilgili olarak uygulamada bazı sorunlar yaşanmaktadır. Burada bu aksaklıklara yönelik bazı öneriler şunlardır:

Öncelikle CMK'de “Koruma Tedbirleri”nin yer aldığı dördüncü kısmının “Arama ve Elkoyma” bahsinin düzenlendiği dördüncü bölümüne “Olay Yeri İnceleme” ile ilgili özel hükümler getirilmelidir. Nasıl ki; ceset üzerinde incelmeme yapmanın teknik adı “otopsi” ise, bu kavram kanunla düzenlenmiş, asgari şartları ile kimin yapacağı belirlenmişse; olay yeri inceleme konusu da benzer şekilde düzenlenebilir. BMY'nin 23. maddesinde “olay yeri inceleme uzmanı” kavramı geçmektedir. Dolayısıyla “olay yeri inceleme” ve “olay yeri inceleme uzmanı” esas itibarıyla mevzuatta yer alan ancak yeterince etkin olmayan hususlardır. Bu sebeple, adlî kolluk için özel düzenlemenin yapıldığı CMK'de, olay yeri incelemesinin mümkün olduğu ölçüde olay yeri inceleme uzmanları tarafından yapılması gerektiği yer almalıdır. Konunun ayrıntısı yönetmelikle düzenlenmelidir. Esasında bu konuyla ilgili kolluk bünyesinde uygulanan yönetmelikler bulunmakla birlikte, Adalet Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığının birlikte yürüteceği yönetmelikler çıkarılmalıdır.

CMK'de mağdurun rızasına dayalı aramanın düzenlenmemiş olması, başka bir eksikliktir. Zira suçtan zarar gören bir kimsenin kolluğa yaptığı ihbar neticesi, şikâyetçiye ait evde yahut işyerinde yapılacak olan inceleme için hâkim kararı ya da savcı emri gereksizdir. Bununla birlikte kolluk uygulamada rızaya dayalı arama yapmakta, bunu da TCK'nin 26. maddesinin (2) fıkrasına, yani “kişinin üzerinde

mutlak surette tasarruf edebileceği bir hakkına ilişkin olmak üzere, açıkladığı rızası çerçevesinde işlenen fiilden dolayı kimseye ceza verilmez” hükmüne dayanarak yapmaktadır. Oysa böyle bir hükme CMK’de arama bahsini düzenleyen kısımda yer verilmelidir. Yapılacak hukukî düzenleme, sadece suçtan zarar görenin rızasını kapsmalı, suç şüphelileri için rızaya dayalı arama kabul edilmemelidir.

CMK’de yer alan bazı maddeler ile TCK’deki bazı maddeler ile tam olarak bağdaşmamaktadır. Başka bir deyişle, farklı kanunlardaki düzenlemeler tam olarak birbirinin zıddı olmamakla birlikte, tam olarak da birbirleriyle örtüşmemektedir. Vücut muayenesinde mağdurun rızası halinde hâkim kararı veya savcı emrini zorunlu saymayan CMK’nin 76. maddesinin (2) fıkrası ile “yetkili hâkim ve savcı kararı olmaksızın, kişiyi genital muayeneye gönderen veya bu muayeneyi yapan fail”in cezalandırılmasına hükmeden TCK’nin 287. maddesinin (1) fıkrasının birbiriyle bağdaşmamaktadır. Somut bir olayda uygulamacılar hangi maddeyi dikkate alacaktır, bu husus belirsizdir. Yapılacak yasal düzenleme ile bu çelişkinin giderilmesi gerekir.

CMK’nin yürürlüğe girmesiyle birlikte, 3005 sayılı Meşhut Suçların Muhakeme Usulü Kanunu, 466 sayılı Kanun Dışı Yakalanan veya Tutuklanan Kimselere Tazminat Verilmesi Hakkında Kanun ile 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu yürürlükten kaldırılmış; böylelikle ceza muhakemesi usulleri ile delil toplama kurallarının tümünün bir çatıda toplanması öngörülmüştür. Buna karşın PVSK’de delillerin toplanmasına yönelik kurallar halen yürürlüktedir. Üstelik 2004 yılındaki ceza reformu sonrası, mezkûr kanunda CMK’deki düzenlemelere paralel değişiklikler yapılmıştır. PVSK’nin bilgi almayı düzenleyen 15. maddesinde yapılacak tadilat ile bu madde sadece idari yönden bilgi almayı kapsamalıdır. Adlî soruşturmalara ilişkin bilgi ve ifade almada, CMK’nin 147. maddesi uygulanmalıdır. Bir suçla karşılaşan polisleri, branş ve görev ayrımı yapmaksızın, olaya el koyma ve delilleri muhafaza etme ve toplamayla görevli kılan PVSK’nun Ek-4. maddesindeki hükümlere, CMK’nin 165. maddesi içinde yer verilmelidir. PVSK’nun polisin adlî görevlerini düzenleyen Ek-6 maddesi tamamen gereksizdir ve böyle bir düzenleme yapılırsa dahi, bunun yeri CMK’nin 164. maddesidir.

Sonuç olarak, 5271 sayılı CMK, ceza muhakemesinde delillerin toplanmasına ilişkin önemli yenilikler getirmiştir. Bu yenilikler getirilirken temel hak ve özgürlüklerin korunması ve insan onuruna saygı ilkeleri ile maddî gerçeğin ortaya çıkarılmasında kamu yararı arasında bir denge kurulmak istenmiştir. CMK'deki delil toplama işlemleri ile ilgili düzenlemelerinde bu denge gözetilmiştir. CMK'ye yukarıda sayılan bazı eklemelerin yapılması ve bazı CMK hükümleri ile TCK hükümleri arasında uyumun sağlanması gerekir. Ayrıca PVSK ve JTGYK gibi kolluğun görev ve yetkisini düzenleyen kanunlarda, delil toplamaya ilişkin hükümlerin CMK'de tek çatıda altında toplanması, Türk ceza muhakemesinde delil sisteminin daha etkin bir şekilde işlemlerini sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, Nihal ve Hancı, İsmail Hamit, (2002), “Adlî Biyoloji”, İsmail Hamit Hancı (Der.), *Adlî Tıp ve Adlî Bilimler*, Ankara: Seçkin Yayınevi, ss. 577–598.
- Açıkgöz, Nihal; Hancı, İsmail Hamit ve Çetin, Gürsel, (2002), “Adlî Olaylarda Böceklerden Nasıl Yararlanılır?”, *AÜHFD*, C. 51, S. 3, ss. 117–125.
- Açıkgöz, Nihal; Hancı, İsmail Hamit ve Çakır, Hadi, (2002), “Olay Yerinden DNA Analizi İçin Biyolojik Örnek Toplama ve Örneklerin Laboratuara Gönderilme Usulleri”, *AÜHFD*, C. 51, S. 2, ss. 199–206.
- Afşin, Hüseyin ve Günçe, M. Elif, (2002), “Adlî Diş Hekimliği Açısından Olay Yeri İncelemesi”, *Adlî Tıp Dergisi*, C. 16, S. 2–4, ss. 94–105.
- Akbaş, Osman, (1994), “Kriminal Laboratuvar Kimya Bölümü Pratik Uygulamaları”, *İstanbul Üniversitesi Adlî Tıp Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, (YÖK Tez No: 38051).
- Akkaplan, Sedef, (2002), “Yangın ve Kundaklama Olayları”, *Adlî Bilimler Dergisi*, C. 1, S. 1, ss. 29–36.
- Aktepe, Basri, (2004), “Emniyet Personelinin Bilgisayar ve Bilgisayar İntitli Suçlarla Mücadelede Dikkat Etmesi Gereken Hususlar (Adlî Tıp Esaslarına Uygun Olarak Delillendirme)”, *Çağın Polisi Dergisi*, C. 3, S. 35, ss. 29–32.
- Alkış, Saadet, (2002), “Otomobil Yangınlarının İncelenmesi”, *Adlî Bilimler Dergisi*, C. 1, S. 2, ss. 67–74.
- Alsan, Selçuk (der.), (2001), “Yeni Adli Tıp”, *Bilim ve Teknik*, Şubat 2001, ss. 48–53.
- Arslan, Çetin, (2002), “Memura Aktif Mukavemet Suçu ve Bazı Suçlarla İhtimai”, *AÜHFD*, C. 51, S. 2, ss. 35–77.
- Aşıcıoğlu, Faruk, (2003), “Adlî Amaçlı Ulusal DNA Veri Bankasının Kurulması ve Bu Konudaki Uluslar arası Yaklaşımlar”, *Adlî Tıp Dergisi*, C. 17, S. 3–4, ss. 55–62.
- Aykaç, Mehmet, (1982–83), “Adlî Tıpta Materyal Alma, Gönderme”, *İÜHFM*, C. XLVIII–XLIX, S. 1–4, ss. 319–324.

- Azak, Ünal, (1994), *Soruşturma ve Yazışma Teknikleri*, 2. baskı, Ankara: (y.y.).
- Badem, Uğur, (2004), *Olay Yeri Koruma İnceleme ve Delil Toplama Yöntemleri*, 2. baskı, Ankara, (y.y.).
- Balseven, Aysun; Hancı, İsmail Hamit; Özdemir, Çağlar ve Tuğ, Aysim, (2002), “Adli Meteoroloji”, *Adli Tıp Dergisi*, C. 16, S. 1, ss. 70–73.
- Batuk, Gökhan; Kar, Hakan; Ulukan, Özer ve İşler, Hülya, (2003), “Otopsi ve Postmortem Laboratuvar Uygulamalarında Enfeksiyon ve Korunma”, *Adli Bilimler Dergisi*, C. 2, S. 2, ss. 19–24
- Bayer, Metin, (2003), *Olay Yeri İnceleme Kriminal Laboratuvar Analizleri*, Ankara: Songür Yayıncılık.
- Bayram, Levent, (2001), “Ses ve Görüntü Kayıtlarının Hukukumuzdaki Yeri”, *Polis Dergisi*, Y. 7, S. 26, ss. 592–595.
- Bıçak, Vahit, (1996), *Improperly Obtained Evidence: A Comparison of Turkish and English Law*, Ankara, (y.y.).
- Bilge, Yaşar, (2002), *Adli Bilimler Sözlüğü*, Ankara: Palme Yayıncılık.
- Büker, Hasan, (2002a), “Gözden Kaçırılan Deliller Ayakkabı İzleri”, *İpucu Dergisi*, Y. 1, S. 1, ss. 44–52.
- Büker, Hasan, (2002b), “Faili Meçhul Trafik Kazaları Olay Yerinde Bulgular”, *Adli Bilimler Dergisi*, C. 1, S.1, ss. 37–41.
- Cansunar, F. Nuray; Albek, E. Murat ve Altuğ, Mehtap, (1997), “Ölüm Olaylarında Olay Yeri İncelemesinin Önemi”, *İHFM*, C. LV, S. 4, ss. 299–309.
- Caymaz, Ayşegül, (2001), “Yangın ve Kundaklama Olaylarında Olay Yeri İncelemesi ve Önemi”, *Adli Tıp Dergisi*, C. 15, S. 1, ss. 73–83.
- Cengiz, Salih ve Karaca, A. Cengiz, (2002), “Adli Laboratuvar ve Toprak Analizi”, *İpucu Dergisi*, Y. 1, S. 1, ss. 6–11.
- Centel, Nur, (2002), *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, 2. baskı, İstanbul: Beta Yayınları.
- Centel, Nur ve Zafer, Hamide, (2008), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 5. baskı, İstanbul: Beta Yayınları.

- Çalı, H. Hüseyin, (2003), “Boya ve Mürekkep Analizi”, *Çağın Polisi Dergisi*, C. 2, S. 20, ss. 60–62.
- Çebi, İsmail, (2004), “Ateşli Silahla İşlenmiş Olaylarda Atış Orijini Tespiti”, *İpucu Dergisi*, Y. 2, S. 2, ss. 19–22.
- Çetin, M. Salih, (2004), “El İzleri (Avuç İzleri)”, *İpucu Dergisi*, Y. 2, S. 2, ss. 60–64.
- Çüçen, A. Kadir, (2006), *Mantık*, 4. baskı, Bursa: Asa Yayınları.
- Dennis, Ian H., (1999), *The Law of Evidence*, London: Sweet and Maxwell.
- Derdiman, R. Cengiz, (1995), “Polisin İfade Alma Yetkisi (Kapsamı, Sınırı, Yöntemi ve İlgili Olduğu Yetkiler)”, *Polis Dergisi*, Y. 1, S. 4, ss. 16–27.
- Develioğlu, Ferit, (2003), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, 20. baskı, Ankara: Aydın Kitabevi.
- Dinler, Veysel, (2006), “Kolluğun Olay Yeri İnceleme Yetkisi”, Mustafa Kaygısız ve Hanifi Sever (Der.), *Suç Analizi-I*, Ankara: Adalet Yayınevi, ss. 115–129.
- Dinler, Veysel; Şahin, Şakir ve Baydar, Ç. Lütfi, (2007), “Doğal Afetlerde Kurbanların Yerlerinin Tespiti ve Kimliklendirme”, *Adli Bilimler Dergisi*, C. 6, S. 2, ss. 50–57.
- Doğan, Cahit; Bursalı, Burcu; Özmen, Edibe ve Kızılpınar, İlginç, (2004), “Biyokriminal Palinoloji”, *İpucu Dergisi*, Y. 2, S. 2, ss. 13–18.
- EGM, (2005a), *Olay Yeri İnceleme Temel Eğitim Kitabı*, (Haz. Komisyon), Ankara: EGM Kriminal Polis Laboratuvarları Dairesi Başkanlığı Yayını.
- EGM, (2005b), *Adli Fotoğrafçılık (Dijital) Temel Eğitim Kitabı*, (Haz. Komisyon) Ankara: EGM Kriminal Polis Laboratuvarları Dairesi Başkanlığı Yayını.
- EGM, (2005c), *Parmak İzi Geliştirme Teknikleri (Temel Eğitim Kitabı)*, (Haz. Komisyon), Ankara: Kriminal Polis Laboratuvarları Dairesi Başkanlığı Yayını.
- EGM, (2006), *İlk Ekibin Görev ve Sorumlulukları*, Ankara: Kriminal Polis Laboratuvarları Dairesi Başkanlığı Yayını.
- Erdem, Mustafa Ruhan, (2001), *Ceza Muhakemesinde, Organize Suçlulukla Mücadelede Gizli Soruşturma Tedbirleri*, Ankara: Seçkin Yayınevi.

- Erem, Faruk, (1970), “Teknik İlerleme ve Ceza Hukuku”, *AÜHFD*, C. 27, S. 3–4, ss. 15–26.
- Erem, Faruk, (1975), “Kısıktıcı Ajan”, *AÜHFD*, C. 32, S. 1–4, ss. 5–15.
- Ergül, Engin, (2007), “Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi ve Vücuttan Örnek Alınması”, *Adalet Dergisi*, S. 28, (Mayıs), ss. 45–54.
- Erkul, Hüseyin ve Karakılçık, Yusuf, (2002), “Polislik Mesleği ve Polis Eğitimi”, *Polis Dergisi*, Y. 8, S. 30, ss. 57–62.
- Erten, Rıfat; Acır, Birsen ve Taşveren, Sema, (1996), “Gen (DNA) Testinin İspat Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, *AÜHFD*, C. 45, S. 1, ss. 573–588.
- Eryılmaz, M. Bedri, (2003), “Suç Araştırmasına Yön Veren Şüphe Kavramı”, Aytekin Geleri ve H. Hüseyin Çevik (Der.), *Organize Suçlarla Mücadele ve Polis*, Ankara: Seçkin Yayınevi, ss. 221–232.
- Esen, Kasım, (1997), “Kriminal Polis Laboratuvarlarının Tarihçesi, Çalışma Yöntemleri ve Alanları”, *Türk İdare Dergisi*, S. 417, (Aralık), ss. 173–178.
- Feyzioğlu, Metin, (1996), *Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanıklık*, Ankara: US-A Yayıncılık.
- Feyzioğlu, Metin, (1999), “Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi”, *AÜHFD*, C. 48, S. 1–4, ss. 135–163.
- Feyzioğlu, Metin, (2002), *Ceza Muhakemesinde Vicdânî Kanaat*, Ankara: Yetkin Yayınları.
- Fisher, Barry A. J., (2004), *Techniques of Crime Scene Investigation*, 7th edition, USA: CRC Press.
- Genge, Ngarie E., (2002), *The Forensic Casebook: The Science of Crime Scene Investigation*, USA: The Random House Publishing Group.
- Goho, Alexandra, (2004), “Forensic on Trial: Chemical Matching of Bullets Comes Under Fire”, *Science News*, Vol. 165, (March), pp. 202–204.
- Göl, Ahmet, (t.y.), *Tek Parmak İzi Tasnif Sistemi*, Ankara: EGM Kriminal Polis Laboratuvarları Dairesi Başkanlığı Yayını.

- Göl, Ahmet, (t.y.), *On Parmak İzi Tasnif Sistemi*, Ankara: EGM Kriminal Polis Laboratuarları Dairesi Başkanlığı Yayını.
- Gölcüklü, A. Feyyaz ve Gözübüyük, A. Şeref , (2002), *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İnceleme ve Muhakeme Yöntemi*, 3. baskı, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Gülsoy, Tevfik ve Kök, A. Nezih, (2005), “Tıbbî Müdahale Yoluyla Delil Elde Etme”, *EHFD*, C. IX, S. 1–2, ss. 1–21.
- Hafizoğulları, Zeki, (1996), *Ceza Normu: Normatif Bir Yapı Olarak Ceza Hukuku Düzeni*, 2. baskı, Ankara: US-A Yayıncılık.
- Hancı, İsmail Hamit, (2002a), “Adlî Tıp ve Adlî Bilimler”, İsmail Hamit Hancı (Der.), *Adlî Tıp ve Adlî Bilimler*, Ankara: Seçkin Yayınevi, ss. 9–21.
- Hancı, İsmail Hamit, (2002b), “Adlî Psikiyatri”, İsmail Hamit Hancı (Der.), *Adlî Tıp ve Adlî Bilimler*, Ankara: Seçkin Yayınevi, ss. 507–520.
- Hancı, İsmail Hamit, (2002c), “Adlî Otomotiv”, İsmail Hamit Hancı (Der.), *Adlî Tıp ve Adlî Bilimler*, Ankara: Seçkin Yayınevi, ss. 167–212.
- Hancı, İsmail Hamit; Balseven, Aysun ve Balseven, İsmet, (2002), “Adlî Olaylarda Otopsinin Önemi Bir Olgu Sunumu”, *Adlî Bilimler Dergisi*, C. 1, S. 1, ss. 23–27.
- Hancı, İsmail Hamit; Çetin, C. Mehmet ve Hancı, Özlem, (2002), “Çapraz Sorgu”, *Adlî Bilimler Dergisi*, C. 1, S. 2, ss. 27–35.
- Hannby, James E., (2001), “Ateşli Silah Kimliğinin Belirlenmesine Yönelik Çalışmaların Tarihi Gelişimi”, (Çev. Eyüp Buldukoğlu), *Polis Dergisi*, Y. 7, S. 26, ss. 21–24.
- Heard, Brian J., (1997), *Handbook of Firearms and Ballistics: Examining and Interpreting Forensic Evidence*, Chichester: John Wiley and Sons Ltd..
- Standford Encyclopedia of Philosophy*, (2008),“Heraclitus, <http://plato.stanford.edu/entries/heraclitus/>, (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2008).
- Hirş, Ernest E., (1944), “Pratik Hukukta İlmî İspat ve Tefsir”, *AÜHFD*, C. 1, S. 2, ss. 192–199.

Hirş, Ernest E., (2005), *Pratik Hukukta Metot*, 4. baskı, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Horswell, John (ed.), (2004), *The Practice of Crime Scene Investigation*, USA: CRC Press.

<http://emsal.yargitay.gov.tr>, (Erişim Tarihi: 15 Ocak 2009).

<http://www.belgenet.com/arsiv/bm/bmsiyasihak.html>, (Erişim Tarihi: 15 Haziran 2008).

Inbau, Fred; Reid, John E. ve Buckley, Joseph P., (t.y.), *Suçlu Sorgulamaları ve İtirafı*, (Çev. Ahmet Kule), Ankara: Başkent Matbaası.

İşbilen, Ayşe ve Dinler, Veysel, (2004), “Tekstil Yüzeylerin ve Aksesuarlarının Adli Olayların Çözümünde Kullanılması”, 3. *Anadolu Adli Bilimler Kongresi*, Eskişehir, Osmangazi Üniversitesi, 7 – 9 Ekim 2004, (poster çalışması).

Karakuş, Oğuz; Sağlam, M. Recai ve Ünal Bülent, (2005), *Olay Yeri Güvenliği ve Olay Yerinin Korunması*, Ankara: (y.y.).

Karakuş, Oğuz; Atmaca, Yalçın ve Karapazarlıoğlu, Ersin, (2008), “Adli Tekstil”, *Adli Bilimler Dergisi*, C. 7, S. 2, ss. 40–49.

Karayalçın, Yaşar, (2001), *Hukukda Öğretim-Kaynaklar-Metod Problem Çözme*, 6. baskı, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Kaygısız, Mustafa, (2004), *Adli Bilimler*, Ankara: Polis Akademisi Başkanlığı Yayınları.

Kaygısız, Mustafa; Arslan, Taner A.; Baykal, Ali ve Bayer, Metin, (2002), *Olay Yeri İnceleme Hizmetiçi Eğitim Kaynak Kitabı*, Ankara: EGM Basımevi.

Kaygısız, Ziyaettin, (2001), “Olay Yeri İnceleme Çalışmalarının İnsan Hakları ve Bilimsel Açından Değerlendirilmesi”, *Polis Dergisi*, Y. 7, S. 29, ss. 147–149.

Kaygısız, Ziyaettin, (2002a), “Bireysel Tanımlayıcı İzlerin Özellikleri ve Suçu Aydınlatmadaki Önemi”, *Polis Dergisi*, S. 30, ss. 146–148.

Kaygısız, Ziyaettin, (2002b), “Olay Yeri Koruma Şeridi”, *Adli Bilimler Dergisi*, C. 1, S. 2, ss. 17–20.

- Kaygusuz, Ziyaettin, (2002c), “Olay Yerinde Personel ve Delil Güvenliği”, *Polis Dergisi*, S. 32, ss. 80–83.
- Kazakistan El-Farabi Milli Devlet Üniversitesi, (1996), *Kriminalistik*, (Çev. Komisyon), Ankara: YEPA Yayınları.
- Kendi, Özer; Bogenç, Atlas; Bilge, Yaşar; Acar, Kemâlettin ve Tunalı, İbrahim, (1998), “İki Antisosyal Kişilik Bozukluğu Vakasının Adlî Tıp Yönünden Değerlendirilmesi”, *AÜHFD*, C. 47, S. 1–4, ss. 163–169.
- Kingston, Charles R., (1965), “Applications of Probability Theory in Criminalistics”, *Journal of the American Statistical Association*, Vol. 60, No. 309, pp. 70–80.
- Korhan, Ertuğrul, (1967), *Kriminalistik Parmak İzleri ve Henry – Galton Tam Tasnifi*, Ankara: Kardeş Matbaası.
- Kök, Ahmet Nezh, (2003), “Parmak İzlerinin Delil Olarak Kullanılması”, *EHFD*, C. VII, S. 3–4, ss. 3–8.
- Köroğlu, Hasan, (2001), *Türk Mahkemelerinde Bilirkişilik ve Bilirkişi Kurumları*, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Kunter, Nurullah ve Yenisey, Feridun, (2002), *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, C.I (Ceza Muhakemesinin Genel Hükümleri), 12. baskı, İstanbul: Beta Yayınları.
- Kunter, Nurullah ve Yenisey, Feridun, (2003), *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, C.II (Ceza Muhakemesinin Yürüyüşü), 12. baskı, İstanbul: Beta Yayınları.
- Kuyucu, Abdullah, (2006), “Türkiye’de Savcılık (Savcılığın Ceza Adalet Sistemindeki Rolü ve Örgütlenmesi)”, *Bir Adlî Organ Olarak Savcılık*, Ankara: TBB Yayını, Sempozyum 7–9 Temmuz 2006 Ankara, ss. 131–150.
- Küçüker, Hüdaverdi, (2003), “Olay Yeri İncelemesi ve Delil Toplanması’nın Önemi: Üç Cinsel Suç Olgu Sunumu”, *Adlî Tıp Dergisi*, C. 17, S. 1, ss. 54–48.
- Lee, Henry C.; Palmbach, Timothy and Miller, Marilyn T., (2005), *Henry Lee’s Crime Scene Handbook*, 2nd edition, Barcelona: Elsevier Academic Press.

- Louwage, Florent E., (1955), “Adlî Polisçe Yapılan Soruşturmaya Dair Bazı Düşünceler (1)”, (Çev. Selahattin Atalay), *Adalet Dergisi*, Y. 46, ss. 877–888.
- Meran, Necati, (2003), “Cürüm İşleyenleri Saklama ve Kanıtları Yok Etme Suçu Üzerine Bir İnceleme”, *Yargıtay Dergisi*, C. 29, S. 3, ss. 269–277.
- Öksüz, Arif, (1986), *Kişilerin Kimliğini Tespit Etmede Polise Yardımcı Olan İmza ve Parmak İzinin Tetkiki ve Parmak İzinin Tasnifi*, Ankara: Kısmet Matbaası.
- Öner, Necati, (1991), *Klasik Mantık*, 6. baskı, Ankara: AÜ İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Özbek, Veli Özer, (2005), *CMK İzmir Şerhi: Yeni Ceza Muhakemesi Kanununun Anlamı*, Ankara: Seçkin Yayınevi.*
- Özdoğan, Ali, (2002), “Alman ve Fransız Teknik Dinleme Mevzuatları”, *Polis Dergisi*, S. 32, ss. 14–16.
- Özel, Çağlar, (2002), “Medeni Hukuk Açısından Ölüm Anının Belirlenmesi ve Ceset Üzerindeki Hakka İlişkin Bazı Düşünceler”, *AÜHFD*, C. 51, S. 1, ss. 43–76.
- Özkara, Erdem; Hancı, İsmail Hamit ve Zeyfeoğlu, Yıldırım, (2002), “Kundakçılık”, İsmail Hamit Hancı (Der.), *Adlî Tıp ve Adlî Bilimler*, Ankara: Seçkin Yayınevi, ss. 451–462.
- Özlem, Doğan, (2004), *Mantık*, 7. baskı, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Öztürk, Bahri, (2006), “Adlî Bir Organ Olarak Savcılık”, *Bir Adlî Organ Olarak Savcılık*, Ankara: TBB Yayını, Sempozyum 7–9 Temmuz 2006 Ankara, ss. 150–160.
- Öztürk, Bahri ve Erdem, Mustafa R., (2006), *Uygulamalı Ceza Muhakemesi*, 10. baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi.

---

* Bu eser kolektif bir çalışmanın ürünüdür. Bölümlerin bazıları Doç. Dr. Veli Özer Özbek yönetiminde diğer yazarların katkılarıyla yazılmıştır. Eserde atıf yapma yöntemi olarak, atıfta bulunulan bölümün yazarların isimleri, CMK İzmir Şerhi ve sayfa numarasının yazılması öngörülmektedir. Bu sebeple metin içinde kitapta öngörüldüğü biçimde atıf yapılmış; kaynakçada ise tek maddede yazılması uygun görülmüştür.

- Öztürk, Cemal, (2006), *Ceza Muhakemesinde İz Bilimi: Kriminalistik Gerçeği*, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Parlar, Ali; Hatipoğlu, Muzafer ve Yüksel, Erol Güngör, (2008), *Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller Çapraz Sorgu ve İspat*, Ankara: Yayın Matbaası.
- Püsküllüoğlu, Ali, (2004), *Arkadaş Türkçe Sözlük*, 8. baskı, Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Selçuk, Sami, (1977), “Kanıtların Toplanmasında Yasallık, Dürüstlük ve Total Ceza Adaleti”, *Yargıtay Dergisi*, C. 3, S. 2, ss. 49–70.
- Soyaslan, Doğan, (2003), “Hukuka Aykırı Deliller”, *EHFD*, C. VII, S. 3–4, ss. 9–26.
- Söylemez, Ahmet, (1982), *Kriminalistik ve Suç Yeri İncelemesi*, İstanbul: Haşmet Matbaası.
- Şafak, Ali, (1996a), “Polis Teknolojisi ve İspat Hukukunda Yeri”, *Avrupa Birliği Sürecinde Türk Polisi*, Ankara: EGM Basımevi, Uluslararası Sempozyum: 16–18 Ekim 1996 Ankara, ss. 287–310.
- Şafak, Ali, (1996b), *Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü*, 2. baskı, İstanbul: Temel Yayınları.
- Şafak, Ali, (2005), *Ceza Hukuku: Genel ve Özel Hükümler*, Ankara.
- Şafak, Ali ve Bıçak, Vahit, (2005), *Ceza Muhakemesi Hukuku ve Polis*, 6. baskı, Ankara: Roma Yayınları.
- Şahin, Eyüp, (2002), “Adalete açılan Kapıda Tutanakların Dili”, *Polis Dergisi*, S. 32, ss. 17–20.
- Şen, Bilal, (2001), “Bilgisayar Suçlarının Getirdikleri ve Üzeyir Garip Cinayeti”, *Polis Dergisi*, S. 29, ss. 13–24.
- Şen, Ersan, (1998), *Türk Ceza Muhakemesi Hukuku’nda Hukuka Aykırı Deliller Sorunu*, İstanbul: Beta Yayınları
- Şenocak, Zarife, (2001), “Küçüğün Tıbbî Müdahaleye Rızası”, *AÜHFD*, C. 50, S. 4, ss. 65–80.

- Tezcan, Durmuş, (1997), “Avrupa İnsan Hakları Komisyonu ve Mahkemesinde Yapılan Muhakemeler Açısından (Kolluk Soruşturması Kapsamında) Türkiye ile İlgili Gözlemler”, *Polis Dergisi*, Y. 3, S. 13, ss. 10–14.
- Tuğ, Aysim; Güleç, Erksin ve Hancı, İsmail Hamit, (2002a), “Adlî Antropoloji”, İsmail Hamit Hancı (Der.), *Adlî Tıp ve Adlî Bilimler*, Ankara: Seçkin Yayınevi, ss. 647–660.
- Tuğ, Aysim; Doğan, Yeşim ve Hancı, İsmail Hamit, (2002b), “Kriminalistik Kriminoloji Değildir”, *Ankara Barosu Dergisi*, S. 2, ss. 175–182.
- Tuğ, Aysim; Söylemezoğlu, Tülün ve Hancı, İsmail Hamit, (2002c), “Adlî Toksikoloji”, İsmail Hamit Hancı (Der.), *Adlî Tıp ve Adlî Bilimler*, Ankara: Seçkin Yayınevi, ss. 559–570.
- Tunalı, İbrahim, (2001), *Adlî Tıp*, 4. baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Turhan, Faruk, (2006), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Ankara: Asil Yayınevi.
- Turhan, Faruk, (2008), "Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi ve Tıp Hukuku, Özellikle AIHM Kararları Işığında Şüpheli veya Sanığın Zorla Beden Muayenesi Konusunun Değerlendirilmesi", *V. Türk-Alman Tıp Hukuku Sempozyumu (Tıp Ceza Hukukunun Güncel Sorunları)*, 28 Şubat – 1 Mart 2008, ss. 1025–1074.
- Tutumlu, Mehmet Akif, (2007), *Medeni Muhakeme Hukukunda Delillerin İleri Sürülmesi*, 4. baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Türk Dil Kurumu, (1998), *Türkçe Sözlük*, 9. baskı, Ankara: TTK Basımevi.
- Ülgür, İlyas, (1996), “‘Forensic’ Bilimin Suç Soruşturmasında Kullanımı ve Muhtemel Problemler”, *Avrupa Birliği Sürecinde Türk Polisi*, Ankara: EGM Basımevi, Uluslar arası Sempozyum: 16–18 Ekim 1996 Ankara, ss. 229–239.
- Üner, H. Bülent ve Aşıcıoğlu, Faruk, (1998), “Fiziksel Delil Olarak Cam”, *İHFM*, C. LVI, S. 1–4, ss. 281–289.
- Ünver, Yener ve Hakeri, Hakan, (2006), *Sorularla Ceza Muhakemesi Hukuku*, Ankara: TBB Yayını.

- Watson, James D., (1995), *İkili Sarmal*, 15. baskı, İstanbul: TÜBİTAK Yayınları.
- Wecht, Cyril H., (2004), *Crime Scene Investigation: Crack The Case With Real-Life Experts*, Singapore: Reader's Digest Book.
- Wingate, Anne, (1992), *Scene of the Crime: A Writer's Guide to Crime-Scene Investigations*, Ohio: Writer's Digest Books.
- Yaşar, Z. Füsun; Hancı, İsmail Hamit ve Afşin, Hüseyin, (2002), "Dişlerin İncelenmesinin Adlî Yönden Önemi (Adlî Odontoloji)", İsmail Hamit Hancı (Der.), *Adlî Tıp ve Adlî Bilimler*, Ankara: Seçkin Yayınevi, ss. 213–229.
- Yenisey, Feridun, (1995), "Yargıtay ve Askeri Yargıtay Kararları ile İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi ve Amerikan Yüksek Mahkemesinin Kararları Işığında Hukuka Aykırı Deliller (II)", *Polis Dergisi*, Y. 1, S. 3, ss. 10–29.
- Yıldız, Günay; Yavuz, Fatih; Aşidizer, Mahmut ve Yavuz, M. Sunay, (2003), "Tükürük Kalıntılarından Cilt Sürüntü Yöntemi ile Amilaz Tespiti", *Adlî Tıp Dergisi*, C. 17, S. 1, ss. 1–10.
- Yıldırım, Ali ve Şimşek, Hasan, (2005), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 5. baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yüksel, Cem (ed.), (2001), *KPL Adli Servisler El Kitabı*, Ankara: EGM KPL Dairesi Başkanlığı Yayını.
- Yükseloğlu, E. Hülya; Özcan, Ş. Şebnem ve Ceylan, Beyhan, (2008), "Olay Yeri İncelemesi ve Türkiye'deki Uygulamalar", *Polis Bilimleri Dergisi*, C. 10, S. 1, ss. 61–80.
- Zaman*, "İstanbul'da 'Tuzak Bombalı' Hain Saldırı", 28 Temmuz 2008.